

1939- 1959: ANYS DE GANA

CONTRABAN I ESTRAPERLO AL BAIX EMPORDÀ

Ariadna Adarnius Blanch
Tutor: Guerau Palmada
INS La Bisbal

Tutor: Guerau Palmada

INS La Bisbal

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	4
1.1. Objectius	4
1.2. Metodologia	4
2. MOTIVACIONS	5
3. SITUACIÓ GEOGRÀFICA DEL BAIX EMPORDÀ	5
4. CONTEXT HISTÒRIC	7
4.1. La Guerra Civil.....	7
4.1.1 A Catalunya (juliol 1936 – abril 1939)	7
4.1.2 Al Baix Empordà.....	9
5. LA POSTGUERRA	15
5.1. La postguerra al Baix Empordà.....	16
6. LA REPRESSIÓ	20
7. EL FRANQUISME	21
7.1. La ideologia del règim.....	21
7.2. Suports de la dictadura	23
7.3. Fases polítiques	24
7.4. Els períodes econòmics	24
7.5 . Els cossos de vigilància	25
7.5.1. El Cuerpo Nacional de Policía.....	25
7.5.2. Els carrabiners	25
7.5.3 La Guàrdia Civil.....	25
8. EL CONTRABAN	26
8.1. Què és?	26
8.2. Antecedents històrics.....	26
8.3. El contraban de postguerra	27
8.4. El contraban al Baix Empordà.....	30
8.4.1. Rutes.....	30
8.4.1.1. El contraban marítim	31
8.4.1.2. El contraban terrestre	38
8.4.2. Productes.....	37
8.4.2.1. El tabac	37
8.4.2.2. Penicil·lina i cafè	38

8.4.2.3 Peces de cotxe i maquinària.....	38
8.4.2.4. Productes de contraban a petita escala.....	38
8.4.3. Casos denunciats.....	38
9. L'ESTRAPERLO.....	39
9.1. Què és?	39
9.2. Antecedents històrics.....	39
9.2.1 Origen del mot estraperlo	39
9.3. L'estraperlo de la postguerra	40
9.3.1. El racionament i les taxacions	40
9.4. L'estraperlo al Baix Empordà.....	43
9.4.1. Multes publicades al diari “ <i>Los Sitios de Gerona</i> ” els anys 1939-1959	44
10. PART PRÀCTICA.....	47
10.1. Estadístiques i gràfics	47
12.AGRAÏMENTS I OPINIÓ PERSONAL.....	53
13. GLOSSARI	54
14.BIBLIOGRAFIA.....	56
14.1. Llibres	56
14.2. Webs	56
14.3. Fonts primàries.....	56
14.4. Fonts orals	56
15.ANNEXOS	58
15.1. Documents originals.....	58
15.2. Entrevistes	85
15.2.1. Vicens Pareta i Victòria Marjanedas.....	85
15.2.2. Joan Boy Marquès	90
15.2.3. Joaquina Bosch Figa.....	93
15.2.4. Josep Barris Ferrer.....	96
15.2.5. Josep Palahí Parella	101
15.2.6. Josep Sala Ros	107
15.2.7. Lluís Tauler Carbó.....	112

1. INTRODUCCIÓ

1939- 1959: Anys de gana, és un treball historiogràfic dedicat a explicar el contraban i l'estraperlo al Baix Empordà i a posar de manifest la repercussió de la postguerra en el condicionament humà a l'hora de viure. Des dels anys 40 fins als anys 60 les condicions de vida eren pèssimes, la misèria, la por i la pobresa eren en l'ordre del dia. Mentre les autoritats i els col·laboradors creaven una línia divisòria exempta de qualsevol càstig, la gent del poble passava gana.

Sabem que va ser en aquest període de temps (1939-1959) quan el contraban i l'estraperlo arribaren en els seus punts més àlgids. Per molts dels que hi estaven implicats era la única manera de subsistir i portar alguna cosa a casa per menjar.

Aquest món està plegat d'escaramusses, murrieria, perill i traïcions, tots ells elements propis de la condició humana que en moments de dificultat emergeixen; tots ells reflectits al treball.

1.1. Objectius

La finalitat d'aquest projecte, és donar a conèixer i ajudar a entendre com funcionava tot el món que hi havia al marge de la llei relacionat amb el tràfic il·legal de productes de qualsevol classe al llarg dels primers anys de postguerra. Per poder arribar a aquest fi, havia de tenir tots els coneixements necessaris per poder escriure el que m'interessava explicar. Partint de zero, necessitava entendre els motius pels quals la gent havia de recórrer a comprar i vendre d'amagat; una vegada assimilat aquest punt, podia centrar-me més en l'objectiu important del treball: em volia capbussar dins l'extens món del mercat negre, saber com funcionava, com s'organitzava, com contactaven els uns amb els altres. En definitiva: saber com actuaven tan els contrabandistes com els estraperlistes quan estaven en plena acció fraudulenta.

1.2. Metodologia

Per aconseguir els meus objectius he seguit unes pautes que també m'han servit per estructurar el treball: primer m'he documentat del tema per redactar la teoria. Un cop l'he tingut feta, per tenir més informació als apartats de contraban i estraperlo he anat a fer diverses entrevistes a gent de la comarca que havien tingut relació amb el tema. També he realitzat enquestes per corroborar les explicacions que vesteixen el treball, així, rebutjant qualsevol afirmació gratuïta. A la vegada també he visitat els arxius històrics de Palafrugell i La Bisbal. Una de les fonts de documentació més importants que pretenia consultar era la dels arxius del Govern Civil; malauradament estan en procés de trasllat, i m'ha sigut impossible l'excés als documents. No descarto anar-hi més endavant.

2. MOTIVACIONS

Quan havíem de triar el tema del treball de recerca, em vaig imaginar moltes classes de treballs amb temes molt diferent. Però quan m'hi vaig parar a pensar, vaig decidir que havia de ser alguna cosa que m'agradés veritablement investigar, que ho fes de bon grat, amb ganes. Així, vaig arribar a la conclusió, que el tema havia d'estar relacionat amb la Guerra Civil i/o la postguerra. Tot i que inicialment el tema del meu treball era sobre els Maquis, malauradament, aquí al Baix Empordà, no n'hi havia gaires dades sobre l'enfrontament de la resistència armada al règim franquista; per tant, vaig haver de pensar un altre tema. Havent tancat aquest punt, se me'n va obrir un altre: els Maquis combatien als franquistes durant la postguerra; podia buscar uns altres personatges que combatessin el règim d'una manera diferent i que fossin presents en aquesta nostra comarca costanera.

Donant-hi voltes, vaig pensar amb el contraban i després amb l'estraperlo. I de cop, ja estava, ja tenia un bon tema. Sens dubte era el tema perfecte per enfocar el treball de recerca, un tema relacionat amb la història del país, que combatia contra el règim autàrquic imposat, lluitant molt sovint per la pròpia subsistència del poble.

Des de ben petita, el meu pare m'ha encomanat l'interès per la història, això ha fet que alguns temes em cridessin molt l'atenció a l'hora de tractar-los i/o aprofundir-los. Un bon exemple és la postguerra, que va ser el període en el qual els vencedors van aconseguir esborrar per sempre els valors republicans de la consciència col·lectiva (almenys oficialment). Per això, crec que és molt interessant desenvolupar un tema com el del meu treball, ja que actualment encara hi ha molta gent que es nega a parlar-ne o fa com si no en sabés res. La repressió franquista sense cap mena de dubte feu estralls en la ideologia política del poble empordanès, quan les llibertats democràtiques foren eliminades per la força militar i l'autoritarisme sense escrúpuls. Però, per part meua, em sembla una decisió errònia tancar els ulls i deixar perdre en l'oblit episodis claus del nostre passat, la nostra història, la qual ens ha costat tant de combatre.

I certament, col·laborar en la recuperació d'una part de la memòria quasi oblidada per a molta gent, i deixar el meu petit gra de sorra en la recuperació d'un passat silenciats per la repressió, ha sigut també una motivació moral primordial.

3. SITUACIÓ GEOGRÀFICA DEL BAIX EMPORDÀ

El Baix Empordà és una comarca de Catalunya situada al nord-est del país entre l'Alt Empordà a tramuntana, el Gironès i la Selva a ponent i el Mar Mediterrani a llevant. La comarca inclou els municipis compresos entre el Montgrí al nord, per on passa el Ter, i les Gavarres i la vall d'Aro al sud. Té un total de 37 municipis amb una extensió total de 700,17 km² i una població de més de 132.973 habitants. Està situada a les coordenades 41° 56' 42" nord i 3° 3' 36" est i la capital és la Bisbal d'Empordà. Pertany a la província de Girona, la capital de la qual és Girona, a 33 km de la Bisbal.

El Baix Empordà gaudeix de diferents paisatges: el terreny muntanyós i el paisatge homogeni i pla amb petits turons. Dins el terreny muntanyós hi destaquen el Montgrí, les Gavarres i Begur.

Les platges i cales de la costa empordanesa es combinen resseguint les extenses planes al·luvials o els penya-segats més abruptes arrecerats i envoltats de pins, illes i aiguamolls. Podem dir que el litoral baix empordanès és ple de contrastos. El bosc ocupa un 20% de la superfície i els pins hi predominen al massís de Begur i als vessants de les Gavarres encarats al mar. A més altitud hi ha suredes que proporcionen la matèria primera per a la indústria de taps.

Cal destacar dos ports pesquers: el de Palamós i el de Sant Feliu de Guíxols.

Il·lustració 1: Aigua Xelida

Totes aquestes característiques complementades amb la proximitat a la frontera francesa fan que el Baix Empordà tingui un cert encant per als contrabandistes que per a fer entregues i descàrregues escollien les cales més amagades i pot ser les més encantadores de la comarca. Així com al litoral s'hi desembarcava el tabac que venia de Mallorca, al centre de la comarca hi trobem els estraperlistes, que a les nits es difuminaven com ombres desapercebudes la majoria de les vegades. Cal afegir que d'estraperlistes n'hi havia a per tot ja que l'estraperlo es va convertir en l'única forma de subsistència.

4. CONTEXT HISTÒRIC

Tots els fets i situacions viscudes a Catalunya durant el primer terç del segle XX constituïren una bomba de rellotgeria que explotaria durant el període de 1936-1939, és a dir, la Guerra Civil. Les conseqüències d'aquesta "explosió" definiren la postguerra durant la dècada dels 40 i 50, període que estudiarem en aquest treball de recerca. Degut a la guerra Catalunya va perdre un gran nombre d'habitants, i com és normal en totes les guerres, hi va haver unes conseqüències inevitables que s'havien d'afrontar: la mortalitat masculina, la destrucció, la penúria i la fam. Certament el nivell de vida i benestar de la població quedà molt malmès.

A més a més, el tancament de la frontera francesa –amb el consegüent aïllament econòmic i comercial del règim respecte Europa- va fer que s'incrementés el contraban per obtenir productes mancants i que per a molta gent eren necessaris, com d'aquests productes de primera necessitat o per fer-ne negoci. D'altra banda, el control de l'estat en l'economia local, amb les cartilles de racionament i l'obligació d'entregar una part de la collita a les autoritats, va derivar-ne l'estraperlo, per evitar la confiscació de molts productes de primera necessitat, per tal de revendre'ls, o bé simplement per l'autoconsum. El contraban i l'estraperlo passaren a ser una lluita constant contra l'estat i la mort buscant un únic fi: sobreviure durant la duríssima postguerra.

4.1. La Guerra Civil

La Guerra civil espanyola, tot i haver estat un episodi cronològicament curt, és l'esdeveniment que més ha marcat la història d'Espanya al segle XX. Així, el període del 1936-1939 va dividir profundament la societat espanyola en dos bàndols irreconciliables, com a conseqüència directa del fracàs parcial de la insurrecció militar iniciada el 17 de juliol de 1936 contra el legítim govern republicà. A la zona insurrecta es va posar en pràctica un règim polític inspirat, en part, en els feixismes europeus de l'època, i identificat amb la resistència contra tots els valors i els canvis introduïts per la República. A la zona republicana, en canvi, els socialistes, comunistes i anarquistes – a Catalunya i al País Basc, també alguns sectors nacionalistes- van propiciar una revolució social amb l'esperança que produís canvis radicals. Es sol dividir el conflicte en tres parts: la insurrecció i la resposta (de juliol a desembre de 1936), de la batalla del Jarama a la batalla de l'Ebre (gener de 1937 a novembre de 1938) i des de l'ocupació de Catalunya fins a la rendició final (de 1938 a 1939). Des d'un primer moment, Espanya va quedar dividida en dos: la Espanya rural (Extramadura, Castella, Aragó, Galícia, Navarra, Àlaba, Mallorca, part d'Andalusia i el Marroc) dominada pels feixistes, i la resta del país, més desenvolupada, fidel a la República.

4.1.1 A Catalunya (juliol 1936 – abril 1939)

El 17 de juliol de 1936 es va alçar el General Franco amb l'exèrcit del Marroc, i el 18 es van aixecar en armes moltes altres guarnicions de l'estat espanyol. El 19 de juliol va tenir lloc un aixecament feixista a Barcelona, la sublevació va fracassar. Aquest fracàs va ser degut a la ràpida intervenció les forces oficials de la Generalitat i les milícies populars.

La Guerra Civil a Catalunya es va iniciar el 19 de juliol de 1936, quan un grup de militars de l'exèrcit espanyol de dretes (carlins, Renovación Española i la CEDA) es va rebel·lar

contra la Segona República. i va finalitzar l'1 d'abril del 1939 amb la victòria dels militars (franquistes). La guerra va representar el final de totes les contradiccions polítiques, socials i ideològiques que s'havien generat a la societat espanyola i catalana.

La CNT i la FAI van jugar un paper molt important, i van crear el Comitè Central de Milícies Antifeixistes (21 juliol 1936). Durant uns mesos la Generalitat va haver d'assumir el seu paper d'administració amb unes circumstàncies molt difícils que no sempre podia controlar, perquè la majoria d'accions de resistència estaven controlades pel comitè. Tot seguit, la CNT-FAI, que havien organitzat la resistència, van començar una revolució de caire socialista, col·lectivitzant les empreses. Cap a finals del Setembre del 1936 es va iniciar el restabliment de l'estructura estatal republicana.

Hi havia una divisió entre els anarquistes de la CNT-FAI i trotskistes del POUM, partidaris de la revolució, i els altres partits (ERC, PSUC, UGT, i Estat Català), que defensaven prioritzar la guerra.

Catalunya va patir bombardeigs de l'aviació italiana, creant un precedent que mai s'havia produït arreu del món: bombardejar objectius civils. Això va dur a la construcció dels refugis antiaeris. Hi havia un pacte per el qual les potències estrangeres no ajudarien a cap bàndol. No va servir de res, ja que tan els Alemanys (nazis) i els Italians (feixistes) donaven suport obertament a Franco amb material i tropes. A Catalunya hi arribaven refugiats d'altres indrets de l'Estat que fugien dels nacionals.

El 24 d'Octubre del 1936 va ser promulgat el Decret de col·lectivitzacions i control obrer, que va aconseguir que la producció industrial no s'interrompés (se n'encarregaren els sindicats). Aquest decret es va crear degut a l'abandonament de fàbriques, les quals els seus propietaris (bona part de la burgesia) van fugir per por a les represàlies després de que les organitzacions obreres vengueren a l'exèrcit insurrecte. Per primera vegada al món, s'intentava un sistema socialista descentralitzat, en el qual participessin directament els treballadors. El sistema però, va ser deficient.

La indústria catalana es va haver d'adaptar a una producció bèl·lica ja que van ser privats la major part dels seus mercats peninsulars i no podien obtenir primeres matèries de l'exterior. A més a més, el cost de la vida a Catalunya es duplicà entre el 1936 i el 1938.

El 1937, el prestigi i l'autoritat dels comunistes augmentà amb l'idea de l'ajornament de la revolució per a després de guanyar la guerra. Aquesta idea satisfia una bona part de les classes mitjanes anticentralistes.

El cost de vida augmentava, i els retrocessos republicans també, això va comportar als fets de maig de 1937 a Barcelona. Les masses de la CNT, la FAI i el POUM contra la policia estatal, el PSUC i ERC. A València l'ala Socialista de Negrín Prieto, els comunistes i la CNT va haver de dimitir degut a l'oposició dels republicans. La CNT també va ser exclosa de la generalitat. El POUM fou liquidat i el líder Andreu Nin assassinat.

Franco volia dividir el territori republicà (1938) per arribar al Mediterrani. Va ocupar Lleida, el mes d'abril. La reacció republicana va ser una ofensiva sobre la línia de l'Ebre, la qual és coneguda com a la batalla de l'Ebre. És l'etapa més llarga i sagnant de la guerra civil. Els republicans van ser derrotats i l'ocupació franquista de Catalunya fou ràpida i amb escassa resistència. A mitjan febrer del 1939 les tropes van arribar a la frontera francesa. Això va precipitar la fi de la guerra. Pocs mesos abans, el 1938 un decret va abolir l'Estatut d'Autonomia, Catalunya perdia a la fi del conflicte les seves institucions

pròpies de govern i la llengua catalana era marginada, els perdedors i nacionalistes foren perseguits i condemnats durant els anys de la repressió franquista.

Il·lustració 2: Barricades a Barcelona pels “Fets de Maig”

1936	19 juliol aixecament militar
	21 juliol Comitè Central Milícies Antifeixistes
	24 Octubre Decret Col·lectivització
1937	Fets de maig
1938	Ocupació de Lleida (abril)
	Juliol- Novembre Batalla de l'Ebre
1939	Tropes franquistes arriben a la frontera francesa

Taula cronològica dels fets més rellevants de la guerra a Catalunya. (elaboració pròpia)

4.1.2 Al Baix Empordà

Revolució al Baix Empordà

Amb les mateixes forces polítiques de les que hem parlat anteriorment el procés revolucionari al Baix Empordà va ser molt localitzat encara que els nuclis industrials dirigits per la CNT van sobrepassar els límits territorials. El POUM (fusió de l'esquerra comunista i el BOC) va tenir bastant influència a la comarca. Tenia agrupacions consolidades a Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols, Torroella de Montgrí i Mont-ras.

El cop d'estat del 19 de juliol va triomfar sense cap problema tot i que a Barcelona amb la lluita els militars foren derrotats. Quan les notícies van arribar a Girona els pobles no tardaren a agafar armes. Ben aviat es podien trobar homes armats pels carrers de la Bisbal amb màusers els quals havien sigut proporcionats a Girona. Immediatament es van

organitzar comitès als municipis, que oficialment s'anomenaven *comitès antifeixistes locals* on els treballadors estaven organitzats. Els comitès es van transformar en tot el poder local i estaven formats per gent jove. Tal i com va dir *Pere Lloberes*, alcalde de la Bisbal al llibre *Història del Baix Empordà: "Persones senzilles, obrers i algun camperol."* Eren persones que militaven a la CNT, el POUM o ERC. El llibre *La revolució i la guerra civil a la Bisbal*, hi consta la llista dels que van formar el Comitè Popular antifeixista:

- Joan Roura i Jahoera (CNT)
- Antoni Jahoera i Sabater (CNT)
- Narcís Teixidor i Mascarós(PSUC)
- Josep Pons i Jofre (PSUC)
- Albert Pagès i Motas (POUM)
- Pere Bruguera i Costa (POUM)
- Pere Dalmau i Font (POUM)
- Josep Vilà i Clara (ERC)
- Albert Pibernat i Vidal (ERC)

Els ajuntaments que van decidir seguir en funcionament es limitaven a tramitar paperassa ja que el poder local era dels comitès a més, en alguns casos eren els mateixos comitès els que nomenaven els representants a l'ajuntament. Als nuclis més urbans els protagonistes foren els sindicalistes i a les zones rurals els pagesos joves.

Il·lustració 3: Comitè de Sant Feliu de Guíxols

D'altra part al Baix Empordà s'hi crearen 480 places escolars. Alhora que es creaven els comitès, també s'anaren formant les milícies populars que vigilaven les indústries i els punts neuràlgics susceptibles de sabotatge per defensar la revolució, també feien escorcolls domiciliaris i detencions i a les nits vigilaven els accessos de la població. Eren integrats per voluntaris joves que cobraven un màxim de 10 pessetes, poques vegades cobraven tant però. Normalment estaven a les ordres del comitè.

El Baix Empordà fou la comarca de la regió de Girona on es produïren menys morts violentes tot i que els comitès van atemptar contra els seus enemics que foren principalment els capellans ja que eren vistos com els defensors ideològics del sistema per la gran influència que tenien sobre la població. També van atacar a classes benestants i a alguns responsables de les denúncies sobre els Fets d'Octubre. Perquè les repressions no fossin res personal es van crear els tribunals populars. El tribunal que estava format per un magistrat i tretze obrers se'n feren càrrec fins el 1936 que van ser substituïts per un jutge i els representants dels partits polítics. Van jutjar els militars que s'havien revoltat i als que els havien ajudat. Els comitès locals de defensa van confiscar la major part de les seues propietats de les classes benestants i dels partits de dretes a continuació moltes cases senyoriales foren confiscades igual que les esglésies (cremaren imatges, ornaments i mobiliari). Les confiscacions foren convertides en magatzems o mercats.

A conseqüència de tot això moltes persones amb bona situació van abandonar el seu domicili i inclús alguns propietaris o gerents d'indústries no van acudir a la feina. Els treballadors van continuar sense ells i els patrons que es quedaren van ser obligats a portar els diners al comitè, a l'ajuntament o al sindicat que s'encarregà de pagar als treballadors.

Pel que fa les confiscacions i municipalitzacions als municipis rurals, els comitès s'apoderaren de les collites i els mitjans de producció dels propietaris més grans adherits al sindicat a l'IACSI i de tots aquells que consideraren que tenien excés de terra perquè necessitaven mà d'obra.

Els repartiments extraordinaris per recaptar diners foren també generalitzats tant als municipis rurals com als més urbanitzats. Els més adinerats van haver de pagar quantitats més grans per cobrir les despeses de les milícies i de l'atur forçós. A la Bisbal i a Sant Feliu de Guíxols es va proposar municipalitzar les propietats rústiques i urbanes, tot i que no es va concretar res.

Al Baix Empordà es van col·lectivitzar les terres, i les terres incautades van ser repartides entre els pagesos més desfavorits; els propietaris veient el que passava van decidir cedir ells mateixos la terra als qui la necessitaven. A algunes viles els pagesos es van organitzar pel seu compte mitjançant el Sindicat de Treballadors i Arrendataris de la Terra per conrear en comú la terra confiscada. El sindicat estava controlat per la CNT. Amb la col·lectivització s'havia de fer un repartiment de proveïments d'acord amb el que hi havia, aquesta era la manera de que tothom rebés un mínim per anar tirant.

La col·lectivització agrària només va afectar un petit percentatge del total de la terra de conreu, la col·lectivització de la indústria i els serveis va ser més generalitzada. Per exemple, a Palamós, La Igualtat, que era el sindicat de pescadors de la CNT es va dedicar a netejar el les mines que col·locaven els feixistes al voltants dels ports.

La majoria de les petites col·lectivitats del Baix Empordà mai es van legalitzar i a les empreses no col·lectivitzades funcionava el comitè de control obrer, un òrgan que limitava la capacitat de gestió de l'empresari.

Alguns tallers industrials es van reconvertir en indústries de guerra, fabricaven bombes, armes i espoletes (en el cas de Palafrugell).

Pel que fa als consells municipals, quan la CNT va entrar al govern va trencar un dels seus principis més preuats i posteriorment els seus militants es van adonar que el canvi d'estratègia no comportava cap benefici. La principal força revolucionària al poder implicava una centralització del poder. Com a conseqüència les Milícies Antifeixistes i els comitès van ser substituïts pels ajuntaments, d'aquesta manera l'estat va anar recuperant el poder.

Els Fets de Maig i la recuperació del poder per la Generalitat a l'Empordà

Els treballadors tenien un carnet sindical que els hi servia per solucionar qualsevol incident o necessitat imprescindible, tot i que no era obligatori tenir-lo. També era una aval d'antifeixisme molt útil. Per altra banda els pagesos si que tenien l'obligació de formar part d'un sindicat agrícola de la seva localitat. D'aquesta manera van aconseguir equiparar-los tots i controlar la producció i distribució, una funció que exercia la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FESAC) sota el control de la UR. La UGT pràcticament no tenia implantació a la comarca, fou el PSUC que la va potenciar contra la CNT. La tàctica va anar evolucionant fins que el gener de 1937 es declarà anticol·lectivista. La indústria però continuava col·lectivitzada és per això que els propietaris mitjans s'aproparen a la UGT per defensar els seus interessos, igual que ho feu tothom que estava en contra dels anarcosindicalistes.

Finalment s'enfrontaren PSUC, UGT, ERC i Estat Català amb CNT-FAI i POUM. Al Baix Empordà les morts i actes violents provocats pels comitès de la CNT-FAI van ser lleus. D'aquesta manera ERC i PSUC van tornar a tenir el control. El pacte entre aquests dos últims també va tenir repercussions al Baix Empordà que hi construïren els seus ajuntaments. Va ser llavors quan els antics posseïdors de bens de producció van reclamar

el que havia estat seu i van recuperar la propietat amb una recompensació econòmica per la “cessió circumstancial del seu taller”.

La joventut que anteriorment formaven part de les Joventuts Llibertàries (JJLL) van anar marxant a poc a poc. Es potenciava una política anticol·lectivista que va intentar legalitzar les col·lectivitats establertes.

Cal dir que a la Bisbal hi continuava onejant al punt més alt la bandera anarcosindicalista tot i que la gent tenia problemes per subsistir i la guerra cada vegada s’acostava més. Ara havien de ser les lleves les que ocupessin el lloc de les milícies populars. A les zones de pagès hi havia suficient menjar, però a les ciutats van començar a mancar productes bàsics, va aparèixer el racionament.

Control de la producció i de la distribució

Els problemes de distribució inicialment semblaven estar ben solucionats, ja que la Generalitat havia respòs les demandes dels comitès locals amb rapidesa. La xarxa comercial però va ser perjudicada quan algunes fonts de primeres matèries es van tancar. Els problemes de falta d’aliments i productes havia arribat. Alguns alcaldes van prohibir la sortida de bestiar i queviures de la ciutat. Per aconseguir els productes que mancaven s’havia de fer mitjançant intercanvis.

La Generalitat tenia les seves pròpies idees respecte la solució del problema: el control de la producció, i de la distribució. Com que tots els pagesos havien d’estar sindicats, entraven dins el radi d’acció del Govern. A partir del 9 de Juliol del 1937 els pagesos havien de declarar les collites als sindicats agrícoles i lliura’ls-hi a la FESAC. Tan la venda com la distribució de blat, ordi i civada quedaven intervingudes. A partir de l’agost també van fixar els preus oficials del blat, les faves, els pedrerols, les veces, l’erb, l’ordi i la civada. Encara no s’havia intervingut la sega i les operacions següents de la collita de cereals, ni tampoc s’havia disposat que els pagesos del Baix Empordà sembressin la meitat de la terra de regadiu i frescal amb mongetes per assecar. Tot això va arribar perquè els partits polítics no defensaven els drets dels pagesos ja que el que els hi interessava a ells era que la distribució d’aliments arribés a les ciutats així evitaven les revoltes.

Degut a la falta dels productes bàsics ràpidament van imposar les targetes de racionament. Els pagesos que amagaven el blat per no entregar-lo eren multats i jutjats davant el tribunal popular.

El 15 de Juny el racionament ja estava generalitzat. Tot i que cada municipi tenia les seves pròpies circumstàncies, la llista aproximada de productes per persona al dia era:

- 30 grams d’arròs
- 30 grams de mongetes
- 15 grams de cigrons
- 35 grams d’oli
- Mig ou
- 300 grams de patates
- 20 grams de sucre
- 20 grams de cafè
- 200 grams de pa

Cal afegir que aquestes quantitats depenien dels aliments que hi havia per repartir.

L’estiu del 1937 la FESAC ja ho controlava tot. Per evitar els casos d’ocultació d’aliments per no haver de declarar-ho tot i poder subsistir millor van anar augmentant les

inspeccions, tot i que no tenien resultats immediats. Tot aquest conjunt de factors va fer que el nombre de robatoris augmentés. Amb poc temps l'especulació al voltant dels preus del menjar anava creixent. La FESAC era propera a l'especulació. L'any 1938 els preus van continuar pujant. Tot i això la comissaria d'Ordre Públic funcionava millor i era més efectiva contra el mercat negre. Els pagesos seguien descontents ja que no els agradava haver de donar les collites als preus de taxes quan ni tan sols els sindicats ho respectaven.

Els refugiats, les lleves i les dones

Al Baix Empordà es va acollir uns cinc-cents nens procedents de Madrid. La majoria dels refugiats van arribar l'estiu del 1937. L'any 1938 molts aragonesos també van venir cap a Catalunya, alguns es van establir a la comarca. També hi havia gent de Barcelona que s'establí al territori fugint de la fam i els bombardeigs. Els bombardeigs a la costa van ser el motiu pel qual es van enviar les agrupacions dels més petits a les ciutats interiors. La Generalitat era l'encarregada de pagar les despeses d'aquests refugiats. Podem ressaltar que a Palafrugell els refugiats es van fer càrrec d'un taller de confecció.

Pel que fa a les lleves, quan la CNT i el POUM van acceptar recollir les armes, (en algunes seccions locals van preferir amagar-les, com en el cas de la Bisbal), la Conselleria de Defensa va començar a demanar llistes als comitès locals dels ciutadans que tenien entre 18 i 40 anys. D'aquesta manera va començar la militarització dels joves, que moltes vegades comportava protestes degut a la pèrdua d'un dels jornals de la família. La guerra avançava cada vegada eren més els joves allistats. A l'abril del 1938 van cridar fins i tot als que tenien 17 anys, que sense preparació van ser les víctimes més freqüents de l'últim intent republicà.

Il·lustració 4: La lleva del biberó

Això va donar lloc a que molts dels joves decidissin amagar-se a masos, cases i muntanyes per no haver d'anar a lluitar. Moltes vegades fugien amb l'ajuda d'un altre membre de la família; la resta però, desconeixia on residia. Quan aconseguien atrapar un desertor el tancaven a la presó, el jutjaven i l'esperava la mort. Existia també el carnet d'imprescindible per a la producció, era una targeta molt buscada per no haver d'anar al front, ja que si un treballador degut a la seva experiència i/o coneixements eren imprescindibles per a la producció volien que es quedés treballant per treure el màxim rendiment, al final, això es va convertir amb un joc dirigit per els comitès d'empresa i la burocràcia per ajudar a familiars i amics.

Degut a les lleves hi va haver una manca d'homes per treballar els camps. Els ajuntaments van haver d'amenaçar amb confiscacions perquè els pagesos treballessin el major nombre de terres possibles. Sembrar blat de moro en comptes de blat va ser una tàctica ja que l'explotació del blat de moro no requeria tanta feina com el blat i es reproduïa bé en les terres de regadiu i frescal.

Les dones van acabar tenint un paper molt important en la vida del camp, ja que van acabar fent una bona part de la feina. Des del 1937 que les dones es van incorporar al món del treball i van començar a tenir protagonisme en les assemblees del sindicat agrícola. Les que eren vídues o els seus marits eren fugitius reclamaven el patrimoni familiar i la seva gestió. Moltes vegades van acabar recuperant el seu negoci.

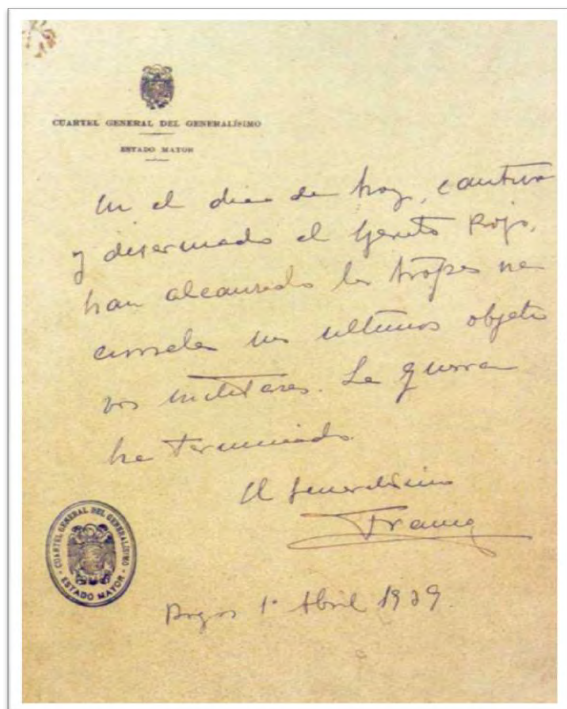
Els bombardejos i les víctimes

La comarca va rebre molts de bombardeigs al llarg de la guerra. El 3 de febrer de 1939 i va haver un fort atac a la Bisbal amb vint víctimes i molta runa al centre de la ciutat. El Baix Empordà va tenir un total de 125 morts per culpa de les bombes, però n'hi van haver més per altres causes. Els nois de 17 anys, pares de família que van ser obligats a anar al front, s'han de diferenciar dels militants voluntaris que van lluitar i morir per la seva ideologia. Vuit-cents empordanesos van morir al front sota la bandera republicana, només cinquanta integrants de l'exèrcit feixista. Cinquanta-dos víctimes foren de la lleva del biberó, els nois de 17 anys. (Annex pàgina 58)

A la costa hi van col·locar mines submarines, una d'elles va enfonsar el *Lukia*, un vaixell grec que portava benzina a Barcelona.

Les acaballes de la guerra

Amb la caiguda de Barcelona el 26 de Gener, França va obrir les fronteres als civils i als ferits. L'*Auxilio Social* va repartir els primers trossos de pa. Era el final i l'hora de les llistes de "col·laboradors amb l'enemic". La guerra finalitza amb l'últim comunicat de guerra fet per l'exèrcit franquista

Últim comunicat de guerra:

“En el día de hoy, cautivo y desarmado el ejército rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares.

La guerra ha terminado.

El generalísimo, Franco

Burgos, 1 de Abril de 1939”

Il·lustració 5: Últim comunicat de guerra

5. LA POSTGUERRA

La postguerra és el període de la història d'Espanya que va des de la fi de la Guerra Civil espanyola (1939) amb la victòria franquista fins a l'inici de la modernització del país, amb la irrupció del turisme internacional i l'obertura del règim que es va dur a terme a partir del 1959.

La derrota republicana té conseqüències fatals per a Catalunya. La dictadura franquista imposa a la força un nacionalisme espanyol unitari eliminant totes les nacionalitats existents. El règim refusava qualsevol idea de diferència interior. Catalunya no només es va haver de sotmetre a la repressió social i política comuna de tota Espanya, també va sofrir una repressió sistemàtica de tots els senyals específics d'identitat catalana en diversos àmbits: polític, cultural, i amb la prohibició i persecució del català. Fins i tot membres de la Lliga que havien donat suport a la causa de Franco, es van veure perseguits per la seva identitat catalana. Mentrestant s'instaurava una nova simbologia i ideologia de caire feixista. Així mateix ens ho reflexa Carles Riba que va publicar a *La Revista de Catalunya* el desembre de 1939: *“No importa, doncs, a quina banda de la lluita han estat els catalans; vencedors i vençuts, tots com a catalans, han de refer llur esperança, cercar les noves formes de llur afirmació i de llur cooperació.”*

Entre el 27 de gener i el 13 de febrer del 1939 mig milió de catalans van travessar la frontera cap a França. Els francesos conduïen els soldats i civils cap a els camp de refugiats (que van ser improvisats) d'Argelers, Sant Cebrià, Barcarès i Gurs. El govern francès no esperava una allau de refugiats, i tampoc volia trencar la bona relació que mantenia amb els vencedors. Els refugiats havien d'intentar sobreviure en unes condicions pèssimes i vergonyoses, maltractats tot sovint pels mateixos soldats francesos. Al llibre de la *Història del Baix Empordà* cita el testimoni de Rosa Laviña, una noia de Palafrugell que es va haver d'exiliar: *“Quan vàrem sortir de Palafrugell caminàrem quatre dies fins arribar a la frontera del Pertús. Caminàvem de nit ja que de dia procuràvem amagar-nos perquè l'aviació bombardejava a les carreteres la gent que fugia. Quan vàrem arribar a la frontera el dia 29 de gener del 1939 feia molta fred i pluvia. Anàvem ben molls, abrigats mínimament, sense cap manta i ens haguérem d'esperar tota la nit sota la pluja i el vent...”*

Dins de Catalunya, uns 150.000 catalans que no s'havien exiliat van ser enviats a camps de concentració i presons com la Model de Barcelona o el castell de Montjuïc. Uns 4.000 d'ells van ser afusellats. Entre els afusellaments cal destacar el de Lluís Companys, detingut a França per la Gestapo i lliurat a les autoritats franquistes. Després del consell de guerra el 14 d'Octubre va ser condemnat a mort al castell de Montjuïc. L'endemà 15 d'Octubre de 1940 es va acomplir la sentència. Precisament l'historiador *Josep Maria Solé i Sabaté* diu: *“calia executar arbitràriament per demostrar el poder i la força, per instaurar el terror fins al moll de l'os de la societat civil. Franco convertí Espanya en una caserna regida per la jerarquia, la disciplina i el tuf d'encens.”*

El català, només podia ser parlat en àmbit privat. L'edició en llengua catalana és perseguida, i només és existent en la clandestinitat. L'escola i els llibres de text foragiten la història del país i les principals institucions culturals són tancades. Cal dir que gràcies a la resistència de molts catalans i catalanes que no van renunciar a l'ús del català la repressió

es va atenuar. El 1966 es va aprovar la “Ley de Prensa” que deixava publicar llibres en català, tot i que la repressió estava disfressada per multes i prohibicions.

La postguerra és caracteritzada per les penalitats generades per l'autarquia i l'intervencionisme de la política de règim en l'economia nacional: racionament i mercat negre, restriccions energètiques i estancament industrial. Les empreses catalanes són discriminades en la distribució de matèries primeres i abastament energètic en els primers anys. El 1940 és tancat el Mercat Lliure de Valors. Els bancs catalans són engolits per la banca espanyola que influeix en els centres de decisió de l'economia catalana.

La Mancomunitat i la Generalitat Republicana dediquen una gran atenció a la instrucció pública. En plena Guerra Civil, s'aconsegueix gairebé tota l'escolarització de tota la població infantil. La victòria franquista modifica els assoliments de l'escola catalana. Els ensenyants són expulsats i moltes de les places vacants són cobertes per ex combatents franquistes. Els continguts són basats en el règim.

Hi ha nuclis de ciutadans opositors al règim. El Front Nacional de Catalunya, la CNT i el POUM organitzen xarxes de resistència.

Socialment, els vint anys posteriors a la guerra van estar marcats pel decreixement de les taxes de natalitat i mortalitat, amb un mínim creixement poblacional. Una altra de les característiques que es manté durant aquests 20 anys és el fet que Espanya és un país agrari, amb un sector primari molt important, excepte a les grans ciutats perifèriques i a Madrid. Finalment, la dictadura es caracteritza també per uns moviments migratoris constants: del camp a la ciutat i d'algunes zones de la Espanya menys desenvolupada cap a zones de l'altre; la que afecta aquest treball és la forta immigració que rep l'Empordà, provinent especialment del sud d'Espanya.

Tota la por i les tensions constants que van provocar les repressions es van suavitzar el 1960. Per tant, la postguerra és un espai de temps (1939-1960) que inclou i es defineix a partir d'una fase política (fase totalitària de la dictadura), un procés econòmic i una manera de viure.

5.1. La postguerra al Baix Empordà

La definició de postguerra és perfectament aplicable a la història contemporània del Baix Empordà. És a dir, la postguerra al Baix Empordà és un espai de temps amb unes característiques que es mantenen durant els seus vint anys i on cada fet té repercussió a les diferents poblacions de la comarca, tan a l'interior com a la costa.

El Baix Empordà és un bon exemple d'una comarca que es desenvoluparà poc durant la postguerra i que a partir del 1960 amb el turisme internacional començarà a créixer i es modernitzarà. Això comportarà uns canvis en la seva estructura econòmica i social.

Un cop acabada la guerra va començar el dur període de postguerra amb totes les modificacions establertes seguides per les fortes repressions en cas de contradicció. El diumenge 5 de febrer les forces legionàries italianes de la Brigada “Flechas Negras” van ocupar la Bisbal. Els carrers estaven buits, només es podien observar llençols o draps blancs amb inscripcions simpatitzants al *Movimiento* per evitar confrontacions. A mesura que l'exèrcit franquista ocupava els pobles, instauraven als ajuntaments unes “comissions gestores” provisionals, formades per persones afectes al nou règim. Es van anar nomenant les comissions gestores, els caps de la FETS i las JONS, de la “Sección Femenina”, del “Servicio Social”, etc. Seguidament es van obrir expedients a tots els funcionaris,

administratius i subalterns partidaris de la República, també els mestres, així l'Administració local no els suposava cap mena de problema. Es tractava de depurar l'administració de Catalunya per totes aquelles persones contràries al règim. Tots els partits polítics i associacions van ser suprimits o il·legalitzats, només n'hi podia haver un, el partit únic: la Falange.

Il·lustració 6: Cartilla del “Servicio Social”. (Arxiu de Palafrugell)

Al llibre de la *Història del Baix Empordà* es descriu la conquesta de la comarca per part de l'exèrcit franquista: “*Parte de las operaciones correspondiente al día de hoy 5 de febrero de 1939 (...) en el sector de la costa, ha sido conquistado Palamós donde derrotó al enemigo que ofreció resistencia, continuando nuestras fuerzas en dirección a Palafrugell. Otro cuerpo del Ejército continuó su marcha tomando como eje la carretera de Cassá de la Selva a La Bisbal, atravesando el macizo montañoso de las “Gabarras” y ocupando y rebasando los pueblos de San Sadurní, Cruilles y La Bisbal, donde encontró débil resistencia.*”

La societat

Molts republicans, davant la imminent ocupació franquista, es van veure abocats a l'exili, d'altres es quedaren a Catalunya, víctimes de la repressió. Molts dels càstigs imposats eren fruit de la revenja d'alguns veïns que havien estat perjudicats per la República. Cal incidir que el Baix Empordà va patir una repressió superior a la mitjana catalana amb un total de 55.985 víctimes, 82 de les quals foren assassinades.

La justícia militar va ser molt dura, i es van cursar prop d'un centenar d'expedients a empordanesos, sotmesos a un consell de guerra, tots ells acusats de *Rebelión militar*. Es va fer una classificació interna a tots els pobles, en què es catalogaven els caps de família com a “addictes” (*azules*), “contraris” (*rojos*) o “dubtosos” (*grisos*). Segons el llibre *Història del Baix Empordà* a la Bisbal hi havia: 4736 addictes, 5106 contraris i 3758 indiferents. Per tant, tot indicaria que més de la meitat de la població bisbalenca era partidària de la República.

La població estava esgotada després de crua guerra, patia gana i tenia por davant la repressió franquista. Les botigues eren buides, no hi havia queviures, faltaven aliments de primera necessitat, com la farina. Hi havia una manca general de recursos, i per això els aliments bàsics van ser racionats. Per la societat, la postguerra va ser una època de misèria i estancament. També hi havia una manca d'higiene que conduïa a tota mena de paràsits lligats a la tuberculosi i malalties venèries. La sanitat pública era deficient i costava disposar de medicaments, com la penicil·lina. Pel que fa al proletariat, el règim volia abolir el moviment obrer, els empresaris van tenir absoluta llibertat per a contractar treballadors i imposar-los les condicions laborals que volien. Es van crear els *sindicatos verticales* que aplegaven tant als treballadors com als empresaris.

Degut a la falta d'aliments de primera necessitat, de combustible, de medicaments, etc, entre el 1939 i el 1948, el cost de la vida es va multiplicar, mentre que els salaris (controlats per la CNS, Ministerio del Trabajo) eren molt inferiors als de 1936 (un treballador cobrava 8 pessetes diàries). El control estatal de la distribució d'aliments s'efectuava a través d'unes cartilles de racionament, que van durar fins l'any 1952. L'escassetat d'aliments i la insuficiència del racionament oficial no permetien subsistir a la gent, per això va aparèixer el fenomen de l'estraperlo, que ni les multes ni les denúncies van poder fer desaparèixer. Com que el racionament d'aliments era insuficient, aparegué l'Auxilio Social, una entitat benèfica aliada de l'Església que s'encarregava de repartir el menjar que arribava des d'Itàlia; també va servir com a "instrument propagandístic del Nou Estat." Mes endavant van aparèixer els "Comedores Infantiles" per garantir la subsistència dels més joves.

Cultura

A la postguerra es va intentar liquidar tot el moviment cultural i associatiu precedent dels pobles de la comarca. S'imposava l'ús de la força i de la por a través de tots els mitjans. Es va exigir a tots els funcionaris parlar "el idioma del Imperio". Volien eliminar el projecte de catalanisme i espanyolitzar tot el territori.

A les escoles es va tornar a imposar la divisió entre l'escola pública i la privada; i es promocionaven les escoles privades. Els nois i les noies anaven en classes separades i el català estava prohibit. La religió i l'adoctrinament ideològic eren les dos principis bàsics. A l'escola s'hi va implantar tota la simbologia feixista i cada dia s'hi havia de canat *l'Himno Nacional* i el famós *Cara al sol*.

Pel que fa al teatre, durant el període franquista van ser les diversions més a l'abast de tothom, sobretot el cinema. A la Bisbal funcionaven tres cinemes: El Mundial, l'Olimpia i el Foment. Cal afegir que les pel·lícules que passaven eren rànries amb un caràcter polític i moral, on cap pel·lícula escapava de la censura.

Economia

Tota l'economia de la postguerra va estar controlada per l'administració. Era molt complicada la circulació de capital, mercaderies i, és clar, encara més de persones. El control polític sobre l'economia era exercit pel poder local sobre els camperols i els propietaris del camp que seguien *El Movimiento*. Dins l'economia trobem dos fases, l'immediata postguerra i la de finals dels anys cinquanta. Durant el període de postguerra l'economia catalana i espanyola estava immersa en una situació d'autarquia i estancament.

Pel que fa al sector primari, les petites hortes dels pobles empordanesos estaven destinades al consum familiar, un cop cobertes les necessitats de la família es venien al mercat de la vila o s'intercanviaven per altres productes. Bàsicament la gent de pagès vivia gràcies als mercats. El dilluns el mercat es feia a Torroella de Montgrí, el dimarts a Verges i el divendres a la Bisbal. Podem destacar que a després de la guerra a Torroella s'hi va desencadenar una etapa de prosperitat per l'agricultura predominat pels arrossars. Era la població amb més superfície conreada de la Costa Brava. Tot i que a partir dels anys 50 va experimentar un descens. L'any 1939 es va constituir el Sindicat Arroser de Pals, que proporcionava als pagesos adobs, llavors i préstecs a canvi d'una part de la seva collita. Els cereals, la vinya i l'olivera van ajudar a superar la crisi de la postguerra. Els anys cinquanta va entrar en crisi l'agricultura familiar degut al procés d'industrialització i l'expansió del sector turístic. Aquest mateix decenni dels anys 50 també es van introduir el conreu d'arbres fruiters, aprofitant el cabal del Ter, això va coincidir amb la davallada de l'arròs. A partir dels anys 60 la fructicultura es va posicionar capdavantera. A Ullà, l'any 1962 es va crear la cooperativa fructícola Costa Brava. A partir dels anys 70 va aparèixer el conreu de les plantes de farratge, que al mateix temps va incrementar la ramaderia. El regadiu va augmentar mentre que les terres de secà van disminuir. L'agricultura va ser la principal font econòmica fins que el turisme es va consolidar a la dècada dels anys 60. Per això, durant el 1962 al 1972 hi va haver la crisi de la petita explotació.

L'explotació del bosc també era una font d'ingressos pels que hi treballaven, el suro era la primera matèria de la indústria de la comarca, però a partir de l'any 1944 va disminuir fins a l'abandonament, ja que la competència de la indústria portuguesa va ser molt forta. Pel que fa la pesca, podem dir que les poblacions que depenien del mar van créixer. A Palamós per exemple, durant la postguerra hi va predominar sobretot entre els anys 1946-1950.

També el sector secundari es trobava en el marc general d'autarquia i aïllament del país. El 1944 van tancar la frontera francesa, fet que va suposar el col·lapse del comerç exterior espanyol, sobretot el la indústria surera que no va poder exportar taps i per tan no podien importar el que necessitaven per la indústria i el seu manteniment. Això va comportar la disminució de la producció, de la feina i del poder adquisitiu dels treballadors de la indústria surera. Aquesta crisi del suro va suposar la causa del principal atur obrer que, a més, no rebia cap compensació dels organismes oficials. Els transports i les comunicacions també van rebre les conseqüències de la guerra. Els bombardeigs van afectar greument tot el material de transport terrestre i marítim. A més, els republicans per assegurar la seva fugida segura van fer volar ponts i carreteres per tal d'enrederir els nacionals. Als anys 40 es va recuperar el ferrocarril al Baix Empordà, el que és conegut com a El Tren Petit. El ferrocarril era el l'encarregat del tràfic de mercaderies fins que el 1947 es van començar les obres per recuperar les carreteres i així es normalitzà el cotxe de línia.

Quan el 1952 van desaparèixer les cartilles de racionament es va experimentar una millora econòmica en el país. El 1957 es va iniciar un procés de liberalització econòmica similar al model europeu, que va arribar el 1959 amb el Pla d'Estabilització. L'objectiu polític d'aquest fet era consolidar el règim franquista com a mesura de supervivència.

6. LA REPRESSIÓ

La majoria de persones que havien ocupat llocs importants durant la guerra, o fins i tot la República, o que eren declarades com comunistes, anarquistes, o nacionalistes, van marxar a l'exili, això va atenuar el nombre de condemnats. Segons el llibre *L'exili al Baix Empordà al 1939* el nombre d'exiliats baix empordanesos va ser de prop d'un miler (entre 776-1511). La majoria van marxar a França i tornarien al llarg de la dictadura. Tanmateix, alguns van tenir la desafortunada sort de morir en camps de concentració, com aquell de Mauthausen.

Els primers anys de la postguerra al Baix Empordà van estar infestats de la venjança que volien aplicar els que havien patit la violència revolucionària durant el temps de la República. A partir de l'arribada dels franquistes a la comarca, hi va haver un gran nombre de detencions a persones sense cap protagonisme durant la República però que eren militants del POUM, d'ERC o del PSUC, o bé afiliats de la CNT. A tots ells se'ls hi van obrir expedients per responsabilitats polítiques. (Annex pàgina 2)

FICHA DE IDENTIDAD

Apellidos *Sureda Carreras*
Nombre *Ramón*
Fecha de nacimiento *7-5-1911*
Padre *Juan*
Madre *Estrella*
Naturaleza *Palafrugell (Gerona)*
Condena *30 años (C.R.R.)*
Delito *Adhesión R.*
Empezó a cumplirla *2-8-39*

HUELLA DACTILAR: [Fingerprint]
FIRMA DEL PENADO: [Signature]

LIQUIDACION DE REDENCION

PRISION O DESTACAMENTO	Año	Mes	Días de Redención	EFECTOS	Firma del Director o Jefe de la Prisión
TOTAL REDIMIDO HASTA EL 30 DE SEPTIEMBRE DE 1943					
P.P. Gerona 1943 Det.			81		
Barbero			81	1	
Suma			81	1	
P.P. Gerona 1943 Det.			60		
Barbero			60	1	
Suma			60	1	
P.P. Gerona 1943 Det.			75		
Barbero			75	1	
Suma			75	1	
P.P. Gerona 1943 Det.			75		
Barbero			75	1	
Suma			75	1	
P.P. Gerona 1943 Det.			57		
Barbero			57	1	
Suma			57	1	
Suma de todos			328	4	

Il·lustració 7: Cartilla de pres del senyor Ramón Sureda Carreras de Palafrugell, detingut per estar vinculat a la República, sense proves materials. (Arxiu de Palafrugell)

La repressió sobre els republicans va ser bastant alta, sobretot perquè molts van esdevenir presoners al front. A molts dels presoners se'ls hi van aplicar condemnes molt dures (fins i tot penes de mort), que sovint no es van complir i se'ls va acabar enviant a treballar dins batallons disciplinaris, com el cas de les excavacions arqueològiques d'Empúries o la construcció del pont de Torroella de Montgrí.

Per altra banda, tots els locals d'esquerres o catalanistes, considerats punts de trobada de republicans, comunistes o anarquistes, van ser censurats i clausurats, i els seus amos van ser condemnats a mort i executats, igual que els dels partits polítics. Cal esmentar la repressió social com l'intent de marginació dels anomenats "rojos" (una mena de repressió extraoficial social).

7. EL FRANQUISME

El llarg període franquista es va caracteritzar per la dictadura personal d'un militar que defensava els valors dels vencedores de la Guerra Civil. Durant gairebé quaranta anys, Espanya va viure un buit de normalitat política, ja que el dictador gaudia de totes les prerrogatives i només era responsable, com deia ell, davant Déu i la Història. Amb tot, la dictadura es va anar adaptant formalment i institucionalment als contextos internacionals.

7.1. La ideologia del règim

La dictadura del general Franco es va assentar sobre la ideologia política i moviment social a la qual donava nom, el franquisme. La ideologia de la dictadura era molt pròxima al feixisme, però arran de la derrota de l'Eix en la Segona Guerra Mundial, i conseqüent caiguda dels feixismes europeus, que fins aleshores havien estat els principals aliats de Franco (l'Alemanya de Hitler i la Itàlia de Mussolini), aquest caràcter feixista es va anar desfent, encara que va continuar usant la seva simbologia, i es va decantar cap a un feixisme catòlic encapçalat per l'*Opus Dei*, ja en la dècada de 1960.

Els fonaments, polítics i ideològics, alguns característics del feixisme, i altres del propi franquisme, es poden resumir en:

Il·lustració 8: Franco, líder suprem de la Nueva España

-Antiliberalisme:

El franquisme s'oposa totalment al liberalisme democràtic (separació de poders, sobirania popular...),

-Totalitarisme

Tots els habitants que vivien sota el règim estaven controlats per les autoritats afables a la força governant. El franquisme era un règim totalitari per diverses raons: la primera és que només existia oficialment una ideologia i aquesta era inconvertible. El partit únic dirigia tots els àmbits; judicial, propagandístic, policial i social.

-Control de la societat

La Espanya de Franco era un Estat policial. A més s'intentava enquadrar a tota la societat en diferents organitzacions dirigides per la Falange, i així dominar aspectes de la vida social de la població. Algunes d'aquestes organitzacions eren la Sección Femenina, el

Frente de Juventud, la OJE (Organización Juvenil Española), la FEN (Formación de Espíritu Nacional), etc.

-Anticomunisme

Perseguidor radical del comunisme i de tota l'esquerra.

-Antiparlamentarisme

Franco estava totalment oposat al parlamentarisme, i de fet creia que la decadència de la nació era culpa dels polítics.

-Democràcia orgànica

D'aquest antiparlamentarisme en sorgeix el model polític i administratiu denominat democràcia orgànica. En una democràcia orgànica els "representants" del poble són elegits mitjançant òrgans de l'Estat. En la pràctica, es tractava dictadura personal.

-Tradicionalisme

El règim era conservador i costumista

-Militarisme

El fet que Franco fos un general va ajudar a que l'exèrcit tingués un paper molt important i els símbols militars de seguida es van estendre en actes populars.

-Justificació de l'acció violenta per arribar als objectius marcats

En la dura postguerra es va instaurar la coneguda "cultura de la por", tots els contraris al règim eren castigats severament per les forces policials mitjançant la violència i les amenaces.

-Centralisme

Oposició total a qualsevol tipus de nacionalisme perifèric o d'autonomies. El franquisme va perseguir i prohibir l'ús del català i el basc, així com els seus símbols nacionals.

-Nacionalcatolicisme

Totalment oposat a la democràcia cristiana que naixia arreu d'Europa, el nacionalcatolicisme va ser un dels senyals d'identitat ideològica del franquisme. La seva manifestació més visible va ser l'hegemonia que tenia l'Església Catòlica en tots els aspectes de la vida pública i fins i tot privada. Aquesta ideologia aturava totalment el procés de depuració religiosa que s'havia iniciat durant la República.

-Partit únic

El règim es va caracteritzar per permetre un sol partit, la Falange Española Tradicionalista de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS), el cos doctrinal del qual era el règim.

-Control dels mitjans de comunicació

Amb la intenció de controlar l'opinió pública sovint s'aplicava la censura, i van quedar molts pocs mitjans.

-Corporativisme sindical

Es van prohibir tots els sindicats i patronals, i es va crear una sola organització, la CNS (*Centro Nacional-Sindicalista*), es podria dir que inútil, ja que ajuntava els dos fronts i era regulat per el govern.

-Nacionalisme agressiu

Exaltació irracional de la pròpia nació i de la seva grandesa, així com una dura persecució de les minories nacionals.

-Ús de símbols feixistes

Des de l'inici de la dictadura es comencen a utilitzar una sèrie de símbols (monuments, uniformes, banderes, salutacions...) similars als nazis o feixistes. Tant és així, que el franquisme crea una litúrgia pròpia.

-Divisió permanent del país entre vencedors i vençuts

Com s'ha comentat a l'apartat de la repressió, s'intentava marginalar als "rojos". Existia una divisió permanent entre els que havien defensat els colors republicans durant la guerra dels que no. Això significava per als vençuts el no poder integrar-se com tots els altres dins la societat de postguerra.

-Exaltació del líder, dictadura personal

Un dels trets distintius del feixisme. Franco es va convertir en el líder suprem del poble espanyol. A més, a l'estil del *Führer* (Hitler) o el *Duce* (Mussolini) sovint era anomenat com *el Caudillo*.

7.2. Suports de la dictadura

Els suports més importants i visibles de la dictadura franquista van ser l'Església, la Falange, l'exèrcit i els tradicionalistes i la dreta més conservadora. Cap d'aquests grups va tenir suficient força per imposar-se sobre els altres, a més tenien certes diferències entre ells. Franco va distribuir els càrrecs polítics com a ell li va convenir, afavorint d'aquesta manera a diverses famílies del règim sense haver de comprometre's amb cap d'ells i deixant fluir la corrupció indenunciable per la manca de llibertat de premsa.

Tot i així els afiliats més fidels a la dictadura van ser els militars. Molts càrrecs burocràtics eren exercits per militars. També ho eren els comandants de la Guàrdia Civil i de la policia armada. Els tribunals militars de justícia, també van intervenir en la repressió del que es considerava delictes polítics.

Pel que fa a la societat el dictador tenia el suport dels terratinents, els financers, els empresaris, els petits i mitjans propietaris agrícoles i la classe mitjana urbana de les zones rurals. Cal afegir el suport popular indirecte, fruit del procés de desmobilització de la societat espanyola pel que fa a la política, en bona part induït per la propaganda, el record de la guerra civil i la censura. Aquest fenomen social s'anomena majoria silenciosa, majoria absent o franquisme sociològic.

7.3. Fases polítiques

El franquisme va passar per diverses fases:

-La fase totalitària (1939 -1959) Dins d'aquesta època es van dur a terme el contraban i l'estraperlo, ja que la població vivia en una economia d'autoconsum, i d'autarquia econòmica aïllada d'Europa.

-La fase tecnocràtica (1959-1969)

-La fase de descomposició final (1969-1975)

La postguerra (1939-1960) es troba dins la fase totalitària, marcada per la imposició ideològica, el retrocés econòmic i la forta repressió. S'hi solen distingir tres fases:

-La segona guerra mundial (1939-1945)

-L'aïllament internacional (1945-1950)

-La guerra freda (1950-1959)

En aquest últim període cal destacar el col·laboració creixent entre Espanya i Estats Units per combatre el comunisme (URSS).

7.4. Els períodes econòmics

L'evolució econòmica del règim es divideixen dues grans etapes delimitades per l'any 1959: una etapa coincideix amb la fase política totalitària del règim (1939-1959); l'altra etapa comprèn el període d'expansió iniciada pel Pla d'Estabilització (1959-1973) i la crisi del final de la dictadura. Aquí només citarem la del 1939 fins el 1959, ja que és el context del treball.

Etapa del 1939-1959

Lògicament la guerra civil va comportar una gran destrucció i uns costos econòmics importants, el que no és tan lògic és que l'estancament i la depressió econòmica continués durant casi vint anys. A més, un bona part de la població va treballar més que el que havia

treballat abans de la guerra, però amb pitjors situacions laborals i nivell de vida. De fet, els indicadors econòmics de 1935 no van ser superats fins al 1954.

La postguerra es divideix en dos etapes:

-L'autarquia, 1939-1950, caracteritzada per un model econòmic basat en l'aïllament voluntari i l'intervencionisme estatal, desastrós.

-La dècada de 1950, en què s'experimenta un creixement moderat, tot i una dura inflació i amb l'inici de l'ajut nord-americà.

7.5 . Els cossos de vigilància

La societat franquista es caracteritza per l'obsessió a la supervisió i l'ordre. Un dels seus principis més bàsics és la vigilància. Converteix tot el camp social en un camp d'observació, fent que els propis individus es vigilin els uns als altres, premiant als afectes al règim que acaben sent més eficaços que la pròpia policia que acaba de fer la feina.

7.5.1. El Cuerpo Nacional de Policía

Popularment eren anomenats “els grisos”. Es van formar una vegada acabada la Guerra Civil, portant a terme totes les accions de repressió contra els detinguts republicans, investigant a diferents persones i combatent als rebels que estaven en contra de la dictadura. Només treballaven a les capitals de província.

7.5.2. Els carrabiners

Eren els encarregats de vigilar les costes, les fronteres i combatre el contraban amb les repressions acordades. Un cop acabada la guerra civil, el 15 de març de 1940 s'integraren dins la Guàrdia Civil, degut a una llei promulgada per Franco.

7.5.3 La Guàrdia Civil

El cos de la Guàrdia Civil estava integrat dins l'exèrcit d'Espanya, i la seva funció era mantenir l'ordre públic, la protecció de les persones i propietats i l'execució de lleis. Inicialment la seva actuació estava centrada en la lluita contra el bandolerisme. Progressivament va anar esdevenint la força principal de la policia.

*Il·lustració 9:
Guàrdies civils
de la Bisbal
d'Empordà els
anys 50
(l'Abans)*

8. EL CONTRABAN

8.1. Què és?

El contraban és un comerç il·legal fet amb mercaderies. Consisteix en passar els productes prohibits i/o d'amagat d'un estat a un altre i, per tant, sense pagar els drets de duana establerts.

Segons l'IEC (*Institut d'Estudis Catalans*) el contraban és “l'introducció furtiva de mercaderies prohibides o per les quals hom no ha pagat els drets d'entrada.”

La font interactiva *Viquipèdia* defineix el contraban com a un “acte delictiu mitjançant el qual es passen mercaderies d'un indret a un altre (separats per una frontera o divisió establerta i acordada) sense declarar-ho a les autoritats i, si s'escau, sense pagar els aranzels corresponents”.

8.2. Antecedents històrics

De contraban n'hi ha hagut sempre, per les diferències de preus i de productes entre els diversos Estats. El motiu del contraban normalment sol ser l'escassetat del producte, la prohibició o la gravació amb impostos. Un Estat necessita tenir control sobre el nombre d'importacions i exportacions de productes per dominar l'economia del país.

Cap al 1800 l'organisme per combatre el contraban a Espanya era l'exèrcit, però la dimensió de l'activitat fraudulenta cada vegada era més gran i per això, l'any 1820, es va dividir formant un cos militar per vigilar només les costes i fronteres i un altre per vigilar l'interior de la Península. Cal assenyalar que al segle XVIII existien els *parrots* (*guàrdies encarregats d'impedir el pas fraudulent d'articles de comerç*). El 1829 es va formar el Cos de Carrabiners, però no fou fins l'any 1842 que es reorganitzà definitivament per substituir l'exèrcit en la seva funció. Finalment el cos de Carrabiner va ser suprimit quan Franco el va integrar dins el cos de la Guàrdia Civil al finalitzar la guerra.

De contrabandistes, n'hi ha referències abundants. Al llibre de la *Diputació de Girona*, *El contraban*, per exemple, es citen dos fragments ben clàssics, un de *Dostoievski* (un escriptor rus del segle XIX) i l'altre del filòsof escocès *Adam Smith* (segle XVIII), que defineixen el contrabandista de la manera següent:

Dostoievski a la seva novel·la *La Casa dels Morts* escriu: “Un contrabandista treballa per vocació, per inclinació entusiasta. En cert sentit és un artista. Tot ho arrisca, corre incomputables perills, inventa els seus propis ardits per eludir les trampes que li paren i, en moltes ocasions, actua impulsat per una espècie d'inspiració. La seva és una passió tan forta com la del joc.”

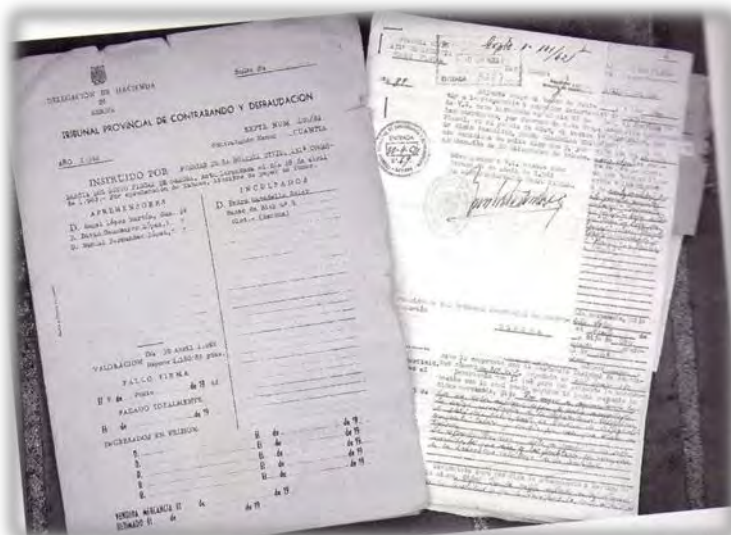
La visió del contrabandista segons *Dostoievski* parteix d'assumir el contraban com a acte addictiu, no pas delictiu. Això suposa fer-ho per plaer, aconseguir la satisfacció personal íntima que necessita i no pot aconseguir de cap altra manera; és a dir, es tracta d'un plaer il·legal. En canvi, el clàssic de l'economia *Adam Smith* ens en parla des d'un altre punt de vista. *Smith* es referia al contrabandista com a “una persona que, si bé se la pot censurar per violar les lleis de la seva pàtria, tot sovint és capaç de transgredir les de la justícia natural, per la qual cosa seria un excel·lent ciutadà si les lleis del país no haguessin convertit en delictes allò que la naturalesa mai va tenir la intenció que ho fos.”

8.3. El contraban de postguerra

El contraban de postguerra el trobem sobretot en l'etapa totalitària del règim, degut al tancament de la frontera francesa. Per a molts es convertí en un ofici com un altre per guanyar un sou més, sempre i quan fos d'amagat dels delators i la Guàrdia Civil. Tothom podia fer contraban, fins i tot els "homes de Déu": l'any 1949, un religiós de Sant Feliu de Guíxols va ser detingut a la duana de Pertús amb material fotogràfic, coixinets i revistes obscenes.

Entraven il·legalment de França productes de primera necessitat, peces per a motors i productes d'ús plaent com podria ser el tabac. Sempre hi havia lleis sobre el contraban, però l'any 1950 es va crear, a més, el "Tribunal de Contrabando y Defraudación", que depenia d'Hisenda. Aquest tribunal va lluitar contra el frau durant trenta anys, fins que el 1983 va desaparèixer.

Qualsevol acte de contraban requeria sigil i secretisme. Per això, no podem desvincular la figura del delator dins el món dels contrabandistes; els delators eren premiats i els delatats castigats. Quan una persona delatava un possible cas de contraban era apuntat com a una denúncia dins el "*Libro de denuncias secretas*" amb les dades personals del confident, la declaració i el resultat de l'operació que se'n derivava ("positivo o negativo") i, si l'operació acabava amb decomís d'una part del gènere de contraban també s'apuntava què tocava al denunciant, perquè hi havia una llei que assegurava als delators un percentatge del valor total del decomís. Fins i tot alguns Guàrdia Civils fora de servei feien denúncies aprofitant la Llei de Contraban per arrodonir el sou. -Qui sap si el que denunciaven ho havien descobert en hores de servei?- El contraban tenia tres enemics principals: el primer eren els guardacostes, seguits pels carrabiners i Guàrdies Civils, i per últim els xivatos;

Il·lustració 10: Un dels expedients oberts per el tràfic il·legal des del Tribunal de Contrabando y Defraudación

Segons explica *M. Aguilar*, durant els anys 50 el delator més actiu de les comarques gironines va ser Pere J.P, que va fer 13 denúncies entre l'any 1955 i l'any 1961. Les seves víctimes eren de tota mena: va delatar a petits botiguers, a una xarxa que feia entrar gènere pel Port de Barcelona, on hi estaven implicades dues agències de duanes, una banda d'origen israelita que transporten peces de cotxe d'Alemanya fins a Barcelona amb autocar i l'arribada d'un tren que contenia dues tones de recanvis de cotxe amagats en caixes. També hi ha constància que els civils tenien delators a l'altre costat de la frontera, a França.

A partir de la dècada dels anys 50 el contraban també es feia a petita escala amb productes relacionats amb activitats lúdiques i/o esportives (material de muntanya, pesca, cosmètics, bijuteria, etc...). Eren objectes fàcils de transportar destinats als establiments o als consumidors directament. També es venien ambulant o en comerços il·legals. Aquest nou negoci de contraban tenia enemics; això beneficiava a la Guàrdia Civil, que va destapar diverses partides.

Per tant, en els primers anys de postguerra (1939-1950) el contraban era a gran escala. D'aquesta etapa és oportú destacar-ne el contraban de tabac ros, que era el producte més cotitzat del moment; i a partir dels anys 50 es va introduir un contraban a petita escala una mica més luxós, i de no tanta necessitat.

NOMBRE Y DIRECCIÓN DEL DELINCUENTE	FECHA DE LA INFRACCIÓN	FECHA DE LA SENTENCIA	FECHA DE LA EJECUCIÓN	FECHA DE LA REPOSICIÓN	FECHA DE LA REPOSICIÓN	FECHA DE LA REPOSICIÓN	OBSERVACIONES
Gil, Lina. Vicente	Defraudación						n.º 28-1937
García, Plana, José	Contrabando por evasión de capitales						n.º 30-1937
García, Calvo, José	J. Pelu de Guisado, Marquell 55	Contrabando por evasión de capitales					n.º 37-1937
García, Suárez, Andrés	Calle de Colón, 1-bis, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100	Contrabando por evasión de capitales					n.º 44-1937
García, María	Contrabando por repatriación de billetes						n.º 55-1937
Gil, Fernando	Id.	Id.					n.º 62-1937
García, Salazar, José	Contrabando por evasión de capitales						n.º 70-1937
García, Montañón, Teresa	Id.	Id.					n.º 78-1937
García, Rafael	(billeta francesa)	Contrabando por evasión de capitales					n.º 87-1937
García, María	Contrabando por repatriación de billetes						n.º 98-1937
García, Antonio	Calle Rectoría, ante J. Salvador 195	Id.					n.º 118-1937
García, Roberto	Contrabando por repatriación de billetes						n.º 130-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 135-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 146-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 156-1937
García, Juan	Contrabando por evasión de capitales						n.º 155-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 158-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 160-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 174-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 182-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 183-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 188-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 217-1937
García, María	Id.	Id.					n.º 232-1937

Il·lustració 11: Document del Registro General de penados por faltas de contrabando y defraudación entre els anys 1937 i 1940 (Extreta del llibre de la Diputació de Girona, *El contraban*.)

Les penes principals imposades pel delictes del contraban eren: presó correccional de tres mesos a sis anys i una multa que variava en funció de si es considerava delictes o falta. Moltes vegades, tot i els càstigs que hi havia, el contrabandista i el Guàrdia Civil podien arribar a un acord, sortint-ne beneficiats tots dos i sense que ningú hagués de tenir-ne constància. Lògicament, també hi havia els suborns, i després de la guerra, tothom, fins i tot la policia, havia de tirar endavant com podia, encara que fos d'aquesta manera.

L'estat racionava tots els aliments (veure a l'apartat d'estraperlo), i el tabac tot i no ser un aliment no en quedava exclòs, ja que donava més beneficis que els aliments. L'Estat tenia a cada població l'*Oficina de Abastos*. Allà s'investigaven els casos corresponents de frau, contraban i/o estraperlo. També tenim constància de *las Tabacaleras*, on els fumadors anaven a buscar el seu vici determinats cops al mes. A continuació adjunto un article relacionat amb el tabac:

Així, per exemple, el dia 25 d'Abril d l'any 1943 al *Diario Los Sitios de Gerona* s'hi va publicar aquest article:

Crónica de París

Las tribulaciones del fumador

Al fin, la temida noticia sobre la que tanto se hablaba hace unos días, es dada en grasa tinta por la prensa de esta mañana. Lo que se consideraba fatal, es hoy una realidad y el fumador, afligido y torturado, tiene que prepararse a escalonar con más largos espacios los solemnes momentos cotidianos de encender sus cigarrillos, cada vez más escasos. Tal es la triste realidad, fumadores españoles, a que deben conformarse vuestros colegas de este lado del Pirineo.

Por obra y gracia de la escasez y del acaparamiento. Cuatro paquetes en lugar de seis al mes, habrá de recibir desde ahora cada fumador por empedernido que sea, porque aquí no hay consideraciones ni categorías.

Claro que algunos, los más despabilados, habían empezado un entrenamiento que habrá de ahorrarles ahora muchas penas, al tomar parte en esas originales y simpáticas competiciones consistentes en hacer durar encendidos los pitillos el mayor tiempo posible y hay quien llegando a resultados desconcertantes, posee ahora medallas bien ganadas y una ración de tabaco suplementaria.

La cuantía del estraperlo queda fijada en una declaración reciente de la Prefectura de Policía, según la cual se venden en París unos 6.000 paquetes de cigarrillos diarios en el mercado negro, y en verdad que es bien poco para una población de más de tres millones de habitantes, porque, si hacemos cuentas, ni a una chupada les toca.

En la misma declaración, dicese que la mayor parte del estraperlo son cigarrillos confeccionados con viruta de madera finísima y bien desmenuzada, bañada en una solución de agua de nueces y nicotina. Otra parte, la de mejor calidad, se fabrica con colillas, que cual caballo de negra gitana que cobra áureos reflejos gracias a la magia peluqueril, se transforman en blondo y oloroso tabaco de la más pura calidad virginia.

Vamos, que aquí se ponen las cosas tan mal, que es como para dejar de fumar y consentir que el Monopolio se arruine y se vea obligado a liquidar a precios sin competencia.

Crónica de París

Las tribulaciones del fumador

PARÍS, 24. — Al fin, la temida noticia sobre la que tanto se hablaba hace unos días, es dada en grasa tinta por la prensa de esta mañana. Lo que se consideraba fatal, es hoy una realidad y el fumador, afligido y torturado, tiene que prepararse a escalonar con más largos espacios los solemnes momentos cotidianos de encender sus cigarrillos, cada vez más escasos. Tal es la triste realidad, fumadores españoles, a que deben conformarse vuestros colegas de este lado del Pirineo.

Por obra y gracia de la escasez y del acaparamiento. Cuatro paquetes en lugar de seis al mes, habrá de recibir desde ahora cada fumador por empedernido que sea, porque aquí no hay consideraciones ni categorías.

Claro que algunos, los más despabilados, habían empezado un entrenamiento que habrá de ahorrarles ahora muchas penas, al tomar parte en esas originales y simpáticas competiciones consistentes en hacer durar encendidos los pitillos el mayor tiempo posible y hay quien llegando a resultados desconcertantes, posee ahora medallas bien ganadas y una ración de tabaco suplementaria.

La cuantía del estraperlo queda fijada en una declaración reciente de la Prefectura de Policía, según la cual se venden en París unos 6.000 paquetes de cigarrillos diarios en el mercado negro, y en verdad que es bien poco para una población de más de tres millones de habitantes, porque, si hacemos cuentas, ni a una chupada les toca.

En la misma declaración, dicese que la mayor parte del estraperlo son cigarrillos confeccionados con viruta de madera finísima y bien desmenuzada, bañada en una solución de agua de nueces y nicotina. Otra parte, la de mejor calidad, se fabrica con colillas, que cual caballo de negra gitana que cobra áureos reflejos gracias a la magia peluqueril, se transforman en blondo y oloroso tabaco de la más pura calidad virginia.

Vamos, que aquí se ponen las cosas tan mal, que es como para dejar de fumar y consentir que el Monopolio se arruine y se vea obligado a liquidar a precios sin competencia.

Il·lustració 12: Article Los Sitios de Gerona

8.4. El contraban al Baix Empordà

Hi va abundar molt, segurament per la seva geografia, que converteix tot el territori en un ventall d'amagatalls per als qui els necessitaven. Durant la postguerra, el contraban es va convertir en el mitjà de subsistència de nombroses famílies amb pocs recursos, sobretot de pescadors. Aprofitant “les fosques” (nits en què no brilla la lluna), en les cales baixempordaneses s’hi ha desembarcat tabac, cafè, penicil·lina i materials diversos.

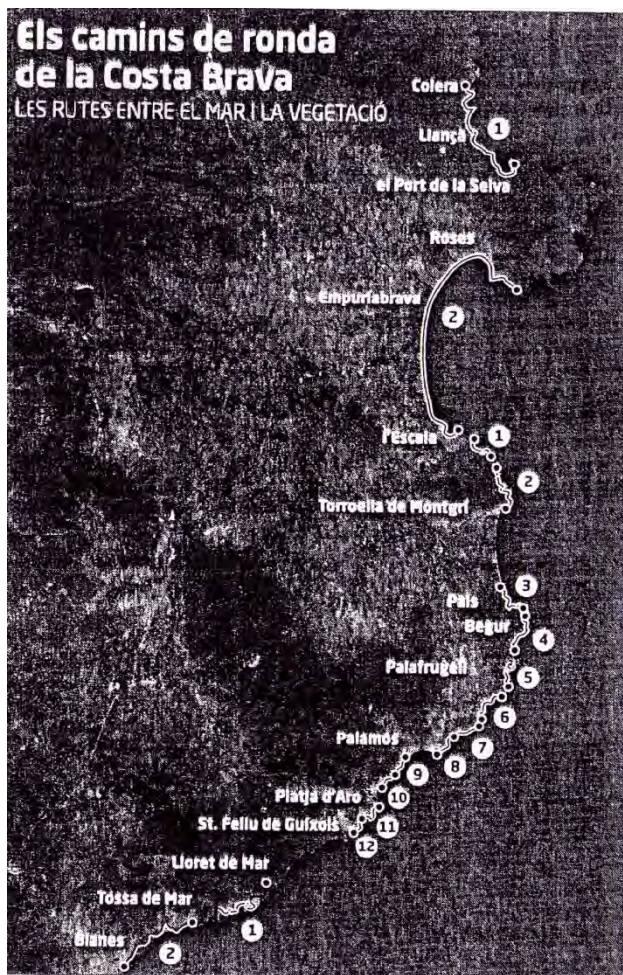
Així, doncs, explicarem les dues classes de contraban possible, el contraban marítim i el terrestre, per continuar amb els productes més importants que es venien i, finalment, acabar exposant alguns dels casos denunciats.

8.4.1. Rutes

Els contrabandistes, a l’hora de fer el seu negoci, tenien dues opcions: entrar les mercaderies per la costa, o travessar la frontera. En aquest apartat els camins de ronda actuaran com a factor indispensable, ja que es convertiran en una via d’escapament pels que provenien de mar endins.

Al Baix Empordà hi ha 12 camins de ronda que un dia o altre, foren utilitzats per aquest fenomen que és el contraban. Tot seguit anomenaré l’origen i el destí dels que hi havia. De Nord a Sud:

- 1.Origen: Cala Montgó / Destí: Punta Milà
- 2.Origen: Cala Ferriol / Destí: Cap de la Barra
- 3.Origen: Platja del Racó / Destí: Punta de la Creu
- 4.Origen: Cala d’Aiguafreda / Destí: Aiguablava
5. Origen: Tamariu / Destí: Cala Pedrosa
6. Origen: Llafranc / Destí: El Golfet
7. Origen: Cap Roig / Destí: Platja de Castell
8. Origen: Cala d’Aiguafreda / Destí: Aiguablava
9. Origen: Torre Valentina / Destí: Platja de Ses Torretes
10. Origen: Cala Belladona / Destí: Cavall Bernat
11. Origen: Sa Conca / Destí: Platja de Sagaró
12. Origen: Platja de Sant Pol / Destí: Cala Jonca

*Il·lustració 13: Mapa dels camins de ronda
(Article del Diari de Girona, 13 d'Agost de
2009)*

Els camins de ronda són trams elevats que siluetegen la costa, envoltats per vegetació i mar. Actualment l'única funció que tenen és turística, però en el passat, degut a l'accés que tenien al mar, i sobretot també a la frontera francesa, eren uns camins molt circulats. El que inicialment eren camins per a vigilar, amb poc temps es van convertir en el camp de batalla dels contrabandistes. Ja que amb la millora de la infraestructura viària i l'automòbil havien entrat en desús. En aquest mapa, a part dels camins de ronda del Baix Empordà, també podem observar-hi els de l'Alt Empordà: un que va del Port de Colera al Port de la Selva, i de Roses a l'Escala, per enllaçar amb els del nostre litoral. Els de la Selva eren: de Lloret de Mar a Tossa de Mar i fins a Blanes.

A principis dels anys 50 un home treballant a bosc es podia guanyar un jornal de vint-i-cinc pessetes diàries, mentre que amb la descàrrega de tabac a la costa, a la nit guanyaven 80 duros, (400 pessetes). Pot ser per això hi havia tants contrabandistes...

8.4.1.1. El contraban marítim

Quan parlem de contraban marítim hem de saber que generalment parlem de tabac, i que n'hi havia de dues classes: a petita escala i a gran escala.

Primer podríem esmentar el contraban marítim a petita escala, és a dir, els petits pescadors, que amb el seu llegut de fusta sortien a pescar i es coneixien totes i cada una de les cales impossibles de vora mar. Això els facilitava l'accés per aconseguir algun paquet extra de tabac per al consum propi o fins i tot emplenar la seva nau de gènere corresponent. Aquest tipus de contraban, però, era anecdòtic.

Però també hi havia contrabandistes a gran escala. En aquesta operació n'hi intervenien dos grups: els que portaven el tabac i el desembarcaven (procedents de França o de Mallorca), i els que s'encarregaven de recollir-lo i distribuir on tocava (amb activitat al Baix Empordà). Amb les entrevistes realitzades, tinc una bona font per intentar reconstruir com era aquest fenomen a Palafrugell el dia que arribaven els *fardos*, com en deien ells.

Gràcies a l'entrevista a Lluís Tauler Carbó puc precisar com s'organitzaven els contrabandistes de Palafrugell una nit de desembarcament per anar a fer la feina.

A Palafrugell hi havia dues colles de contrabandistes que convivia al mateix temps. Cada colla tenia entre uns 15 i 20 membres i disposava d'un camió. Els contrabandistes quedaven el dia anterior de l'arribada del tabac per organitzar-se.

Es veu que un dia abans que els mallorquins arribessin per descarregar els paquets, ja es trobaven al Fraternal de Palafrugell cap a les 17:00 o les 18:00 de la tarda, i així quedaven entesos per l'endemà. Lluís Tauler explica que una vegada que tots hi van anar fumant tabac del ros, els guàrdies els van seguir (ja que el tabac que l'estat proporcionava era negre), i van poder veure tota la colla sencera reunida.

Els mallorquins que portaven el tabac navegaven amb unes barques molt ràpides, arribaven, desembarcaven i marxaven. Deixaven els paquets a punts concrets de la costa, perquè no es mullessin gaire, només una mica; per exemple, els podien deixar a algun *embarcadero* d'algun xalet que hi havia a ran d'aigua. Seguidament tal com havien quedat el dia abans, els contrabandistes de Palafrugell es trobaven i anaven a la cala, o l'embarcador on sabien que havien descarregat el tabac, es carregaven un sac a sobre i pujaven roques amunt per posar-les al camió. Un cop les

tenien carregades, s'encarregaven de repartir el gènere entre els estancs i a la gent que el necessitava.

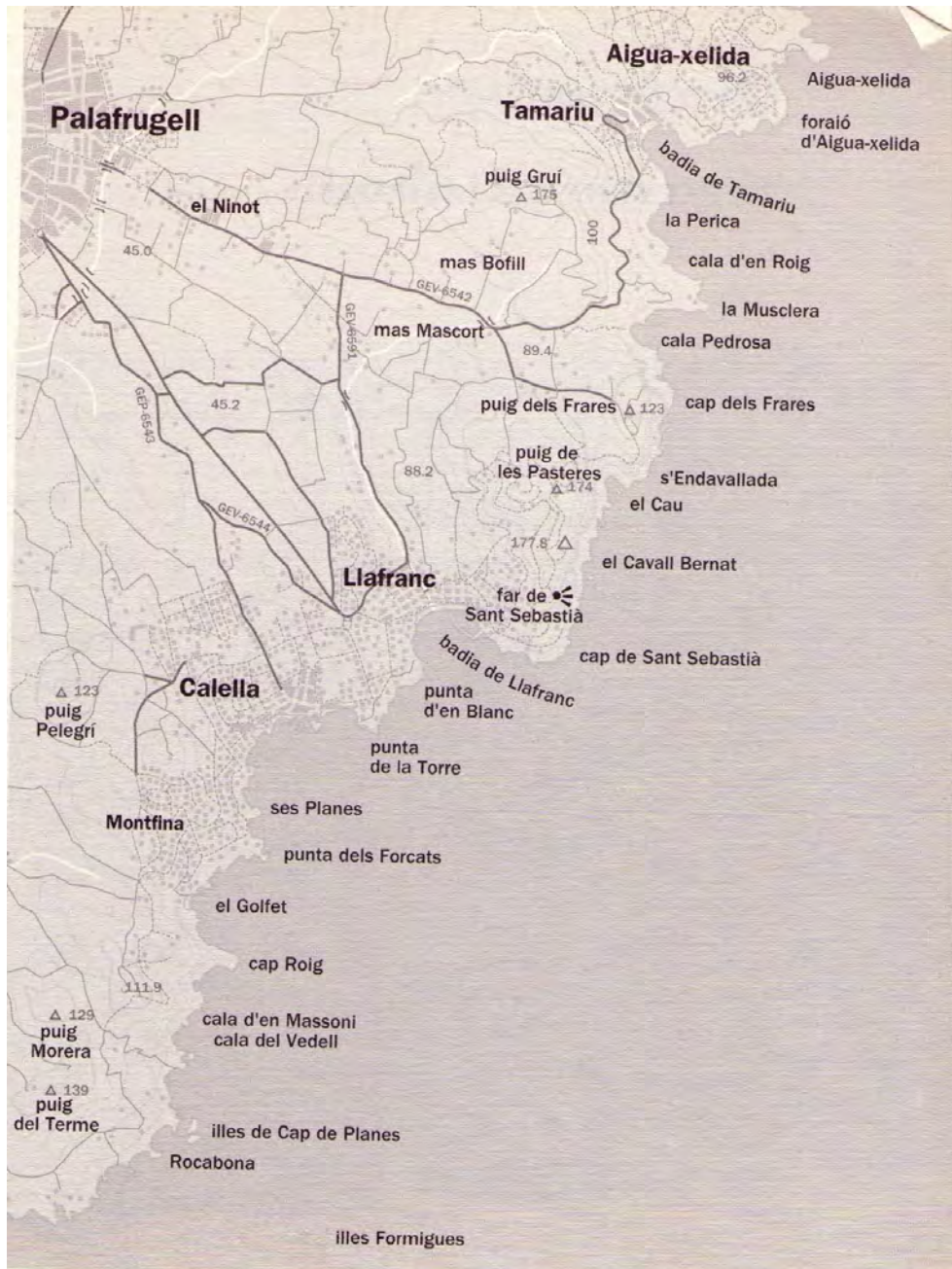
Il·lustració 14: El Cau o cala dels Gens

Algunes de les rutes que solia fer una de les colles era la següent: carregaven els paquets a Llafranc de l'embarcadero d'en Vilà, cap a Tamariu al xalet de la Perica, i ho deixaven allà per anar-ho a recollir amb el camió. A vegades els mallorquins també podien descarregar directament a els Frares (a la cala que hi ha sota Sant Sebastià), en una mena de plaça de pedres. Llavors només havien de carregar-ho amunt per posar-ho tot al camió. La ruta que hi ha entre el Pinell i el Cap Roig també era molt concorreguda. La Cova del Tabac, era una mena de replà natural on hi dipositaven els *fardos* per després ser transportats penyes amunt amb un torn instal·lat al cim del ribastre, que també era bastant popular. De totes maneres, el millor lloc de tots, per excel·lència, pel contraban de tabac era El Cau, o la cala dels Gens.

Tot això, ho feien de nit, intentant esquivar la Guàrdia Civil, fins i tot diuen que hi havia combinació entre els contrabandistes i els guàrdies. Tots dos bàndols procuraven no trobar-se en aquestes situacions, no se sap si pagant o sense, però molts afirmen la primera opció.

Els camions que utilitzaven eren tapats per dissimular el gènere que portaven. Evidentment, de la mateixa manera que els contrabandistes s'esmunyien dins la foscor de les cales, els camions ho tenien impossible pels camins; per tant, més d'una vegada, tot i tenir algun conveni, els havien enganxat; tot i que els conductors neguessin haver estat al

lloc on els deien, els guàrdies anteriorment ja hi havien anat a vigilar i havien vist les marques dels pneumàtics del camió; per tant, tenien les proves suficients per inculpar-los. Quan els enganxaven, moltes vegades els confiscaven pertinències pròpies; si els implicats tenien barques, els hi requisaven. Alguns fins i tot havien anat a la presó; una vegada n'hi va haver uns que s'hi van estar nou mesos segons explica Lluís Tauler. Els van enviar a la presó de Salt.

Il·lustració 15: Mapa de totes les cales del Baix Empordà

Es veu que els contrabandistes que anaven a la presó i després en sortien era perquè algú els hi havia pagat la fiança. Sovint la pagava en March, que controlava tot el contraban de Mallorca i bona part de la Mediterrània.

Molt de gènere amb el camió el portaven a Sant Climent, on hi havia un mas anomenat Cal Coix, que també era d'un gran contrabandista.

Joan Boy Marquès en la seva entrevista també parla d'uns *fardos* que desembarcaven a el Pou d'en Canyon de Tamariu i els posaven a uns carros; en una ocasió un *fardo*, però, restava obert al costat, i s'hi veien uns paquets que eren grossos com una pastilles de torrons: era tabac. La gent que passava podia agafar-ne sense dir res i marxar, sense pagar. El tabac, encara que no ho semblés, estava vigilat dia i nit, i quan el paquet gros s'acabava, llavors, n'obrien un altre. Els paquets que carregaven al carro els portaven a Palafrugell. En deien "Carros de bosses adosades", planers i amb unes bosses per carregar més gènere i a sobre hi posaven branques de pi per tapar-ho. D'aquesta manera anaven a buscar tabac i ningú sabia què duïen dins el carro.

També és curiós saber que a algunes cales, tots els paquets estaven enterrats a terra, i si algú s'hi acostava li cridaven l'atenció, tot i que era impossible localitzar el que te la cridava.

Il·lustració 16: Barques a l'escala l'any 1941

Il·lustració 17: El Mestral, el quillat de quaranta pams de Josep Pla, fet pel mestre d'aixa Vadoret Sala a les drassanes de l'Escala. (Revista de Palafrugell núm. 125, març 2004)

Alguna vegada, fins i tot el mateix Josep Pla va intentar fer contraban, tot i que sense gaire fortuna. En va deixar constància en la seva obra completa dins el llibre *Aigua de Mar*. En el relat *Contraban*, narra un viatge fictici, però farcit d'interferències i digressions de la realitat. En aquest cas però, no va anar a buscar tabac, sinó que se'n va anar a vendre uns mallals d'oli i a buscar peces per a bicicletes, “de preu i poc volum” amb el Mestral, un quillat de quaranta pams fet pel mestre d'aixa Vadoret Sala a les drassanes Sala de l'Escala. En el diàleg següent en Baldiri (el contrabandista) li explica què volen anar a fer a França:

-Voldríem parlar un moment amb vostè –digué Baldiri encenent una fària.

-Endavant...

-No li vindria pas de gust venir a França? Nosaltres hem dit: “Potser li vindria bé de venir a França, potser encara n'escriuria alguna atzagaiada”.

-És clar...

-Aquí, a Cadaqués, hem carregat uns mallals d'oli. Ja sap que l'oli de Cadaqués no té rival... El portarem a una banda o altra i guanyarem el viatge. De retorn, carregarem coses per a bicicletes: coses de preu i de poc volum. Hem de veure un home als estanys de Salses. Si vostè vol, és cosa de negoci. En realitat és anar a xalar...

El qui parlava era Baldiri. El seu cunyat mirava a terra. De vegades feia amb el cap un senyal que s'hauria pogut prendre com d'assentiment. Pau Saldet semblava un home misantròpic i concentrat.

-El que no comprenc- vaig dir després d'una pausa- és el paper que jo hauria de fer en aquesta classe de viatge...

-Jo no li proposo de fer cap mena de paper...-digué Baldiri, picat-. Ha de venir a fer de senyor. Ha de venir a despistar. Vostè, diríem, és l'amo del “Mestral” que ens ha llogat a nosaltres per córrer la costa del Rosselló fins a Leucata. Comprèn? Ha de representar l'amo, anar al cafè i llegir el diari... Nosaltres serem els seus mariners, si vostè vol, els seus criats...

-Tu, Baldiri, ets una mostela. Digue'm la veritat: què hi vols anar a buscar, a França?

-El que li dic. Ni més ni menys que el que li dic. No l'enganyo. Posem que no l'enganyo per casualitat... però aquesta vegada és així mateix. Què vol fer-hi? Tothom treballa a la seva manera.

-Està bé, i gràcies per la franquesa... I quants dies ha de durar el viatge?

-Si tot va bé, posem una setmana. Avui som dissabte. Ens hem de trobar als estanys de Salses, d'avui en vuit, dissabte que ve, a l'hora baixa. Carregada la mercaderia, vindrem sobre Cap de Creus d'un llarg.

Per els que no l'han llegit, l'operació acaba sent un fracàs, l'home que els hi havia de donar les peces de bicicleta a l'estany de Salses no s'hi presenta, i han de tornar amb les mans buides.

A la revista Gavarres nº6 de l'any 2004, titulada *Contraban i estraperlo* hi ha un article que explica que “*prop de la costa sempre hi havia un quillat que quasi no es movia, quan de tant en tant, es sentia el motor, l'embarcació es movia una mica amunt i avall. En algun racó de l'espadat, un home encenia uns mistos portadors d'un missatge: Aquella nit hi havia tràfic, desembarcament. Les colles eren exigents en la fidelitat i, si no es complia, els càstigs i les punicions eren molt durs.*”

A partir dels anys 50 la comercialització del tabac anà desapareixent, ja que amb l'arribada del turisme la gent es guanyava la vida més bé i no calia arriscar-se com en èpoques de penúria.

8.4.1.2. El contraban terrestre

En general, el contraban terrestre de per aquí es feia per la frontera de França. També hi podem distingir el contraban a petita escala i a l'engròs.

El contraban a petita escala era particular: el que agafava el cotxe i se'n anava a França a buscar els productes que li interessaven (tabac ros, penicil·lina, cafè...), els carregava el cotxe i tornava. Com que d'automòbils no n'hi havia gaires, molta gent anava a França a peu, o amb burro; el que feien era buscar un pas amagat de la Guàrdia Civil per travessar la frontera N'hi havia molts que s'endinsaven en el bosc i anaven a cercar el pas que hi havia a Portbou o al Pertús.

També hi havia gent que anava a França amb tren, recollia el que necessitava i s'ho amagava a sota del vestit o entre la roba i tornava com si no portés res.

El contraban per la frontera a gran escala era el que feien els contrabandistes amb camions carregats fins a dalt. Moltes vegades tenien els guàrdies de la frontera comprats, de manera que acordaven donar-los-hi una part de la remesa si no els posaven impediments a l'hora de creuar la frontera. No sempre els hi sortia bé la jugada. A vegades no només els detenien, sinó que els decomissaven tot el gènere que portaven d'una banda a l'altra. D'aquest, camions sencers arribaven dia i nit per descarregar i emprendre un altre viatge.

Il·lustració 18: Camió ple de mercaderies

De totes maneres en aquest apartat no ens hi entretindrem gaire, ja que al Baix Empordà no era tan proper a la frontera com a la costa. És per això que hi predominava bàsicament el contraban marítim.

8.4.2. Productes

El producte que tenia més mercat era el tabac ros. La penicil·lina sempre hi era també, però en menys proporció, igual que el cafè. Tots eren productes bàsics que escassejaven en aquella època, a conseqüència del mal i pobre racionament que imposava el “*Nuevo Estado*”.

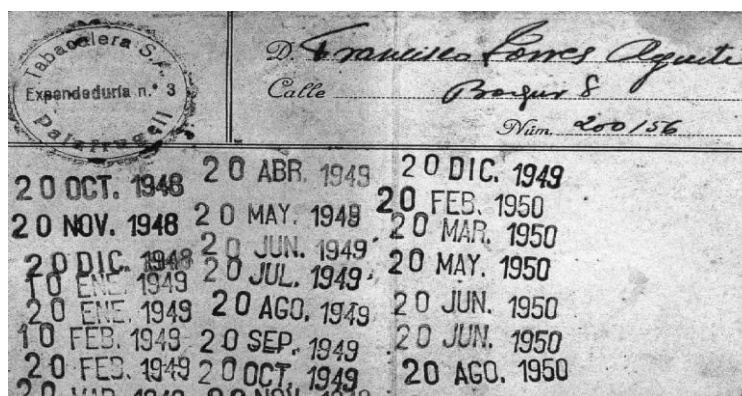
8.4.2.1. El tabac

El tabac que arribava a les nostres costes provenia de Mallorca i de França. Atesa la mala qualitat del tabac que repartia l'Estat, el contraban era de tabac ros. Cada dia que descarregaven, podien desembarcar fins més de 1.000 paquets de Philip Morris, Pall Mall, Lucky, Chester, Winston... Eren tabacs que aquí costaven de trobar o bé eren molt cars; a més, la qualitat que donava l'Estat era inferior era suficient per la demanda del producte que hi havia; moltes vegades, a més a més, les entregues no arribaven al dia que tocava i, és més, posteriorment no eren recompensades. (Annex pàgina 3)

Tot seguit comento un document que va ser escrit per un grup de veïns fumadors de Palafrugell; explica que a Palafrugell i a la Bisbal els fumadors estan molt molestos perquè les entregues de tabac no arriben al dia que toca i a més no els recompensen pel retard com passava a d'altres poblacions de la comarca. També es queixen per què el repartiment del tabac s'ha fet d'una manera molt irregular perquè des de que es va imposar el racionament hi ha setmanes que no arriba, fan constar que des del dia 22 de Novembre ja no els hi va arribar el subministrament i ells escriuen la carta el dia 16 de Desembre. Reclamen més avall que la qualitat que se'ls hi dona és la més baixa i dolenta, diuen que reparteixen tabac de picadura de 0,40 o de 0,55 i també cigarros fets de 0,15 i només en contades ocasions han donat caixes de 0,85 o Ideales; només una vegada la setmana de la festa major els hi van repartir Farias (puros).

Finalment tornen a insistir en què aquests problemes causen grans molèsties als fumadors d'aquestes ciutats, recolzant la seva queixa de que tenen un tracte d'inferioritat davant els altres pobles. Per acomiadar citen al *Nuevo Estado* diguent que no és correcte que passi una cosa així si ell n'està al càrrec i que esperen que quan tinguin coneixement del problema donaran ordres a Girona o a algun altre lloc perquè ho solucioni. (Annex pàgina 3)

Els fumadors només nomenes disposaven d'una quantitat establerta de tabac per fumar i aquí hi podem veure quins dies va anar a recollir tabac a la tabacalera el titular de la targeta.

Il·lustració 19: Fitxa racionament de tabac. (Arxiu de Palafrugell)

El “boom” del contraban de tabac ros va ser principalment als anys 40; cap als 50 ja es va anar estabilitzant.

8.4.2.2. Penicil·lina i cafè

De penicil·lina i el cafè n'arribava menys. Moltes vegades arribaven amb els *fardos* del tabac.

8.4.2.3. Peces de cotxe i maquinària

No hi havia gaires automòbils, i la gent que els tenia havia de fer molts de papers. Cada vegada que volien canviar una peça o arreglar alguna cosa havien de demanar permís. També arribaven de França peces per a tractors. Moltes, com fa constar Pla eren petites i de gran valor, per la qual cosa resultaven fàcils d'amagar i també de vendre sense amagar-se gaire.

8.4.2.4. Productes de contraban a petita escala

Aquesta classe de contraban a petita escala anava destinada a tots els establiments oberts al públic, comercials. En aquest mercat il·legal que es va iniciar els anys 50 hi circulaven arracades, anells, agulles de pit, polvoreres, estoigs de maquillatge, pintures per a les senyores, canyes, hams, llenceria, bijuteria, pells, roba de seda.. Eren productes molt més sofisticats, alguns simplement per lluir. Aquí va ser quan es van començar a moure grans quantitats de diners, ja que els productes eren cars, i qui pagava podia arribar a aconseguir el que volia.

8.4.3. Casos denunciats i condemnats

Tot i no poder tenir el nombre total de denúncies i condemnes que hi van haver al Baix Empordà degut a que els arxius de la policia estan en període de trasllat, puc afirmar que els casos denunciats representen una ínfima part dels casos que hi havia realment.

De totes maneres tinc constància de que l'any 1952 hi va haver el “Fet del Cau”: la Guàrdia Civil va detenir alhora tres grups diferents comandats per un mateix cap de colla conegut com en “Paco de Mont-Ras”. Aquests operaven al Port d'Esclanyà, a la musclera de Tamariu i al Cap Roig. Els escamots actuaven per separat i el cap normalment no intercanviava les operacions. La Guàrdia Civil va rastrejar els paratges esmentats i va descobrir cadascun dels llocs on inicialment col·locaven el carregament i va interceptar un dels camions a la segona volta. Un diari de l'època comentava: “ *En total han sido aprehendidos mil doscientos bultos, con unas diez y ocho toneladas de peso; dichas cajas contienen en su mayoria tabaco rubio, café y frascos de penicilina. Su precio de coste, como anunciamos en principio alcanza la raya de los cuatro millones de pesetas. Un alijo importante que ha dado lugar al descubrimiento de una gran operación de contrabando desde su propia raíz.*”

Aquesta captura va ser una de les més importants.

9. L'ESTRAPERLO

9.1. Què és?

L'estraperlo consisteix en la venda il·legal de productes del propi país, però intervinguts per l'Estat, que es produeix quan els preus taxats per l'Estat són molt inferiors als que la gent pot aconseguir venent-los d'amagat. D'estraperlo també se'n pot fer adulterant els productes que es venen i falsificant cartilles.

Així, doncs, tant el contraban com l'estraperlo són comerç il·legal, sancionats per la policia o la Guàrdia Civil amb la multa corresponent. El contraban però, es fa amb productes estrangers que passen d'amagat d'un país a altre sense pagar drets de duana, i en canvi, l'estraperlo amb productes autòctons del país, taxats per l'Estat a uns preus determinats.

En definitiva, el contraban i l'estraperlo tenen orígens diferents, però igualment il·legals, tot i que hi ha gent que els confon. Són productes que es venen al “mercat negre”, que se'n diu.

9.2. Antecedents històrics

De contraban n'hi ha hagut sempre, per les diferències de preus i de productes entre diversos Estats. L'estraperlo, en canvi, es va produir durant els anys 40 i 50, a l'època del primer franquisme (1939-1959). La victòria del Caudillo va tenir repercussions econòmiques molt negatives. Amb poc temps, la gana i la misèria envoltava a molts catalans i espanyols. A poc a poc, les decisions de les autoritats van consolidar una economia molt poc competitiva, on les influències i la corrupció tenien efectes encara més negatius.

La lenta recuperació econòmica va anar directament relacionada amb les teories econòmiques dels vencedors, que van suprimir el funcionament dels mercats, per la fixació arbitrària dels preus i van obligar a demanar autoritzacions per iniciar l'activitat econòmica. La fixació dels preus, per sota del la xifra d'oferta i demanda va conduir a un excés d'avituallament dels aliments, obligant el manteniment del racionament, iniciat el maig de 1939. Els productors estaven totalment obligats a vendre el total de la producció a l'Administració a un preu de taxa fixada. Més endavant, fou l'Administració l'única que podia vendre les productes als consumidors. Degut als preus taxats van néixer els estraperlistes.

9.2.1 Origen del mot estraperlo

Segons l'IEC (Diccionari d'Estudis Catalans), l'estraperlo és el “*nom d'un tipus de ruleta trucada*” i també un “*negoci il·legal de productes intervinguts per l'estat, venuts a preus abusius*”. Ambdues definicions van molt unides, i tot i que nosaltres ens centrem en la segona, la veritat és que deriva de la primera.

L'origen de la paraula ve d'un joc que s'anomenava Straperlo –conjunció dels cognoms dels seus inventors, David Strauss (mexicà) i Pearl (holandès)-. Aquesta ruleta es va voler introduir dins l'Estat Espanyol durant la Segona República. En aquells temps, però els jocs d'atzar estaven prohibits, així que Strauss va subornar diferents personatges importants de la drete del govern per eludir la prohibició afirmant que es tractava d'un joc de retentiva i

habilitat. El joc es va posar en pràctica només dues vegades, perquè les autoritats van decidir intervenir i requisar els aparells. Veient el fracàs, Strauss va intentar recuperar els diners dels suborns amenaçant d'escampar l'afer. Finalment l'escàndol va sortir a la llum i els partits d'esquerres se'n van aprofitar. La paraula estraperlo es va fer popular ràpidament, indissociablement unit a una activitat o un fet de dubtosa moralitat, manca de netedat i amb certa murrieria.

9.3. L'estraperlo de la postguerra

Molts afirmen que l'estraperlo que es feia a la postguerra anava encaminat cap al negoci, a diferència del que es feia durant la guerra. La veritat d'això, és que hi havia de tot, des d'organitzacions estructurades d'estraperlistes, fins a petits pagesos i comerciants que intercanviaven simplement amb cereals i llegums. L'Estat per combatre l'estraperlo, va crear la *Fiscalía de Tasas* l'any 1940, que feia saber que contínuament es detenia, s'empresonava i multava als estraperlistes; en general només agafaven traficants menors perquè, com que la *Comisaría General de Abastos y Transportes* no podia subministrar ni la meitat del que havia de lliurar oficialment ciutadans i empreses, sense el mercat negre el país no funcionava.

9.3.1. El racionament i les taxacions

El racionament que hi havia a la postguerra sota el model de l'autarquia, va imposar un control sobre les produccions agroalimentàries, paradoxalment semblant al que havia imposat el Comitè Antifeixista tres anys abans. Així, aquesta tasca era duta per una de les múltiples Junes dependents del consistori.

Les autoritats sabien les propietats que tenia cadascú. Ells eren els que indicaven les hectàrees que s'havien de sembrar. De totes maneres, mai podien saber amb certesa la collita que una casa realitzava. En el cas del blat, els homes se'n podien quedar 200 kg si eren majors de 18 anys; les dones i els menors de 18 anys 150 kg. Aquesta era la part assignada pel consum propi que els hi tocava. Un cop assignades aquestes quantitats el que restava, ho havien de vendre al "Servicio Nacional del Trigo", que els hi comprava a un preu taxat molt baix. Aquí era quan molts pagesos decidien amagar una part per vendre-la de sotamà al mercat negre, on en podrien treure un benefici més alt.

El racionament funcionava de la següent manera: cada persona tenia una "*Cartilla de racionamiento*", i cada dia havien d'anar a la "*Oficina de Abastecimientos*" a fer cua per què els hi donessin els productes que hi havia, i els hi tocaven. Aquestes cartilles funcionaven amb cupons, cada vegada que els hi donaven un producte se'ls hi retirava un cupó (Annex pàgina 60). A conseqüència dels diferents nivells salarials, hi havia cartilles de racionament de tres tipus. La dels obrers, que era la de 3ra classe, donava dreta a 400 grams de pa al dia per persona, a 250 de bacallà i a 100 de llegums. Malgrat això, a moltes ciutats podien estar 4 o 5 dies seguits sense distribució oficial de pa i més de 4 mesos sense oli d'oliva.

En el cas de la carn, l'Estat volia saber fins i tot a on l'anirien a buscar (document de la pagina 68).

Il·lustració 20: Cua que hi havia per obtenir la ració diària.

Les taxacions que atorgava l'estat eren molt baixes, i les lleis molt severes, a continuació adjunto uns documents que ho demostren. (Per visualitzar-los complets annex pàgina.....)

-Decreto de 15 de agosto de 19419 por el que se fijan los precios base de tasa de los cereales, leguminosas de grano seco y subproductos (apartats més importants)

Artículo primero: A partir de la publicación del presente Decreto, el Servicio Nacional del Trigo es el único comprador de cereales, leguminosas de grano seco y subproductos de molinería que se enumeran a continuación: trigo, avena, cebada, centeno, escaña, maíz, alpiste, mijo, panizo, sorgo, algarrobas, almortas, altramuces, garbanzos, guisantes, habas, judías, lentejas, veza, yeros y salvados. Todos los productores y tenedores de estas mercancías quedan obligados a declarar sus existencias en la forma determinada en el artículo veintiuno de la Ley de veinticuatro de Junio último y en el plazo que oportunamente determine el Delegado Nacional del Servicio del Trigo.

Artículo noveno: Los precios de venta de todos los productos intervenidos por el Servicio Nacional del "Trigo", serán los de compra de cada variedad comercial, aumentados en tres pesetas por Qm. Más el canon que para los cereales panificables se determinen de acuerdo con el artículo tercero de la Ley de treinta de junio del corriente año, referente a la clausura temporal de molinos maquileros y los gastos que originen la desinfección de las leguminosas, permaneciendo constantes durante toda la campaña, sin estar sujetos a los descuentos fijados en el artículo séptimo.

Artículo décimo: Todos los artículos a que hace referencia este Decreto, quedarán a disposición de la Comisaría General de Abastecimientos y Transportes, en la forma que ésta determine, de acuerdo con lo dispuesto en el artículo veintitrés de la referida Ley de veinticuatro de junio pasado.

Artículo decimotercero: Se prohíbe el empleo de cualquiera de los productos enumerados en el artículo quinto, en la ceba del cerdo o de cualquiera otra clase de ganado, con excepción del destinado al consumo familiar de los propios productores.

-Orden de 26 de febrero de 1942 por la que se determina la fabricación de chocolate, así como los precios de este artículo y del cacao. (apartats més importants)

Artículo 1º: Los precios que regirán para el cacao de la actual campaña según calidades, serán los siguientes: Estos precios se entienden sobre vagón muelle puerto desembarque.

Tipo 5 superior.....8,06 ptas/kg.

“” 5.....7,90 “”

“” 4 fino.....7,75 “”

“” 4.....7,25 ””

“” 3.....7,00 “”

.Artículo 2º: Al fin de atemperar la fabricación de chocolate a las existencias de azúcar, absorbiendo la mayor cantidad posible de cacao, el chocolate de tipo familiar se elaborará con arreglo a la siguiente fórmula:

Cacao.....36 por 100

Harina.....14 por 100

Azúcar.....50 por 100

Viniendo los fabricantes obligados a emplear el 60 por 100 del cupo de cacao que reciban en la elaboración de este tipo de chocolate, cuya distribución y venta quedaría intervenida por la Comisaría General de Abastecimientos y Transportes.

Artículo 3º: El precio de venta que regirá para el chocolate familiar será el siguiente:

Al detallista.....7,00 ptas/kg

Al público.....7,70 “”

Ley de 6 de Noviembre de 1941 por la que se crea la Junta Superior de Precios.

Artículo tercero: Esta Junta tendrá las siguientes misiones:

- a) Fijar normas para la fomración de precios en los distintos Departamentos ministeriales.
- b) Estudiar desde un punto de vista de unidad y coordinación los precios de los artículos de su competencia que les presnten los diferntes Departamentos
- c) Informar prespectivamente en todas la preopuestas del Ministerio de Hacienda en relación con las variaciones de impuestos sobre los artículos cuya fijación de precios es de la competencia de la Junta.
- d) Someter a la aprobación del Bobierno las propuestas definitivas de precios.
- e) Someter a la aprobación del Gobierno la tasa de los artículos que no lo estuvierren, y que, a su juicio, merecieon estarlo y todas aquellas medidas conducentes al mejor desempeño de su misión.

9.4. L'estraperlo al Baix Empordà

El Baix Empordà al llarg de tota la postguerra experimentà a fons aquest fenomen. L'estraperlo es convertia en el pa de cada dia pels baixempordanesos que no tenien el menjar suficient i que necessitaven urgentment.

En aquesta comarca, el producte més famós que corria d'estraperlo, segons les enquestes realitzades, era l'oli, però moltes fonts, asseguren que el Baix Empordà era la reina de l'arròs de Pals. És cert que l'arròs era pa de cada dia a l'hora d'intercanviar, i així ens ho explica *Joaquima Bosch*, que recorda els tractes que feien a casa seva amb un tal Rol de Pals; intercanviaven 10 kg d'arròs per 4 o 5 de cansalada o mongetes, perquè "*a Pals no sabien ni què eren les mongetes*" diu *Joaquima*. També ens explica el cas d'un senyor de Serra que tenia un forn sense declarar, al subterrani de casa seva, i era allà on anaven a fer pa a la nit. Un cop fet el pa, el posaven dins uns sacs que penjaven a les bicicletes i emprenien un camí fosc i solitari que els portaria cap al seu destí.

No només s'intercanviaven els productes esmentats, s'intercanviava de tot, farina, ous, llet de pot, verdures, carn, blat, peix, sucre, pa... de tot.

Aquest cas que he explicat era per pura subsistència, però no us penseu que tots eren iguals, el cas que explicaré seguidament es basava únicament de fer negoci. Me'l va explicar en *Josep Barris*, nascut l'any 1909 a Ullastret; ell vivia a un mas, per tan els hi tocava una bona part de la collita de blat per fer farina. Aquesta farina no la intercanviaven, sinó que la venien. Quedaven entesos amb el comprador a mercat, i a la nit, corrien fins al lloc on havien quedat per vendre-la. Normalment es trobaven al costat de bosc, ni a dins, ni molt apartats, un lloc difícil per a descobrir-hi algú, però fàcil per amagar-te. El seu comprador era el moliner de la Bisbal. Explica que una vegada li van vendre 150 sacs, i els n'hi va donar una gran fortuna. Els sacs li van portar en dos carros, i el moliner els va recollir amb dos carros també. Per a fer els intercanvis, sovint, utilitzaven un camí que hi ha a Peratallada que comunicava amb Canapost.

Els estraperlistes se les sabien totes a l'hora d'anar d'un lloc a un altre, sabien els llocs per on podien anar amb cavall o amb carro, on la Guàrdia Civil patrullava, els llocs on havien d'anar a peu per si els enganxaven... *Josep Palahí* explicava que més d'una vegada els guàrdies van atrapar al seu pare, però el van deixar continuar com si re, perquè *El Sargento*, no volia menjar fred quan anés al mas Mistaire, aquí tenim un exemple de corrupció, i aquesta, encara era a petita escala. També explica que el seu pare matava els porcs d'amagat, sense que ningú ho sabés i no els socarrimava, els pelava com un vedell perquè no fessin pudor i ningú se n'assabentés. Així després podia vendre la carn d'estraperlo.

Fins ara no hem sentit a parlar de les dones, ni en el món del contraban ni en el de l'estraperlo, i mira que elles, en algunes famílies tenien un paper molt important. Moltes mares, dones i àvies arriscaven cada dia la pell per aconseguir el menjar que necessitaven. Moltes dones s'organitzaven entre elles i s'intercanviaven els productes d'amagat, així totes tenien el que necessitaven. Algunes també organitzaven excursions per anar a França a buscar pebre, cafè o xocolata, aquestes però, eren minoria, i les englobariem dins l'apartat de contraban. L'estraperlo tan era cosa d'homes com de dones. Sense anar més lluny, els divendres de mercat a la Bisbal, hi havia pageses que emplenaven el seu cistell d'ous, el recobrien amb una capa de roba i a sobre d'aquesta n'hi posaven més. Així només havien de pagar els burots per 12 dotzenes i en realitat en portaven 16. Això es feia molt

als mercats, inclús la gent evitava entrar per la carretera, per no haver de passar pels controls i declarar tot el que portaven. A la Bisbal els controls eren a la carretera de Vulpellac i de Corçà; la gent anava a passar pel Mas Clarà, que era un camí i no tenia vigilància. Per entrar al mercat s'havien de pagar el burots i declarar tot el que entraves; per no haver de pagar un import tan elevat i poder treure'n més benefici ho entraven d'amagat.

Josep Palahí afirma que quan la Guàrdia Civil detenia als estraperlistes, es quedaven la part decomissada per fer-ne tiberis, no sempre se la quedaven, només quan a ells els hi convenia.

D'estraperlo també n'hi havia al transport públic. *Josep Sala* que havia treballat de cobrador a la Sarfa explica que ell veia com cada X dies, dues senyores pujaven a Flaçà i baixaven abans d'hora, abans d'arribar a la parada oficial. Aquelles senyores portaven cafè, un dia després de molt de temps, es veu que va trobar grans sense moldre al terra. Es veu, que també hi havia xofers que aprofitaven el seu ofici per col·laborar amb el mercat negre.

Il·lustració 21: Sarfes de l'època.

9.4.1. Multes publicades al diari “*Los Sitios de Gerona*” els anys 1939-1959

Tot i que la recerca en aquest diari l'he realitzat de l'any 1939, fins l'any 1959, només he trobat multes publicades que corresponen al període dels anys 1939 i 1940:

ANY 1939

POBLACIÓ	VENDA CLANDESTINA O TRANSPORT IL·LEGAL	IMPORT DE LA MULTA
Ullà	Pollastres	100 pts.
Sant Feliu de Guíxols	Pollastres	100 pts.
Torroella de Montgrí	Sucre	5000 pts
La Bisbal d'Empordà	Mercaderies diverses	1000 pts.
Torroella de Montgrí	Mercaderies diverses	5000 pts.

Palafrugell	Oli	250 pts.
Palafrugell	Ous	900 pts.
L'estartit	Ous	150 pts.
Palafrugell	Ous	250 pts.

ANY 1940

POBLACIÓ	VENDA CLANDESTINA O TRANSPORT IL·LEGAL	IMPORT DE LA MULTA
Sant Feliu de Guíxols	Carbó vegetal	25 pts.
Palafrugell	Llet fresca	300 pts.
La Bisbal	Bestiar	2000 pts.
La Bisbal	Ous	50 pts.
La Bisbal	Ous	100 pts.
Palafrugell	Ous	1500 pts.
Palafrguell	Ous	150 pts.
Sant Feliu de Guíxols	Ous	25 pts.
La Bisbal	Ous	100 pts.
La Bisbal	Ous	100 pts.
La Bisbal	Ous	100 pts.
Palamós	Ous	100 pts.
Palamós	Ous	150 pts.
Palafrugell	Ous	100 pts.
La Tallada	Ous	100 pts.
L'Estartit	Ous	250 pts.
La Bisbal	Ous	250 pts.
La Bisbal	Ous	250 pts.
La Bisbal	Mongetes	50 pts.

La Bisbal	Oli	150 pts.
Torrent	Oli	150 pts.
Palafrugell	Oli	250 pts.
Sant Cristina d'Aro	Oli	50 pts.
Verges	Mercaderies diverses	100 pts.
Palafrugell	Mercaderies diverses	500 pts.
Palafrugell	Mercaderies diverses	1000 pts.
Palafrugell	Mercaderies diverses	150 pts.
Torroella de Montgrí	Mercaderies diverses	150 pts.
La Bisbal	Carn	150 pts.
La Bisbal	Carn	150 pts.
La Bisbal	Carn	100 pts.
Palafrugell	Carn	100 pts.

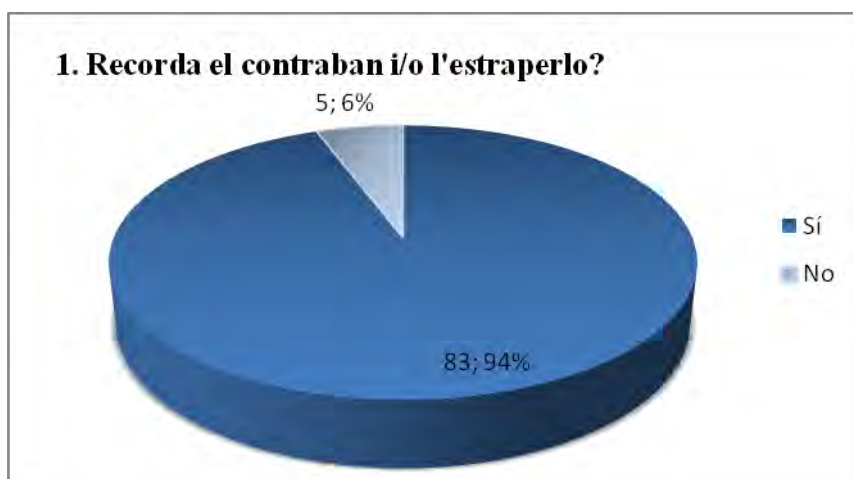
Podem observar que l'import del valor de les multes és molt divers; els municipis que figuren més a la gràfica són pobles grans o ciutats, la qual cosa és lògica perquè en els pobles petits o a pagès tan l'oli, els ous, la carn i altres productes eren més a l'abast dels seus habitants que n'eren productors.

10. PART PRÀCTICA

10.1. Estadístiques i gràfics

En aquest apartat pretenc fer una valoració d'acord amb les enquestes que he realitzat. Les enquestes les he passat a gent d'edat avançada, i a aquells que pot ser no són tan grans, però hi han pogut tenir alguna relació propera. Per contestar l'enquesta era necessari haver viscut durant els anys de postguerra, ja que les preguntes i tot el treball hi està encarat.

He enquestat a un total de vuitanta-vuit persones nascudes a diferents pobles del Baix Empordà entre el 1900 i 1945.

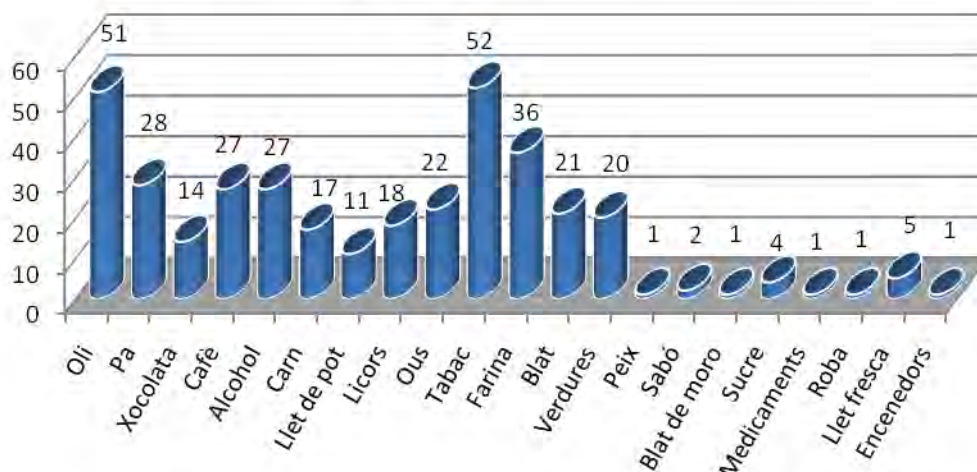

Només el sis per cent de les persones de totes les vuitanta-vuit desconeixen el contraban i/o l'estraperlo.

Com és d'esperar el mercat negre i el contraban abundaven a la postguerra, només l'onze per cent de les persones enquestades s'han mostrat aliens a aquest fet. Això, aboca al fet que eren mitjans de supervivència, vitals per a la nutrició de la majoria de les famílies.

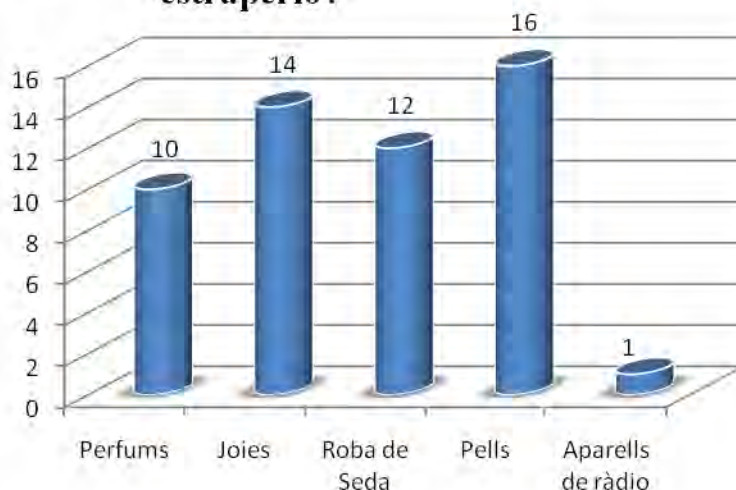
Quins eren els productes més habituals de contraban i estraperlo?

Segons diuen els enquestats, el producte més habitual d'estraperlo era l'oli, seguit per la farina i el pa. Cal indicar que eren productes de primera necessitat. Aquestes xifres varien segons el poble on s'extreuen, si les enquestes haguessin sigut realitzades a Pals, el producte estrella hagués estat l'arròs.

Pel que fa als productes de contraban, el més cotitzat és el tabac amb una diferència notable. El segueixen el cafè i l'alcohol.

Hi havia productes de luxe de contraban i/o estraperlo?

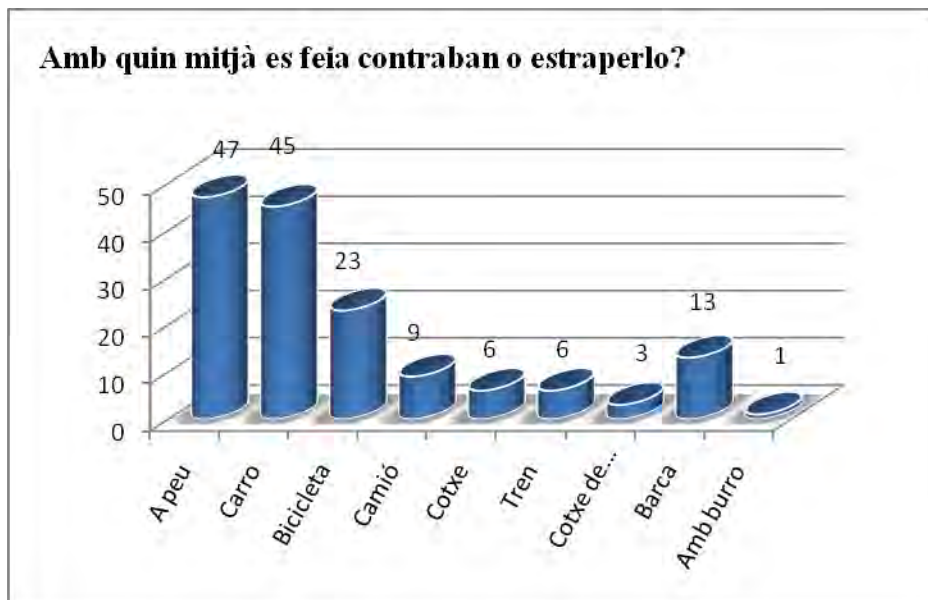
Els productes luxosos del contraban van encapçalats per les pells d'animals, les joies i les robes de seda.

Segons aquest gràfic només una quarta part de la població feia estraperlo, fet que no és extrapolable a la realitat quotidiana de postguerra, segons les dades que he anat recollint en el treball de recerca. Possiblement moltes més persones feien contraban i estraperlo, però prefereixen negar-ho per la por que encara perviu en la memòria col·lectiva des del franquisme.

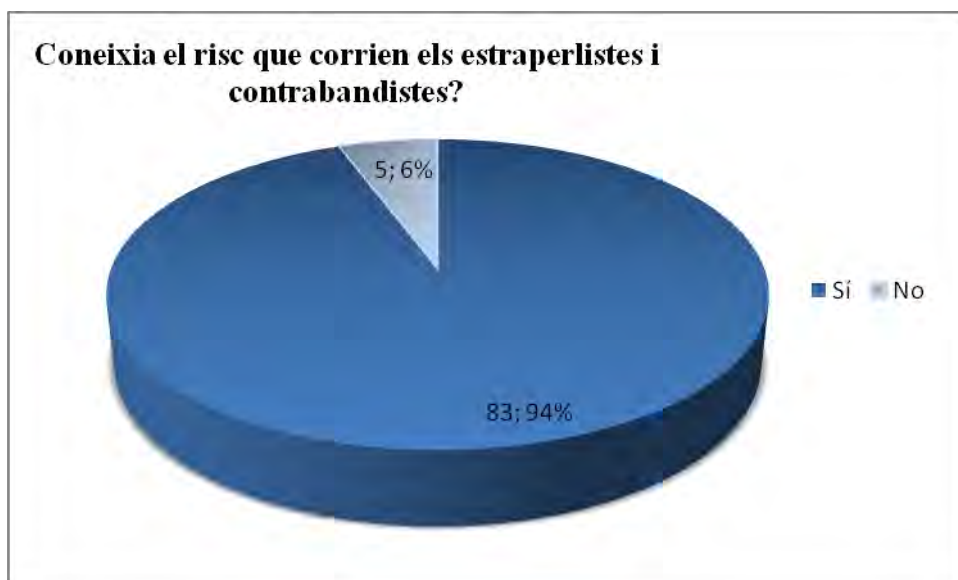

Un 60% dels enquestats afirmen saber qui es dedicava a l'estraperlo i/o el contraban.

El mitjà de transport més popular i corrent era el d'anar a peu, així si ho necessitaven podien escapolar-se sense cap mena de problema, però el transport amb carro també s'utilitzava molt. Els altres són més irrelevant, com és el cas del cotxe, ja que n'hi havia pocs.

Fa falta destacar l'ús del camió que era per fer estraperlo o contraban a gran escala. Les barques normalment s'utilitzaven per al contraban de tabac que entrava per la costa.

Qasi tothom sabia a què estava exposat l'estraperlista i/o contrabandista, tenia coneixement dels càstigs i multes que li podien posar.

Un 64% reconeix haver consumit o adquirit productes il·legalment, això ens demostra una vegada més que eren un fet de subsistència. Només trenta persones de les vuitanta-vuit no n'havien consumit.

11.CONCLUSIONS

La realització del treball, m'ha ajudat a assolir quasi tots els objectius enfocats. He pogut explicar la història centrant-me en el contraban i l'estraperlo, desglossant-los i explicant les característiques i fets més importants de cada un amb tota la seva complexitat. He pogut entendre la situació de misèria i penúria en què es trobaven la majoria dels baixempordanesos, i essent conscient de totes aquestes característiques, he arribat a una conclusió evident: el que era un fet indispensable i necessari per la gent, alhora, era perseguible i sancionable per les autoritats. La qual cosa conduïa a una lluita eterna per la supervivència del poble, i l'enriquiment de l'Estat.

Tot el que volia conèixer, ara ho sé, només em falta poder visitar el Govern Civil. A sigut per això que no he pogut assolir tots els objectius; encara no sé el numero concret de denúncies, multes i detencions que hi van haver al Baix Empordà en el període estudiat. De totes maneres, no descarto fer-ho en un futur.

Pel que fa la part pràctica, la visita als diferents arxius m'ha agradat. L'he trobat una feina interessant, amb un cert grau de dificultat a l'hora de saber diferenciar el que t'interessa veritablement per el treball. Podríem dir que, als dos arxius tenia un excés d'informació. Saber classificar aquesta, també ha estat una feina que m'ha requerit bastant temps.

Anar a entrevistar diferents persones, també m'ha ajudat directament. En el meu cas les converses m'han ajudat descobrir molts fets que tota sola, no hagués trobat. A més a més, m'han servit a nivell personal perquè ara sé com s'ha d'enfocar una entrevista i quins son els passos a seguir per a realitzar-la.

Cal dir, que amb aquest treball m'he adonat que dur a terme una feina de recerca no és gens fàcil. Tot i això estic satisfeta de la feina feta, he complert bàsicament amb tots els objectius que em vaig proposar.

12.AGRAÏMENTS I OPINIÓ PERSONAL

Personalment m'ha agradat molt fer aquest treball, estic molt satisfeta de la feina feta, ja que arribar a aglutinar tota la informació no m'ha sigut gens fàcil.

Animo a tothom que li agradi investigar temes relacionats amb la història a llegir-se el treball o fins i tot, en el seu moment dedicar-hi el seu treball. Ja que es molt reconfortant haver après amb una feina que tu has treballat dedicant-hi tot l'esforç necessari.

AGRAÏMENTS:

-Guerau Palmada (tutor)

-Jaume Portella

-Xavier Cortadelles

-Albert Llenas

-Josep Adarnius

-Rosa Blanch

-Teresa Calvet

-Narcís Casellas

-Xènia Sala

-Esther Arbusà

Gràcies.

13. GLOSSARI

CEDA→ (Confederació Espanyola de Dretes Autònomes) Coalició de partits de dretes fundada l'any 1933.

Franquisme→ Règim polític autoritari i dictatorial. També és una ideologia. Està basat en el lideratge de Franco.

Milícies populars→ Grup paramilitar format per ciutadans que s'uneixen per oferir els seus serveis a la defensa d'un territori o ideologia.

CNT→ (Confederació Nacional del Treball). És una sindical de tendència anarquista.

FAI→ (Federació Anarquista Ibèrica). Organització d'ideologia anarquista.

ERC→ (Esquerra Republicana de Catalunya). Coalició de tots els partits republicans i catalanistes del moment. Fundada l'any 1931.

PSUC→ (Partit Socialista Unificat de Catalunya). Va ser un partit català d'ideologia comunista.

UGT→ (Unió General de Treballadors). Organització sindical obrera espanyola. Comparteix origen històric amb el PSOE. Evoluciona del clàssic marxisme cap a una idea socialdemòcrata.

Estat Català → Partit polític de caràcter independentista català fundat per Francesc Macià com a organització política i de combat nacionalista català. És el partit més antic de Catalunya que continua actiu.

POUM→ (Partit Obrer d'Unificació Marxista). Partit marxista espanyol proper al trotskisme amb influències del comunisme d'esquerrres.

República→ Estat o país dirigit per persones que basen el seu poder polític en la voluntat democràtica del poble on els ciutadans tenen el dret de vot la qual cosa dona al govern fonament de legitimitat i sobirania.

Repressió → És el terme que es sol utilitzar per mencionar les accions portades a cap des del poder per cohibir certes actuacions polítiques o socials.

Ideologia→Conjunt d'idees sobre la realitat.

Simbologia→ Representació perceptible d'una idea.

Gestapo→ Policia secreta oficial de l'Alemanya nazi.

Consell de guerra → Procediment judicial militar d'un delictes tipificat en el Codi de Justícia Militar per la situació de guerra.

Exili→ Trobar-se lluny del lloc natural voluntàriament o forçadament.

Autarquia→ Fa referència al territori o país que limita o restringeix el comerç amb la resta del món, i que no és afectat per les influències externes.

Mercat negre→ Comerç il·legal o clandestí. És a dir l'intercanvi de mercaderies la circulació de les quals és prohibida o racionada.

Mancomunitat→ Institució que agrupava les 4 diputacions catalanes: Girona, Barcelona, Tarragona i Lleida

Front Nacional de Catalunya→ Va ser un front patriòtic i després un partit polític nacionalista català.

BOC→ Bloc Obrer i Camperol

Màusers→ Fusell utilitzat durant la guerra civil tan per republicans com per franquistes.

Fets d'Octubre→ Moviment revolucionari que tingué lloc durant la Segona República, per l'octubre del 1934, desencadenat per l'entrada de membres de la CEDA al govern

Espoletes→ Dispositiu integrat en un projectil que inicia la detonació de la seva càrrega després de ser disparat.

UR→ (Unió de Rabassaires). Sindicat amb forta implantació i una llarga tradició de lluita entre la pagesia de les comarques vinícoles de Catalunya

JJLL→ (Joventuts Llibertàries). Organització juvenil de la FAI.

Lleva/es → Prestació de serveis en un exèrcit o organització militar.

Burocràcia → Conjunt de regles i tràmits que regulen les societats complexes, provinents de l'administració i de les lleis que s'apliquen en cada cas.

FET→ *Falange Española Tradicionalista*

JONS→ Juntas de Ofensiva Nacional- Sindicalista

Plantes farratgeres→ Plantes cultivades sense fruits ni llavors destinades al consum ramader animal.

Autarquia→ Situació teòrica d'economia autosuficient respecte a l'exterior.

Sección Femenina→ Institució creada l'any 1934 per les dones de la Falange Espanyola.

14.BIBLIOGRAFIA

14.1. Llibres

- Jordi Gaitx Moltó; *L'exili del Baix Empordà al 1939*.
- Varis Autors; *El contraban*.
- Revista Gavarres número 6 de l'any 2004.
- Revista Gavarres número 8 de l'any 2005.
- Revista del Baix Empordà número 34 de l'any 2011.
- Varis Autors; *Història del Baix Empordà*.
- Lluís Molinas i Falgueras; *I també hi va haver una llarga postguerra (testimoniatges)*.
- Judit Terradellas i Saurí; *L'Abans*.
- Varis Autors; *Imágenes y recuerdos 1939-1950. Años de penitencia*.
- Josep Pla; *Aigua de Mar; Contraban*.
- Varis Autors, *La revolució i la Guerra Civil a La Bisbal*.

14.2. Webs

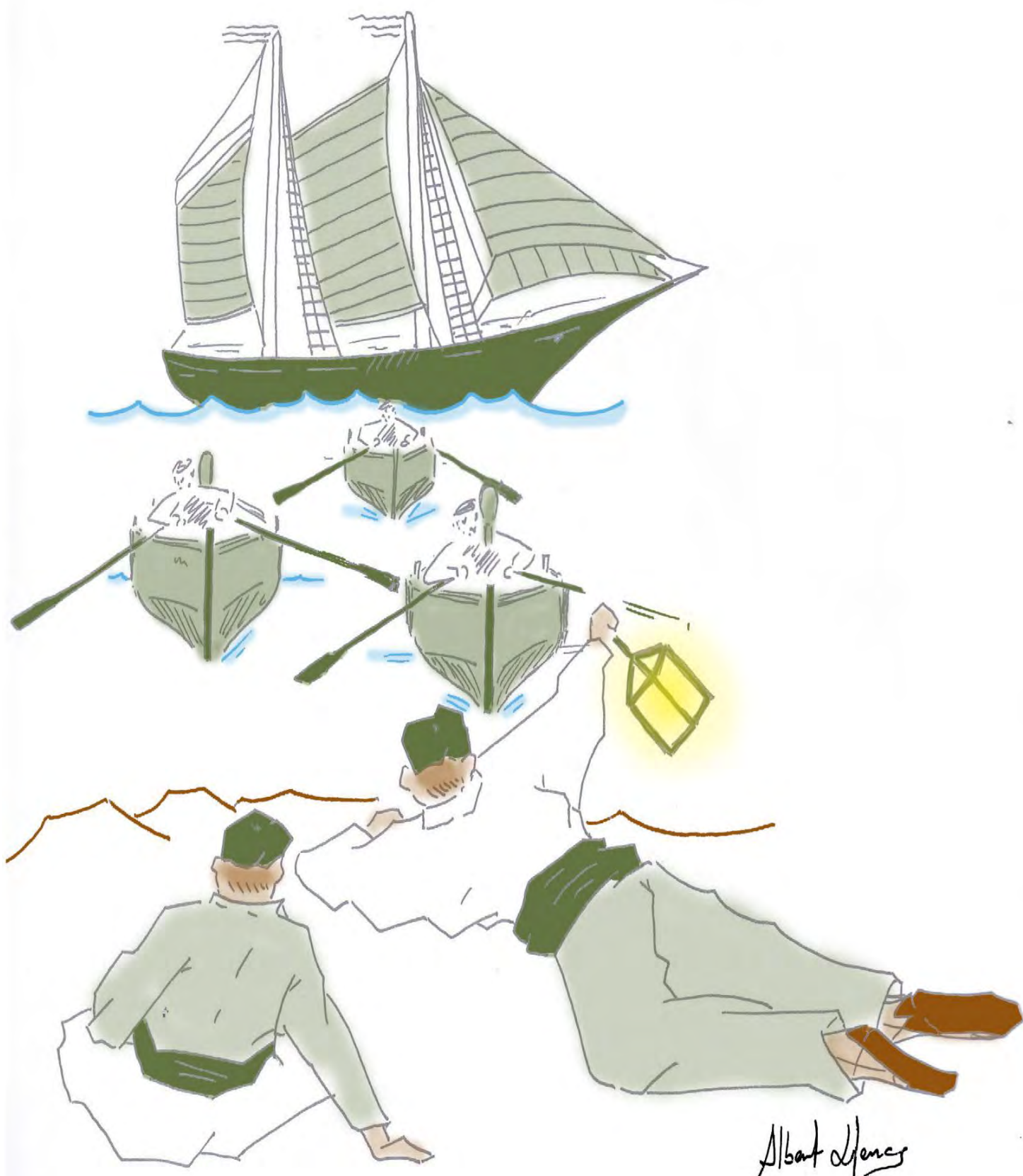
- www.buxaweb.com
- www.viquipedia.com
- <http://www.girona.cat/sgdap/cat/premsa.php>
- http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/texto_boe_avanzada.php?id=ca

14.3. Fonts primàries

- Arxiu històric de Palafrugell.
- Arxiu Comarcal del Baix Empordà.

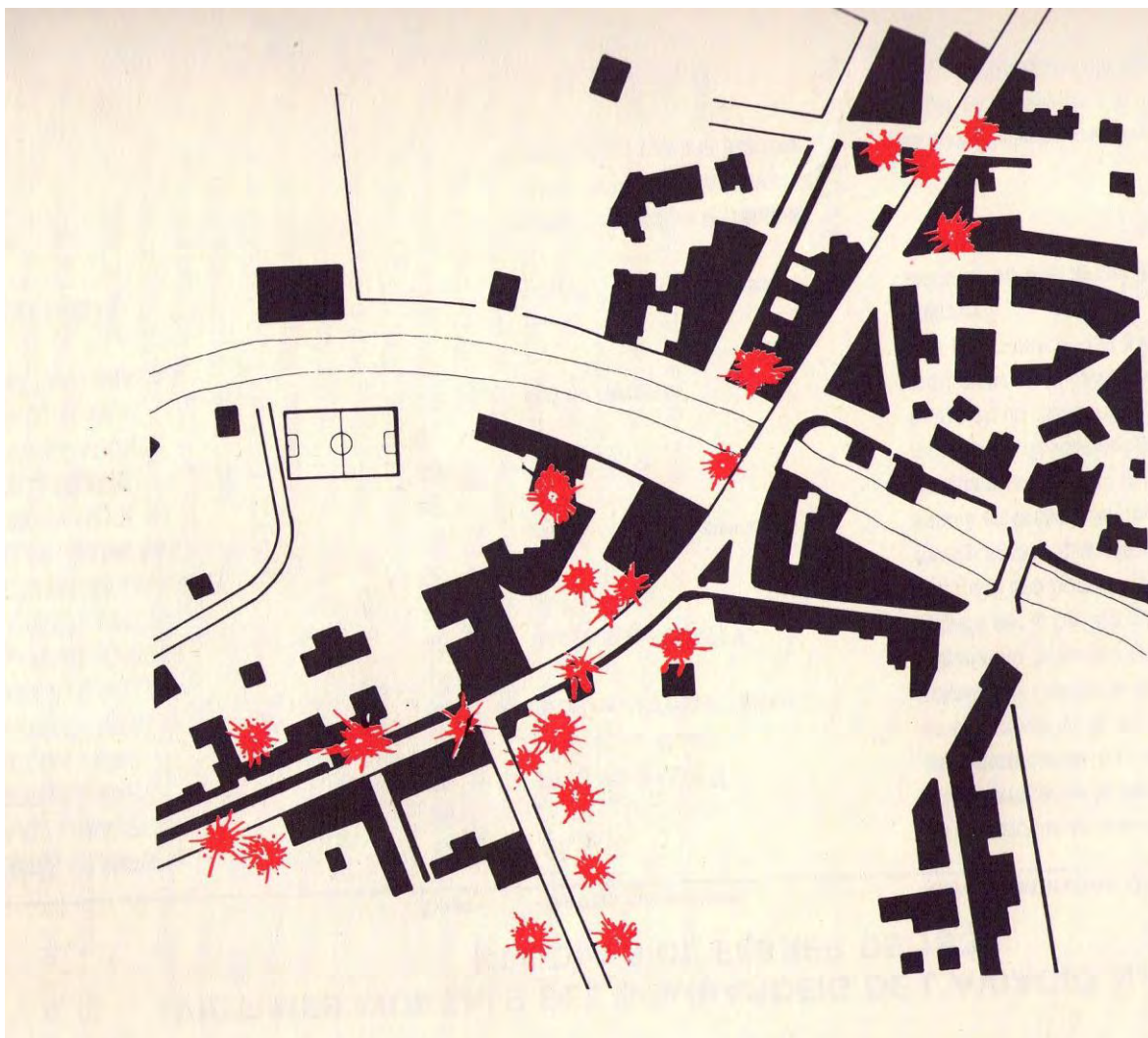
14.4. Fonts orals

- Converses amb Lluís Tauler Carbó, Joan Boy Marquès, Josep Sala, Josep Palahí, Joaquina Bosch, Josep Barris, Vicens Pareta i Victòria Marjanedas.

15.ANNEXOS

15.1. Documents originals

La revolució i la Guerra Civil a La Bisbal: Punts d'impacte de les bombes llançades a la Bisbal el dia 3 de Febrer de 1939.

**VÍCTIMES MORTALS DEL BOMBARDEIG DE L'AVIACIÓ NACIONAL,
DEL DIA 3 DE FEBRER DE 1939**

Nom	Edat	Dades personals	Circumstàncies de la mort
Toribi FERRÉS i CAMPS	62	granaire	en enderrocar-se la seva casa del Carrer Coll Vehí
Maria MARTÍ i GRAUPERA	36		en enderrocar-se la seva casa del Carrer Ample
Josep ESCODA i MARTÍ	11	fill de Maria MARTÍ	en enderrocar-se la seva casa del Carrer Ample
Albert ESCODA i MARTÍ	8	fill de Maria MARTÍ	en enderrocar-se la seva casa del Carrer Ample
Joaquima ORTS i ARNADÀ	45	minyona de l'Hotel Salleras	colpida per l'esclat de la bomba caiguda als darreres de l'Hotel
Maria CORTEY i CAPELL	65		colpida per la bomba que va caure a la cuina del Bar Mundial
Montserrat PONS i CORTEY	40	filla de Maria CORTEY	colpida per la bomba que va caure a la cuina del Bar Mundial
Enric PALLISSER i ESTEVA	64	de Palamós	víctima d'una bomba que va caure al capdamunt del Passeig
Salvador CARRERAS i MARUNY	56		mort a la casa que actualment és el núm. 34 de l'Aigueta
Carles SELLÉS i CARRERAS	2	nét de Salvador Carreras	estava en braços del seu avi quan la bomba els matà
Consol BOSCH i PUJOL	42		víctima d'un projectil que caigué en uns horts de l'Aigueta
Jeroni BOTÓ i FERRER	63		mort en un descampat a la carretera de Cruïlles
Dolors ROVIRA i AGUSTÍ	64		morta en un descampat a la carretera de Cruïlles
Josep FAMADA i VILA	60	peó de carretera	mort arran de la carretera de Cruïlles, on treballava
Rosend MATAS i BRASAS	70		ferit en un descampat a la carretera de Cruïlles, mort dies després
Maria CULLET i RIBAS	30	natural d'Arenys, refugiada	ferida en un descampat a la carretera de Cruïlles, morta hores després
Desconegut		soldat, fugia cap a la frontera	
Desconegut		soldat, fugia cap a la frontera	
Desconegut		soldat, fugia cap a la frontera	en enderrocar-se una paret del Cementiri Vell. El cos fou trobat molt després a la carretera de Girona, a l'alçada de l'Aigueta davant el garatge Estació, al peu de la gasolinera
Desconegut	aprox.	50	

La revolució i la Guerra Civil a La Bisbal; Llista de víctimes mortes pels bombardeigs del dia 3 de Febrer de 1939.

Arxiu històric de Palafrugell; Cartilla de racionament

Rogad a Dios por el alma de la sabrosa patata, que falleció en España en el año 1936.

Su desconsolado esposo D. Bacalao (ausente), hermanos D. Pan (de riguroso luto), D. Aceite (en el extranjero), D. Garbanzo (desaparecido), hermana Dª Luz (enferma de cuidado), Dª Alubia i Dª Lenteja (religiosas de clausura), hermanas políticas Dª Harina (separada de su esposo) y Dª Carne (que del disgusto quedó congelada en la Argentina), sobrinos D. Azúcar i D. Jabón (desterrados del país), comunican a sus demás parientes i amigos tan terrible pérdida, rogando se sirvan asistir a los funerales que para el eterno descanso de su alma, se celebran Dios mediante, en el Salon de la Fiscalia Superior de Tasas (Madrid).

El Excmo. Sr. Comisario de Abastecimientos i Transportes se ha dignado conceder 500 dias (prorogables) en la forma acostumbrada.

Nota - Para dar mayor esplendor al acto, concurriran las altas jerarquias del Movimiento Sindical con sus Reigas

E. M. T.

- RESPONSO -

Padre nuestro que estas en el Pardo y que te llamas Franco, santificado sea tu nombre si nos das el pan blanco, venga a nos el aceite que se estan llevando, hagase tu voluntad y no la de Abastos que nos estan matando.

El pan nuestro de cada dia, danoslo hoy de quinientos gramos y perdona nuestras deudas que cada dia van aumentando, como nosotros perdonamos a los que nos estan robando, y no nos dejes caer en la desesperacion, mas libranos de tanto ladrón. Amen

- FATIGA -

El pobre i el rico son dos personas bien distintas
El Militar lucha por los dos. El contrab~~ante~~te burgu~~ente~~
te paga por los tres. El trabajador produce por los
cuatro. El enchufado come por los cinco. El extra-
perlista explota a los seis. El abogado defiende a
los siete. El confesor absuelve a los ocho. El far-
maceutico envenena a los nueve. El médico ma-
ta a los diez. El sepulturero entierra a los once,
y el Seguro de enfermedad (obligatorio) se lleva
el dinero de los doce.

F. N. l.

Arxiu històric de Palafrugell; text humorístic sobre la patata.

MINISTERIO DE INDUSTRIA Y COMERCIO

TELEGRAMA OFICIAL POSTAL

Gerona 25 de Octubre de 1940

Sección *Alta* Negociado *Alimentación* Número 7042

Comisaría General de Abastecimientos y Transportes
Delegación de Gerona

a

SR. ALCALDE DE

PALAFRUGELL.

Contestando a su escrito nº 1189 de fecha 18 de Septiembre, puedo contestar que en vista de la escasa producción de huevos de la Granja de los P.P. Carmelitas Descalzos y debido a la circunstancia crítica que en materia de abastecimiento atraviesa la provincia, puede hacerse cargo ese Ayuntamiento de la producción de huevos de la misma, para ser consumida en esa Ciudad, a precio de tasa no pudiendo por tanto acceder de momento al permiso solicita para llevarlos a Barcelona.

Le saluda.

EL GOBERNADOR CIVIL.

P.D.

EL SECRETARIO GENERAL.

Arxiu de Palafrugell; Producció d'ous.

MINISTERIO DE INDUSTRIA Y COMERCIO

TELEGRAMA OFICIAL POSTAL

Gerona 25 de Octubre de 1940

Sección *Alta* Negociado *Alimentación* Número 7042

Comisaría General de Abastecimientos y Transportes
Delegación de Gerona

a

SR. ALCALDE DE

PALAFRUGELL.

Contestando a su escrito nº 1189 de fecha 18 de Septiembre, puedo contestar que en vista de la escasa producción de huevos de la Granja de los P.P. Carmelitas Descalzos y debido a la circunstancia crítica que en materia de abastecimiento atraviesa la provincia, puede hacerse cargo ese Ayuntamiento de la producción de huevos de la misma, para ser consumida en esa Ciudad, a precio de tasa no pudiendo por tanto acceder de momento al permiso solicita para llevarlos a Barcelona.

Le saluda.

EL GOBERNADOR CIVIL.

P.D.

EL SECRETARIO GENERAL.

Arxiu de Palafrugell; preu de la llet.

Exmo. Sr.

En cumplimiento de lo interesado por V.E., tengo el honor de comunicarle que la clasificación de las cartillas presentadas en las respectivas Mesas que se constituyeron en esta localidad a los efectos del racionamiento de pan, ha dado el resultado siguiente:

De 1ª	97
De 2ª	551
De 3ª	1804
Total	2452

Las relaciones de las clasificaciones efectuadas por las Mesas se hallan expuestas en la Secretaría municipal por el plazo de un mes, en cumplimiento de lo dispuesto en la Orden de fecha 15 de Noviembre próximo pasado.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Palafrugell 18 de diciembre de 1940

El Alcalde,

Exmo. Sr. Gobernador Civil-Delegado Provincial de Abastecimientos y Transportes.

GERONA.

Fons Ajuntament de Palafrugell
Correspondència "Alcaldia local" (1940)
A-2240

Arxiu de Palafrugell; racionament del pa.

(racionament carn)

E D I C T O
=;=;

DON JOAQUIN FELIU PAGÈS, Alcalde de esta villa,

HAGO SABER: Que por todo el lunes próximo, día 30 de los corrientes, los poseedores de tarjeta de racionamiento deberán presentarla en las Oficinas municipales al objeto de anotar en las mismas, el nombre del establecimiento en el cual se desea adquirir la CARNE; siendo de advertir que los que dejen de cumplir este requisito no podrán proveerse del expresado artículo.

Palafrugell, 28 de octubre de 1939.
Año de la Victoria
EL ALCALDE

Jochi

DE N

Fons Ajuntament
Correspondència 1939
ni A-2197

Arxiu de Palafrugell; racionament de la carn.

(Confiscació de cacau)

JIME FILELLA BRAGÓS

Abogado

Calle de Ciento, 413, pral. 2.ª - Teléfono 51067

Barcelona 19 - 6 - 1940.

Sr. D. J. Felin.

Palafrugell.

Muy Sr. mie: Correspondiendo a su atenta del 3 de Abril último, en la imposibilidad de poder venir personalmente a entrevistarme con V. por el motivo que motivé mi anterior carta como sería mi deseo, le ruego facilita al dador don Alfonso Certi buen amigo mio y que en mi nombre viene a visitarle, los datos que estime convenientes suministrarle sobre el asunto de la incautación del cacao y café que me reclama mi cliente Unión Cooperativa Central de Abastecimientos.

Me agradezco por anticipado y tenga la seguridad de que mi propósito sobre el asunto en cuestión es procurar una solución que salve los intereses de todos y espere encontrar en V. la buena disposición necesaria para poder conseguir dicho fin.

Mande a su afmo. S. S.

Jime Filella

4 - 2239

ons Ajuntament Palafrugell
Correspondència (1940)
(particular)

Arxiu de Palafrugell; confiscació de cacau.

R.d. S. núm. 1516

Tengo el honor de remitir a V.S.
adjunto parte de producción de cueros en este Matadero municipal durante el mes de abril de corriente año corriente, a los efectos que proceda.

Dios guarde a V.S. muchos años

La Bisbal 4 de mayo de 1945

El Alcalde

Delegado de la IV Oficina del Sindicato de la Piel

BARCELONA

Arxiu Comarcal del Baix Empordà: Control del matadero.

UNTAMIENTO
DE
LA BISBAL

Excmo. Sr.

B.núm.1572

Tengo el honor de remitir a V.E.
el presente Mapa Municipal de Abas-
tecimientos correspondiente al Muni-
cipio de Fonteta que ha sido confece-
cionado en virtud a la orden de Dele-
gación que me fué conferida, a los e-
fectos que proceda.

Dios guarde a V.E.muchos años

La Bisbal 4 junio de 1945

El Secretario

Sr. Jefe Provincial de Abastecimientos y Transpor-
ta la provincia

G E R O N A

ACBE: Mapa de Abastecimientos

B.núm.1325

Tengo el honor de remitir a V.S. adjunto parte de movimiento de aceite habido en esta Almazara durante el mes de febrero del presente año, presentado por su propietario D. Alfonso Vidal, de conformidad con lo ordenado.

Dios guarde a V.S. muchos años

La Bisbal 2 marzo de 1945

El Alcalde

Sr. Director General de Abastecimientos y Transportes
M A D R I D

ACBE: Control de l'oli

JEFATURA PROVINCIAL
DE
SANIDAD
—
GERONA

N.º 2173

Adjunto remito a Vd. dos análisis de muestras de leche recogidas en esta misma fecha, efectuados en comprobación por la queja presentada por los dos interesados sobre la sanción requerida por adición de agua sospechosa a la leche en fecha 8 del cte., y habiendo sido dicha recogida con carácter "de comprobación de ordeño" y dado un resultado infinitamente superior esta leche analizada a la que se recogió en la referida fecha no cabe duda de que esta última estaba adulterada.

Por lo tanto y según lo conveni en su visita, dichos productores deben abonar, cada uno, el importe del análisis (Ptas.40.-) y los gastos de desplazamiento y dieta (Ptas.25.-) en total Ptas.65.- Dios guarde a Vd. muchos años.
Gerona, 16 de Noviembre de 1940
EL JEFE PROVINCIAL DE SANIDAD.

65
9
—
155

[Firma manuscrita]

Sr. Alcalde de LA BISBAL.

ACBE: Estraperlo

SERVICIO NACIONAL DEL TRIGO

JEFATURA PROVINCIAL

GERONA

AVENIDA JAIME I, 54, PRAL., 1.ª

TELÉFONOS:

OFICINAS. 1587

JEFATURA. 1733

40.554

Edo. Mami. J. J. J.

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

3.1.40

Después a Vd. me comunique a la mayor brevedad si en el término municipal hay instalados alguna fábrica de harinas o molino molinero para proceder a formar la estadística y extender las autorizaciones por orden de necesidad pública; enviando, nombre del propietario, capacidad o potencia, características y capacidad de molienda en el término.

Atte. Jefe de la Revolución Nacional-Sindicalista.

Gerona 11 de Marzo de 1940

LA BISBAL

Saludo a Franco.
Arriba España.

Saludo a Franco.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

Arriba España.

[Signature]

r. Alcalde Nacional del Ayuntamiento de LA BISBAL

ACBE: Control dels molins.

MINISTERIO DE OBRAS PÚBLICAS

INSPECCIÓN CENTRAL DE CIRCULACIÓN
Y TRANSPORTES POR CARRETERA

Señor
Señor

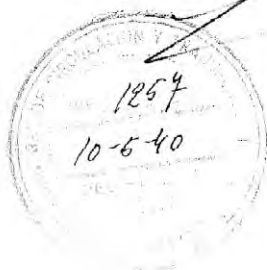
Señor D. F. B. con el fin de que
se haga ilegal la venta del inventario, un
pedido circular a D. Francisco Ferras y Lladó,
quien se encuentra en posesión de la propiedad
de la misma, para que facilite su venta
por medio de subasta pública, de acuerdo con lo
que se previene en el artículo 1.º de la Ley.

Dios guarde a V. B. muchos años.

Francisco Ferras
F

Madrid 10 de Mayo de 1.940.

Se dirigió a la Comisión de Fomento y Obras,
a fin de que se acordara la venta de la propiedad.

1.º 10.13. 2.º 10.13. 3.º 10.13. 4.º 10.13.

ACBE: Text en què un veí demana permís per comprar unes peces de cotxe de fabricació rusa.

ESTADO ESPAÑOL
MINISTERIO DE INDUSTRIA Y COMERCIO

COMISARÍA GENERAL
DE
BASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES

DELEGACIÓN DE GERONA

SECCIÓN Abast.

NEGOCIADO Inspección

NÚM.

Sirvase entregar al portador
del presente D. Jaime Casas Fri-
gola las dos vacas que se encuen-
tran depositadas en esa localidad,
y que fueron decomisadas por fuer-
zas de la Guardia Civil de ese pue-
to el día 25 de los corrientes.

Dios guarde a Vd. muchos años
Gerona 30 de Mayo de 1.940
EL INSPECTOR PROVINCIAL

Sr. Alcalde de

LA BILLA

ACBE; Control del bestiar.

AYUNTAMIENTO

DE
LA BISBAL

De orden del Excmo. Sr. Gobernador Civil de esta Provincia no debe V. admitir pasajero alguno en sus automóviles que no vaya provisto del salvoconducto correspondiente.

Así mismo debe impedir la circulación de todo artículo de consumo intervenido que no vaya acompañado de la correspondiente guía, advirtiéndole que es V. responsable de tal circulación y que le serán exigidas las responsabilidades al igual que al dueño de dicho artículo.

Dios guarde a V. muchos años.

La Bisbal 15 de Enero de 1940

El Alcalde

Recibí duplicado
La Bisbal 16-1-40

Joaquín Figueras

Sr. D. Joaquín Figueras Romaguera.

C I U D A D

ACBE: Control dels productes.

2-1-40

En las últimas horas de ayer por el que suscribe y Guardia 1 Julian Martinez González, ha sido hallado en el domicilio del subdito Suizo, vecino de esta localidad, CLAUDE POT ALEXIS, mayor de edad, casado, la cantidad de 55 Kilogramos, de carne, que según manifestación del mismo, era procedente de un caballo que se le había roto una de sus extremidades, por lo que se había visto en la necesidad de sacrificarlo para su consumo; dicha carne ha sido decomisada y depositada en el matadero municipal, por no haber presentado el certificado veterinario municipal a su disposición.

Lo que me honro en denunciar a V., para la resolución que en su vista se digne estimar, rogándole me libre recibo de la presente.

Dios guarde a V. muchos años.
La Bisbal a 2 de enero 1940.

Año 2º de la victoria.

El Brigada Comandante del Puesto.

Francisco Vallejo
Ordo

Señor Alcalde Nacional de esta Ciudad.

ACBE: Confiscació de carn.

FIGUERAS 20 de Octubre de 1939

Año de la Victoria

Sr. Alcalde de La Bisbal

Distinguido Sr:

Me he visto favorecido por su atenta
14 actual y sobre lo que me indica creo tendria factible de poderle re-
mitir algún vagón aceite destinado para el consumo de esa ciudad, ahora
que para esto como ya manifesté al Sr. Colls convendria me mandaran se-
guidamente una autorización que solo diga sencillamente que me autorizan
para hacerles el suministro de aceite de la ciudad que se digna represen-
tar, no seria tampoco por demás me hiciera otra la C. N. S. ya que seria
facil que los vagones fueran consiguiendo a estos Srs. ahora que si Vs.
prefieren a nombre del ayuntamiento también miraria de hacerlo.

Tengan en cuenta que al hacer estos trámites ^{no} puede resultarles
merma de las cantidades que hasta ahora les entregaban, pues solo es como
digo, que casi podría asegurarles que tendrian un suministro más perfecto
tanto en cantidad como en calidad.

De convenirles mi oferta, mucho les estimaré activen el
envio de dicha autorización y entre tanto me reitero de Vs. attº S.S.

q. l. e . i . m.

ACBE: Provisió d'oli.

Preces y Kermes de 9a12
"La 4"

SERVICIO NACIONAL DEL TRIGO

~~Avenida del Generalísimo Franco nº 435~~
(antes Diagonal)

JEFATURA PROVINCIAL

DE BARCELONA Y GERONA

Teléfono 74.338

60'60
8'80
6'60
6'00

INSTRUCCIONES PARA LAS DECLARACIONES DE COSECHAS DE TRIGO.

La colaboración de Vd. en la obra de ordenación Triguera, que lleva a cabo el S. N. T., entra este año en una fase de gran importancia en la que la superioridad tiene puestas sus mejores esperanzas, no solamente en cuanto se refiere al funcionamiento del Servicio como comprador, si no también en la exactitud de la estadística que sacada de los datos que Vd. nos va a suministrar, serán norma y guía para la nueva España, cuya economía está reconstruyéndose guiada por la mano sabia de nuestro invicto Caudillo.

No creo necesario, después de señalada la importancia que para el Estado tiene la labor que se le encomienda, hacer un llamamiento a su patriotismo, ya que de ello estoy seguro, cuando ocupa Vd. un cargo oficial en el nuevo Estado.

Próxima la recolección y para dar cumplimiento al Decreto Ley de Ordenación Triguera de 23 de agosto de 1.937, detallo a continuación las normas, por que han de regirse en el relleno de las declaraciones de cosecha (Modelo C-1) que deben presentar los productores de trigo en el Ayuntamiento del término municipal en que radiquen.

Los Ayuntamientos de los términos municipales respectivos, recibirán de esta Jefatura Provincial los impresos:

C-1 en papel blanco,
C-1r " " rosa,
C-1i " " verde.

La C-1 en blanco está destinada a los productores. La C-1r en rosa a los rentistas y la C-1i a los igualadores.

Los productores que sean a la vez rentistas é igualadores deberán, por consiguiente, llenar las tres fichas, una como productor, otra como rentista y otra como igualador. Los que sean productores y rentistas, productores é igualadores ó rentistas é igualadores, extenderán dos fichas.

Con la presente circular se le remiten a Vd... *30*... modelos C-1 en blanco, para los productores comprendidos en su demarcación rogándole que lo antes posible, nos indique el número que puede necesitar, caso de no serle suficiente. Los modelos en rosa y verde se les enviarán oportunamente.

Los Secretarios Municipales percibirán como premio a su gestión Ptas. 0'25 por cada declaración, cantidad que cobrarán del declarante, además el S. N. T. proyecta conceder premios en metálico a los Secre-

tarios, que a juicio de la Jefatura Provincial, hayan colaborado más y mejor, tanto en lo que hace referencia a las declaraciones juradas como en todo aquello en que se solicite su intervención y desde luego, facilitarán certificados de buen servicio a aquellos funcionarios que lo merezcan. Así mismo propondrá al Excmo. Sr. Gobernador Civil la imposición de sanciones a los Secretarios que por negligencia incumplan lo que se dispone en esta circular y que son las siguientes:

Las declaraciones juradas serán extendidas por duplicado, debiendo llenarlas los Secretarios Municipales personalmente, si así lo desea el productor ó facilitarle los impresos a aquellos que prefieran extenderlas por sí mismos. En ambos casos las numerarán correlativamente, y entregarán uno de los ejemplares, debidamente sellado y firmado al interesado, enviando la copia a esta Jefatura Provincial dentro de las 24 horas siguientes de extendida la declaración quedando en la Secretaría Municipal relación del número y nombre del declarante de cada una de las fichas enviadas, con el fin de rehacerlas en caso de extravío y para que se pueda saber, en todo momento, los productores rentistas é igualadores que no hayan hecho su declaración.

Todo este trabajo debe quedar hecho antes del 31 de agosto del año corriente, fecha en que deben obrar en esta Jefatura todas las declaraciones.

Para mayor claridad, y para que sirva de guía en el relleno de las fichas se le hace saber lo siguiente:

12.- Todo productor de trigo, de ese término municipal, declarará su cosecha al Servicio Nacional del Trigo por mediación de ese Ayuntamiento.

(Habrá de consignarse la superficie cultivada en Héctáreas y la cantidad de cereal en quintales métricos precisamente).

22.- Ningún productor de trigo podrá vender su cosecha sin estar previamente declarada.

32.- El Servicio Nacional del Trigo comprará, todas las partidas de trigo que se les ofrezcan en venta. Los precios de tasa y la situación de los almacenes del Servicio Nacional del Trigo a dónde deberán llevar los productores su trigo se publicarán oportunamente.

42.- Para el consumo propio sólo podrá reservarse el productor una cantidad máxima de 200 Kg. al año por persona de la familia ó servidumbre, que viva en su misma casa.

52.- Para que los molinos maquileros puedan molturar el trigo que para su propio consumo se reserva el productor, será preciso que éste tenga en su poder la cartilla de maquila correspondiente que extenderá el S. N. T. a la vista de las declaraciones C-1 y previo el pago del cánón correspondiente de 3 Kgms. por cada 400 que hayan de maquilar. (Los obreros agrícolas que cobren parte de su jornal en trigo y los pequeños agricultores que recojan una cosecha cuya cantidad destinada para la venta sea igual o inferior a la que retienen para su propio consumo y el de su familia, están exentos del pago de los derechos de maquila).

• (Hoja 3ª)

6ª.- Para que los Jefes de Almacén del S. N. T. puedan comprar el trigo a los productores éstos deberán presentar en el almacén cada vez que entreguen alguna partida, la copia de la declaración jurada Modelo C-1 que queda en su poder y en la que irán anotándose las entregas.

7ª.- Está terminantemente prohibida, a todo productor ó tenedor de trigo, la venta a fabricantes harineros ó a molineros.

8ª.- Los almacenistas de trigo ó intermediarios no podrán comprar trigo a los productores si éstos no lo tienen legalmente declarado al S. N. T., debiendo anotar la compra al dorso de la hoja declaratoria C-1 que queda en poder del productor, autorizando el comprador, con su firma dicha anotación, sin cuyo requisito no será válida la operación. Todas las transacciones libres de trigo han de realizarse a los precios oficiales de tasa correspondientes.

9ª. Los compradores de trigo en régimen de libertad deben comunicar mensualmente a la Jefatura Comarcal correspondiente, todas las operaciones por ellos realizadas en forma de declaración jurada (Modelo D.C.-4) que se les facilitará en las oficinas y almacenes del S. N. T.

Esta declaración no es sólo una obligación, sino que es indispensable para que el Servicio Nacional del Trigo, pueda comprar a los interesados su trigo en el momento oportuno.

Esta Jefatura espera del reconocido patriotismo de Vd. que dado el máximo interés del asunto de que se trata, pondrá el mayor celo y cooperará con el S. N. T. para el mejor desenvolvimiento de la misión encomendada.

Por Dios, por España y su Revolución Nacional-Sindicalista.

Barcelona, 1ª de Julio de 1.939 - Año de la Victoria

EL JEFE PROVINCIAL,

!SALUDO A FRANCO!

!ARRIBA EL CAMPO!

Sr. Secretario del Ayuntamiento d.

18

ACBE; Instruccions per les declaració de la collita del blat.

PRECIOS PROVISIONALES QUE VELAR HASTA TANTO SEAN
APROBADOS LOS DEFINITIVOS POR LA DELEGACION NACIONAL

Provincia de Gerona

Avena rubia	43,20	Ptas	Q.M.
" negra	40,70	"	" "
Cebada	55,20	"	" "
Centeno	55,50	"	" "
Escanda	48,00	"	" "
Maiz	54,00	"	" "
Panizo y mijo	50,00	"	" "
Sorgo	50,00	"	" "
Algarrobas (veza plana).....	58,00	"	" "
Almorta	54,00	"	" "
Garbanzos	167,00	"	" "
Guisantes	54,00	"	" "
Habas	62,00	á 65,00	" "
Judias .(variedades espec.).....	140,00	"	" "
" (Ganxet malgrat y Vallés)	160,00	"	" "
Lentejas.....	112,00	"	" "
Veza	54,00	"	" "
Yeros	54,00	"	" "

Gerona 22 de noviembre de 1939

Año de la Victoria

ACBE: Llistat de preus.

ESTADO ESPAÑOL
MINISTERIO DE INDUSTRIA Y COMERCIO

COMISARÍA GENERAL
de
ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES

Delegación de Gerona

Sección *Alto*

Negociado *Pieles*

Núm. *8867*

Adjunto remito a V.S. la tasa oficial de venta de carne y al detall del ganado lechal de abastos y despojos que con esta fecha apruebo provisionalmente para esta provincia y que elevo a la Superioridad para aprobación definitiva debiendo velar por su mas exacto cumplimiento, dandome cuenta detallada de las infracciones que se cometan y capacidad economica de los mismos transgresores para la imposición de las correspondientes sanciones.

Dios salve a España y guarde a V.S. muchos años.

Gerona 22 de noviembre de 1939

Año de la Victoria.

EL GOBERNADOR CIVIL.

P.D.

SRA. ALCALDE DE LA BISBAL=

ACBE; Control de la venta de carn.

SERVICIO NACIONAL DEL TRIGO

JEFATURA COMARCAL

GERONA

Reg. Salida n.º _____

SALUDO A MEXICO

¡ARRIBA ESPAÑA!

En cumplimiento de lo dispuesto en el Decreto de Agricultura del 27 de octubre próximo pasado, este Servicio Nacional del Trigo es el Comprador único de los cereales y leguminosas que han sido sometidos a previa declaración.

En su consecuencia se requiere la eficaz ayuda de esta Alcaldía Nacional para evitar las especulaciones que ante el anuncio de la intervención, pueden ser puestas en juego por agricultores o tenedores.

Por todo ello, se estimará se den las oportunas órdenes para que desde la fecha de recibidas esta comunicación cesen inmediatamente todas las transacciones en mercados y ferias que se celebran en esta localidad, llevándose si ello fuere necesario, a la incautación de los granos intervenidos (avena, cebada, centeno, arroz, trigo, almortas, guisantes, habas, judías, lentejas, vicia, yeros) los cuales pondrían a disposición de este S. N. T. para su compra de conformidad a la ley, por los precios autorizados oportunamente publicados en la prensa y en los centros de recepción igualmente hechos públicos.

Para su conocimiento adjunto nota con los precios de compra autorizados por

ACBE; Control d'aliments.

GOBIERNO CIVIL
SERVICIO AGRONÓMICO
GERONA

Nº 138

Con objeto de normalizar rápidamente el abastecimiento de esta provincia deberá V. remitir urgentemente al Ingeniero Jefe del Servicio Agronómico de Gerona una relación jurada de los tenedores de trigo, harina y subproductos (despullas), con expresión de las cantidades en kilogramos, existentes en ese término municipal.

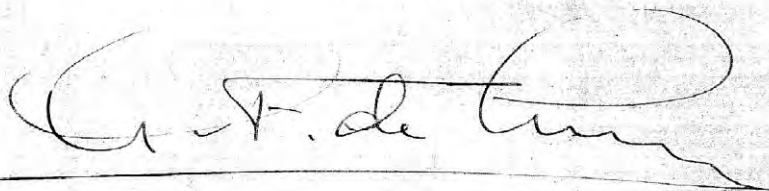
Debo advertirle que la negligencia en el cumplimiento de este importante servicio, así como de comprobarse ocultaciones o falsedades en las declaraciones serán sancionadas por mi Autoridad, sin perjuicio de aquellas que la Autoridad Militar imponga por auxilio a la rebelión.

Dios guarde a V. muchos años.

Gerona, 17 de Febrero de 1939.
III Año Triunfal.

El Gobernador Civil,

Saludo a Franco
¡Arriba España!

Sr. Alcalde de *San Bital*

ACBE; Control abastecimientos.

15.2. Entrevistes

15.2.1. Vicens Pareta i Victòria Marjanedas

Com es diuen?

Vicens Pareta i Victòria Marjanedas

A quin any van nèixer?

L'any 1934. I així, què vols que et diguem? Jo només se el que m'explicava la meva mare.

Amb quins productes feien estraperlo?

Tu digues la teva versió.

Un dels principals era la part agrícola com eren els sembrats, el blat i tot això: blat de moro.. aquest era els bàsics; ara, llavors hi havia lu de la subsistència de menjar que també era molt.

Els intercanvis eren a canvi d'aliments o per diners?

Per diners.

Ell donarà la seva versió i després m'ho preguntarà a mi? O vols que m'hi fiqui també?

Com vulgui

Com diguis tu.

Doncs si vol vagi intervinguent

És que la versió d'ell és de pagès, i jo sóc de vila.

L'assumpte de l'estraperlo.. tot estava comisat, era centralizat pel govern, no es podia vendre res, tot s'havia de lliurar a ells. Al silo, per allà a Can Sunyé, s'hi portava tot el que collia la gent de pagès, ho portaven allà i els hi pagaven el que els hi donava la gana; que era menos que res. Doncs la manera, és clar, era fer l'estraperlo. Compraven, s'ho venien i clar, hi havia un perill molt gros, però es feia.

Els intercanvis eren a la nit?

Sí, però a totes hores. Per exemple venia un camió, una furgoneta o així i carregava els sacs de grà i fotia el camp. I jo tinc l'experiència, presisament, que una de les partides que varen sortir de casa, que eren del mas; per una denuncia d'un senyor de Parlavà, doncs el varen atrapar aquí a Celrà. Això va comportar un judici, i un mal trangol al meu pare, a més va perdre tota la partida de gra, la va incautar el govern.

I a l'hora d'avisar, per exemple de dir: -Mira aquesta tarda vindré i reculliré això.. Com es feia?

Sí.. s'ha fet, però després era amb bicicleta,. Ja n'hi havia uns que eren especialitzats, els estraperlistes, que ja es varen especialitzar amb això. Igual que els que passaven, per exemple, de contrabando des d'Andorra, o de França, o pel Pirineu, que hi havia cantitat de gent que portava menjar de fora cap aquí.

De cares a l'estraperlo, pot ser n'hi havia a escala petita que eren els que anaven a peu o amb bicicleta, i després els que anaven amb furgoneta i camions. Portaven els mateixos productes?

És clar, una cosa és un producte de mils kg de blat per fer pa o farina, o un porc.

El que ell diu és a gran escala, i el que jo se és a petita escala. N'hi havia que anaven a Andorra i passaven sucre, cafè, formatge... i després, per exemple, a Perpinyà, la meva mare i una colla van fer una excursió i tots anaven a buscar coses. Jo les acompanyava, era molt petita. Resulta que quan erem a la frontera ens van parar i ens ho van remenar i requisar tot, i me'n recordo que un sac o una paperina de pebre va volar. Osigui, estaven requisant per exemple, a aquesta amiga de la meva mare, i tot de cop la meva mare es va trobar amb la bossa de pebre que li arribava a les mans perquè a ella ja l'havien requisat. Osigui, era a petita escala però la questio era pasar-ho.

Petites coses per poguer viure la família. També anaven a Verges a buscar mongetes i llegums, i clar, com que el pont de Verges ja l'havien bombardejat passaven amb un carro sobre una barca; generalment es feia intercanvi. És a dir, la meva mare havia tret sucre d'un altre lloc, i com que sucre ja en tenia el canviava per mongetes. D'aquests detalls me'n enrecordo, però no és que ho hagi viscut de gran i siguent una principal activista.

Per arribar a Verges passaven per camins amagats?

Penso que no, perquè per travessar el Ter s'havia de pasar pel pont, però el pont no hi era.. passavem pel matix camí que ara és carretera, amb carro.

Des del meu punt de vista, quan portaven el carro o la tartana no anavem pas a pasar per la carretera, anavem a pasar per la vora del riu, i entravem a la Bisbal. És que si entravem per Vulpellac o per Corçà, hi havia controls o la Guàrdia Civil que sempre voltava.

I la guardia civil tenia alguna tática per atrapar a estraperlistes?

Sí

El que havia sentit a explicar, era que en tenien ja uns que els hi explicaven.

Sí, com el meu pare li va pasar amb aquell de Parlavà.

Clar, perquè abans al denunciant li donaven una part de la partida si l'enganxaven.

Sí, o sino eren molt addictes al règim.

Clar, és que llavors ningú tenia propietat, ningú era l'amo de res, tot el que es feia havia de ser controlat per l'estat, i se'ls hi havia de donar a ella, s'havia de controlar per ells.

Però això que tu dius era a gran escala

No, no era per tot. L'estat ho havia de controlar tot, no s'havia de moure re que ells no sabéssin. Això l'estraperlo interior, llavors hi va haver un estraperlo molt important exterior cap a França. La primera vegada que vaig veure un bolígraf era a un de Fonolleras que va anar de viatge a França. Això és una anècdota. No té res a veure. Però bueno, per demostrar com estavem aquí al país, que per subsistir només s'havia d'anar amb la cartilla de racionamen, i menjaven el que et donaven.

També anaven a buscar llet de pot, però si a la frontera te'l trobaven se'l quedaven.

I als mercats, també hi havia estraperlo a petita escala?

I tan, i els divendres que hi havia el mercat aquí hi havia controls a Vulpellac i Corçà i tots els pagèsos que entraven a la Bisbal per la carretera ho havien de declarar, sinó, anaven a passar per camins i entraven per allà al Mas Clarà.. Sinó havien de portar una tartana a sota un d'allò enterrat a dintre la tartana portaven 50 dotzenes d'ous avera si no els atrapaven.. però....

Als mercats feien pagar burots?

Sí

Els burots quan costaven?

No ho recordo

Eren uns impostos no?

Sí, sí, es pagaven allà a l'entrada del carrer ample.

Suposu que anava en relació a la quantitat de productes que entraves per vendre.

Sí, segurament

I respecte al contraban del tabac?

Sí home, això sí, de França o d'Andorra. Tot passava pel Pirineu.

I per la costa?

Sí, també. Embarcaven a la platja de Pals.

I a Tamariu?

Sí a totes aquestes platgetes que no hi havia gent, hi entraven les barques i descarregaven el que portaven, tabac, licors, café...

I si algú volia comprar tabac del que venia de contraban, com ho havia de fer?

N'hi havia que es dedicaven a vendre. Hi havia els principals.

Els caps.

Una de les coses que entra dins una contradicció, és que et podien atrapar comprant o venent tabac, i te l'agafaven, però si una persona fumava pel carrer no li deien re. Poc que li preguntaven: -On l'has comprat aquest tabac?

Clar. A Palafrugell es trobaven tots els contrabandistes al Fraternal, i tots hi anaven fumant tabac ros, i la policia els tenia controlats, però no els atrapaven perquè els n'hi donaven una petita part.

Sí, i tant, la corrupció era global, la corrupció era terrible a tot el país, i en el contraban.. hi havia de ser. Perquè amb quatre fasoles i un tall de pa, no podies tirar endavant.

Recorden alguna ruta o camí que fessin?

Això de les rutes... ja no. Del sector de Verges sí, perquè aquests ja venien del Prinieu, i venien de França, per la muntanya. No passaven per carretera ni re, però tot i així entrava molta cosa.

Si els enganxaven a Catalunya o a la frontera, se'ls quedaba l'estat?

Sí, el govern, si no és que n'hi donaven una part, i li deien: va vinga passa. Que la corrupció evidentment hi és.

L'ademà de que enganxessin al teu pare, us vigilaven de més aprop?

Sí, i tant. La guardia civil venia molt sovint, feia rondes a per tot, i a casa venien i els hi donavem un pollastre, brenar... així s'amortiguava una mica la cosa. Va ser una cosa ininevitable.

A l'arxiu hi ha molts documents de tot això. Així podem dividir l'estraperlo a petita escala per subsistència, i el de gran escala per negoci?

Exacte. A darrera de casa passaven estraperlistes a peu o amb bicicleta i venien de Perpinyà, o que havien carregat i anaven cap a la frontera..

T'hem explicat lu palpable, el que hi havia en aquells moments. Perquè ja et dic, ningú era propietari de re, tot havia de pasar per les seves mans.

A més sempre se'ls hi havia de donar algo perquè ho enrragistressin, perquè sino, en el cas de casa, dirien coi, tantes vessanes de terra i no han portat re.. haurien vingut. Llavors de la part que en treiem, un carro el duiem a la bisbal, així hi havia apuntat alguna cosa.

I les altres les deixaveu a casa en algún lloc concret?

Si, si, llavors ja es cuidava algu concret de vendreu

Deu voler dir si hi havia un lloc per deixar-ho.

Si, l'atic de dalt, o allà on hi havia l'escala que pujaba. Després venien els estraperlistes, carregaven els sacs i tocaven el dos.

Ereu els proveïdors dels estraperlistes.

Sí. Hi havia un risc molt gran.

Xocolata, oli, cafè, llet de pot

Llet de pot?

Llet condensada

Licors, licors li havia sentit a la meva mare. Es que a la frontera et deixaven entrar una quantitat determinada dels productes, això ho declaraves i lu altre...

Això era més endavant

També n'hi havia amb els llegums, mongetes, perfums algún, de poca categoria, per això. Hi ha moltes coses que no me'n enrrecordo, era petita i filla única, tots miraven que m'agradés tot, m'amagaven moltes coses també..

A casa quan compraven coses que no es podien comprar ho amagaven al celler, a sota els vucois.

Ous en venien a casa teva?

Sí, a la Bisbal, declaraven 12 dotzenes i en portaven 16.

Carai.. d'acord, moltes gràcies.

15.2.2. Joan Boy Marquès

-Jo faig el treball de recerca del contraban.

M'ha de parlar una mica més fort perquè no hi sento, sóc una mica dur. M'han de desembossar les orelles però encara no ho han fet.

-No es preocupi. Doncs jo, faig el treball de recerca sobre el contraban i m'aniria molt bé qualsevol cosa que vostè m'aportés

Sé molt poc.

-Doncs, el que recordi.

I llavors una altra cosa, hem de parlar ben clar: no aniré pas a la presó?

-No, no

Per què vull dir que ja hi he estat.

-No, no es preocupi

I no m'agradaria pas tornar-hi.

-Com es diu vostè?

Jo em dic Joan Boy Marquès, per servir-la

-D'on és?

De Palafrugell. *Bueno* sóc fill nascut de Begur diguéssim.

-I a quin any va néixer?

El 13 de Març de l'any 1921.

-Doncs vostè va veure com es feia i passava tot això del contraban?

Jo ja li vaig dir a aquella senyoreta, que jo no vaig veure res de com ho passaven, no vaig veure res de tot això perquè ho feien a la nit i jo dormia

-Què va veure?

Jo l'únic que vaig veure és que al camí que va d'un *puesto* que el diuen el pou d'en Canyol de Tamariu, que hi ha un camí de terra, allà hi havia uns *fardos* que quan descarregaven posaven els *fardos* al costat del camí al mig del bosc, per poder carregar-los amb el carro, m'entén? I llavors els vigilaven els *fardos*, però no es veia mai a ningú. I sempre tenien un *fardo de tabaco* obert i llavors hi havia uns paquets que eren grossos com una pastilla de torrons que eren de *tabaco*, i tothom quan passava per allà que anava a caçar bolets o a fer alguna altra cosa doncs agafava un paquet d'aquests i marxava i ningú li deia res. I quan

s'havia acabat el *fardo* n'obrien un altre, però no deien res a ningú. I també m'havia trobat vegades *puestos* que no sé el que hi havia que ho enterraven a terra.

-Ho enterraven?

Sí. Ho enterraven però no sé el que era. Alguna vegada havíem intentat de mirar-ho i ens cridaven l'atenció sense veure a ningú. Ho entén? I és clar nosaltres ens arrencàvem a córrer. I anava així això, i llavors el *tabaco*, els *fardos* els portaven a Palafrugell. Algun carro que diuen de les bosses dosades, sap què és?

-No.

-El carro és planer i llavors al carro hi posen unes bosses per carregar més genero i el portaven allà i llavors hi posaven branques de pi a sobre. I a l'estiu, al pic de l'estiu anaven a buscar tabac als *fardos* aquests, i per tapar, perquè ningú veiés el que es duia, hi posaven branques de pi. Això a l'hivern, i la gent deia, per què a l'estiu la majoria de cases feien una ombrera de branques eh !, per la calor, o sigui que a darrera l'hort de casa seva menjaven allà sota, però amb una ombrera de branques de pi per evitar el sol, i llavors la gent deia, cony aquesta gent vol fer una ombrera per què no els hi toqui el sol?

I jo tampoc ho he vist, però he sentit a dir que quan volien desembarcar *tabaco* llavors convidaven els carrabiners que feien la vigilància a fer un sopar. Els hi deien, avui hem agafat un peix i us convidem a sopar, però jo no ho he vist tampoc, tot això ho he sentit explicar a gent gran, però aquest senyor que es diu Lluís els hi podria donar molts de detalls perquè sap com es va desembarcar el *tabaco* de la guerra cap aquí diguéssim, jo tot això que li parlo és d'abans de la guerra m'entén?

I aquest senyor sap moltes més coses que jo perquè inclús en varen matar a un de contrabandista, un senyor, un noi de Palafrugell que feia contraban i el varen matar per les causes que siguin. I ja poc que sé res més jo.

-I quan vostè veia que la gent passava pels *fardos* i agafava els paquets de tabac hi havia dones que ho feien també?

Ah, sí, el que passava per allà que li venia bé. Jo n'havia agafat moltes vegades.

-I no s'havia de pagar?

No. No li dic? Tenien els *fardos* de *tabaco* allà en una pila al peu de la carretera i estaven vigilats nit i dia però no es veia ningú que els vigilés, i llavors en tenien un d'obert de *fardo* hi havien uns paquets de tabacs semblants a una pastilla de torrons, i la gent que li passava per allà, si li venia bé, agafaven un paquet i se'l posaven al cabàs i anaven cap a casa seu i ningú deia res. Jo moltes vegades l'havia agafat, havia agafat un paquet passant per allà quan venia de pescar o venia d'un altre *puesto* i el portava al meu pare perquè anés fumant i ja estava. Anava així.

-Jo pensava que el que m'havia dit vostè era que veia els contrabandistes que agafaven el tabac per portar-lo a un altre lloc.

Llavors aquests *fardos* que eren al peu de carretera els anaven a buscar amb un carro de dies, i els portaven a Palafrugell o allà on fos, i els venien i la cosa quedava així. Però per tapar-los els tapaven, i hi posaven rama de pi perquè no es veiés el que portaven. Anava així això. I ja no sé pas res més. Ja li vaig dir a aquella senyoreta que jo no ...

-Gràcies.

15.2.3. Joaquina Bosch Figa

-Com es diu vostè?

Joaquina Bosch Figa

-A quin any va néixer?

Al 35

-A on va néixer?

Aquí, a Serra.

Això ho feien de nits i passaven per exemple, per anar cap a Pals passaven cap a Llavià, a l'illa, saps on vull dir a l'illa? Doncs aquells camins d'allà sota i anaven a sortir a Palau.

-Evitaven carreteres?

Sí, perquè si et trobava la policia et tancaven a la presó. I d'això. Això anava així, es feia canvis la gent, no es feia res amb *calers* llavors, el que sobrava a uns ho donaves a els altres, ho canviàvem.

-I què és el que faltava més llavora'ns?

No sé nena, és que jo no me'n *enrrecordo* gaire d'això de la guerra. Era molt petita no me'n *enrrecordo* gaire. I penso que molt molt a aquí no, a aquí n'hi havia però el que faltava era pa. Menjàvem pa de blat de moro. Com que els de pagès sembràvem blat, collíem blat i podíem fer pa i menjàvem. Jo pa negre i farro i tot això que menjaven abans, jo po que vaig menjar-ho mai. Jo sempre vaig menjar pa. La meva mare pastaven, allà a ca l'Eduard Vilavella tenien un forn a sota.

-D'estranguis també?

Sí. I pastaven a les nits. I el pare i en Pep Vilavella a les nits baixaven a coure a casa seu, però el pare els hi deia: No no, no esteu pas a *n'aquí* que si d'això... I en Pepet deia: Si mai us toquen la porta i us diuen: Que els hi doneu l'euga, no els hi doneu pas, perquè se us ho emportarien tot. I una vegada noi, si si, el pare va anar-los a ajudar a pastar i truquen la porta, la mare de Déu santa, hem de marxar, i varen passar per allà sota a Can Torrent, a aquell camp de can Pujol i se'n varen anar a la muntanya de casa, no hi havies estat mai tu, al nostre olivar? Doncs es varen anar a amagar-se allà dalt.

-Els buscava la policia?

És clar, tocaven la porta a veure si hi havia cap home, volien als homes. I d'això, per anar a la guerra. I diu mira, si estaven espantats, i si ho varen fer bé, és clar es veu que devien ser a dormir, i el pare diu: et penses que podia caminar? Es va posar la samarreta per calçotets, va posar els peus on havien d'anar les mànigues, tu diràs, i li tibava la samarreta.. Es feien coses molt rares, però no us ho puc explicar gaire, perquè jo no..

-L'estraperlo es va acabar quan eres petita, no?

Sí. No me'n puc *enrrecordar* de moltes coses, per això quan van tirar el pont de Verges a terra, i el pont de Torruella *poc* que me'n *enrrecordo*.

-Per què?

Per què no els travessessin. Perquè no marxés ningú de per aquí.

-Hi havia molt de control per part de la policia?

És clar que n'hi havia de controls, tu diràs.

-Tot el que eren estraperlo, eren intercanvis?

És clar, intercanvis. Allà no hi havia cèntims eh?

Mira jo et portaré 10 kg d'arròs i tu em dons 4 o 5 kg de cansalada o, jo ho sé molt perquè a casa meva a l'hort fèiem moltes mongetes, d'aquelles de ganxet altes, en teníem moltes. I aquest en Rol de Pals, jo si que me'n *enrrecordo* com és, ens portava l'arròs. Clar, a Pals hi ha molt d'arròs, i ui ell emportar-se mongetes, desgraciat de la vida, si no sabia ni què eren!

-I s'ho emportava amagat?

Sí, anaven de nit, anaven molt de nit. Si *home*..

-Com us avisaven que venien? O us trucaven a la porta?

Ens trucaven a la porta.

-No us avisaven abans?

No, no poc que ho sabíem coi. Sentíem que picaven la porta i volien els animals i el carro per a portar-ho.

-I era molta la quantitat de l'intercanvi que fèieu?

No.

-Era petita?

Sí, era petita.

On l'amagaven? Com la portaven?

No sé. Em sembla que la portaven a dins d'uns sacs, i anaven amb bicicleta i ho portaven així que penges una mica de cada costat, amb sarrons al costat i és clar com que passaven per aquells camins, ja no trobaven gaire ningú. I quan veien un llum que venia ja s'amagaven allà on podien o així. Una vegada en Xico deia que els havia seguit, que hi havia anat amb en Rol de Pals i els altres, passant per aquí a l'estany i diu: Em vaig cagar de por eh, vaig tenir una por.. . Perquè devien estar sempre pendents de: Ai, sí cap allà hi ha algun llum.. I van passar per aquell mal camí amb les pedres.. Em diu: jo vaig voler

saber com anava tot allò, el pare em va *fumbre* uns crits desgraciats, que si arriben a trobar-te et mataran, que tomba i que si gira.. Però què cony, jo era petit però els vaig voler seguir, però vaig cagar-me de por. Era molt arriscat fer allò.. Però noia, per aquesta.. Déu vulgui que no s'hi hagi de tornar..
Ja no sé pas re mes.

-Molt agraïda. Gràcies

15.2.4. Josep Barris Ferrer

-Com es diu? Nom i cognom.

Josep Barris Ferrer

-A on va néixer?

A Ullastret

-A quin any?

1909

-Vostè va fer contraban? O estraperlo?

No, jo havia estat amb una d'alló de soldats. Que eren.. No me'n enrrecordo.

-Però Pitu, després de la guerra, que hi havia molta gana, la gent el que feia era fer intercanvis d'arròs per blat, o algo així. Ho havieu viscut això?

De gana si en vaig passar, no sé pas perquè sóc viu.. Perquè allà on erem, bueno, començaré més aviat. El dia de Nadal em van *fotre* al front.

-A quin any? El 36? o el 39?

A mi em van *llamar*, els de la marina, que anaven blancs, vaig anar a Palamós a apuntar-me i em van dir que no. Van passar els dies, i jo hi vaig anar 3 vegades, o 4, i la última vegada m'hi van apuntar. Sabeu quants erem? Erem 70. Bueno, saps fins quan vaig durar? El 2 de gener.

-Quan es va acabar la guerra, que vau tornar a casa, a l'hora de menjar, no feieu intercanvis o passaveu coses d'estraperlo, o amagaveu menjar?

Quan es va acabar la guerra, el que tenia patates, menjava patates, i el que tenia cigrons menjava cigrons.

-No feieu canvis?

Es feien a mercat. Si venies 1 o 2 dotzenes d'ous, podies comprar arangades. Igual amb l'arròs o els *boquerons* i cap a casa.

-I d'amagat no es feia res, a les nits? Que a vegades hi ha gent que portava coses a altres cases?

No es feia pas gaire això. Estava prohibit

En Xico Flaquer, a vegades havia anat amb un de Pals, que canviaven mongetes per arròs i en Xico Flaquer ho feia, de petit havia anat a veure.

Cadascú menjava el que tenia, si tenien.

-Però no ho havieu viscut si algú tenia alguna cosa, canviar-ho?

No gaire.. Llavors encara es feia que tothom es feia una mica de vinya.. hi hi havia ceps.

-I el pa? El feieu el pa aquí i no es podia fer? Havia sentit que estava prohibit.

Sí, hi aquí varen passar, i al forn hi van posar un paper per saber si es cremava.

-Clar, per comprovar que ningú feia trampes, posava el paper perquè no es cremés. Aquí a Serra, no hi havia lu del servei nacional?

És clar. Els que teniem *terreno*, que teniem blat ens deixaven fer la farina, després no el podiem vendre, si ho volíem fer era d'estraperlo.

-Aquí, aquí està.

Però era per fer *calers*.

-I com ho feia per fer l'estraperlo, a la nit?

A la nit, corriem. Ja havíem quedat i corriem per vendreu. I anàvem allà on quedàvem per vendre-ho.

I a on us trobaveu?

Al bosc, a fora.

-I devieu fer molts més diners no per el blat?

Cullons, tu diràs

-Quan guanyàveu? Quan feieu més? A quan us el pagàven?

Bastant, per el que podiem, si podiem. L'estraperlo eren calers, si podiem.

-I qui us ho comprava?

El mateix moliner. Feiem tractes amb en Sunyer de la Bisbal.

-Amb la farina?

Amb oli també. Havíem d'estar *al tanto* per què...

-Perquè no us enganxessin ni a ell, ni a vosaltres. Tot ho venien? No ho intercanviaven?

No, no, calers

-Tot per diners.

Mira quina venda varem fer, que a en Sunyer li varem vendre.. llavors el blat anava amb sacs, no anava per pes, i vam vendre 150 sacs.

-D'estraperlo?

Sí.

-Ostres, i com ho va fer? Com ho feia ell per amagar-ho?

I saps com ens va pagar? Amb Duros, duros de plata.

-Un sac valia un duro de plata?

Tu saps aquell blat quan valia amb duros de plata? Havíem posat una banyera a sobre perquè el vent no s'ho emportés i ho vingués a buscar. Per aguantar-ho tot. I cullons.. quan ho vam posar als sacs no ens hi caviem els duros a la butxaca ens queien! Mira, no sé si ho saps cada 100 fan tan, 40 duros fan 1kg de plata. I clar, tots els sacs no hi caviem al carro i hi vam posar un fil ferro.

-Quan portàveu els sacs a en Sunyer, com ho feieu per què no us el veiés la policia? Per amagar-los? Com els transportàveu?

D'amagat. Anàvem de nit, no ho tapàvem. Amb carros.

-Passàveu per camins?

Sí, i quedàvem que ens trobaríem a tal *puesto*.

-I com ho parlàvem això, amb ells per saber a on us trobàveu? Com feieu els tractes? Us trobàveu abans?

Parlàvem, a mercat. Tal dia us portaré tants sacs de farina i jasta. Tot d'amagat.

-Alguna vegada la Guàrdia Civil els va enganxar?

Jeje. Un cop vaig sortir a caçera i esperant a un marge vaig enganxar la Guàrdia Civil que estava reposant allà. I ells van fer veure que no em veien, perquè era un compromís per ells.

-Per què estaven reposant?

No. Perquè jo vivia a un mas, i als Guàrdia Civils cada mes els feien passar a els masos i firmar conforme no havia passat res.

-Però no us van agafar mai amb el carro?

No, no

-Quan anàven a portar el blat a en Sunyer, quants eren?

Nosaltres, dos carros i dos persones. Un a cada carro.

-I havien dones que ho fessin això?

No. Només homes.

-Només portàven i passaven d'estraperlo farina?

Farina, res més.

-Ni cigrons, fesols, mongetes?

No. Només farina.

-Bueno, el que tenia cadascú a casa seu. Ho portava a la Bisbal?

Si

-Us trobàveu a fora del poble?

Sí. Ja quedavem entesos allà on havíem de quedar i després canviàvem de carro.

-El flaquer també eren dos persones per posar els sacs als carros? Venia amb 2 carros?

Sí, és clar.

-Se'n enrrecorda d'algun camí per on pasessin?

Sí.

-Quin?

Aquí a Peratallada, hi havia un camí apartat.

-Anava directe a la Bisbal i a Ullastret?

Entre tots buscàvem el *puesto* on podíem fer estraperlo.

-Encara si passa per aquell camí?

No ho sé pas, són camins apartats. I fa tants anys... D'estraperlo en varem fer tan..

-I alguna vegada hi va haver o vau subornar a la guàrdia civil? En altres casos sé que sí que n'hi havien.

No, però segurament ja sabien per on no havien de passar.. i els hi deien de tal hora a tal altre, no passeu per aquí, i de tal hora fins a l'altre aneu a l'altre *puesto*.

-Fins quan ho va fer això? Quin any?

No sé, es feia com podia.

-Fumava vostè?

Molt poc, mes o menys sí, però per fer el *maco*. Sempre he fet molta bondat.

-Què fomàveu?

Paquets de Deu.

-Era tabac ros? A on el comprava?

Sí. A l'estanc.

-Venia de Mallorca?

No ho sé.

-A vostè li agradava fer estraperlo? Això de portar la farina a en Sunyer li agradava o ho feia per força? Us obligàven a casa vostra? Ho sabien?

Entre tots ho feiem tot.

-L'andemà feieu com si res?

Sí, de pagès. Vida normal.

-El tabac si podieu el canviàveu per altres coses?

Sí, i els pantalons. No era molt però vaig fer 4 pessetes. Tot pel menjar.

-Moltes gràcies.

De res.

15.2.5. Josep Palahí Parella

-Com es diu vostè?

Josep Palahí Parella

-A quin any va néixer?

El 20/4/1941

-A on?

A Can Mistaire de St. Miquel de St. Daniel

-Jo faig el treball de recerca del contraban i l'estraperlo i tota la informació que em pugui donar em serà molt útil per tirar endavant amb el treball.

Jo quan ja estava a Girona de carnisser, que encara portaven a Barcelona carn, una dona es posava sota les faldilles mitja vedella. Desfeta eh? Però clar, aquella *mija* vedella devia fer 30 kg o 40 kg. I vaig veure una vegada una dona a Puigcerdà allà a la frontera que vaig dir: Hòstia com camina aquesta dona.. portava penjat, aquí entre cames un motor d'un forn de pedals que segurament feia mes de 100 kg tu. I jo tenia al meu sogre eh, això t'estic parlant dels anys 67 o 68. I li vaig dir a el meu sogre, òstia aquesta dona.. *esa mujer, veras como va a aquel taller*. I sí sí, va anar a aquell taller i al cap d'un rato va sortir tan *campanta* i havia portat de l'altre costat de frontera.. Això del *contrabando* ha sigut tan.. n'hi ha hagut *después* eh?

-És clar.

Això... ara el que era aquell temps, era molt existent que *subvivía* la gent amb *contrabando*. Jo aquesta dona de Girona, que et dic que s'emportava mitja vedella dos cops per setmana de can Juandó de la Rambla. Ella venia a les 5 del matí i es posava això a dins el vestit i se'n anava a l'estació. I agafava el tren i cap a Barcelona. Però això devia ser l'any seixanta.. No, jo vaig anar allà que tenia 16 anys, i al 41, 57. A l'any 57. I això encara era *contrabando* saps? Vull dir que *home*.. Amb qui has parlat de per aquí? *Aveure*..

-No, de per aquí no. He anat a parlar amb dos senyors que són de Palafrugell però ells tractaven i veien el contraban de tabac, veien com es feia i així.

Quants anys tenen aquesta gent?

-Un en te seixanta i picu casi setanta, i l'altre en té 90.

El de 90 sí que pot haver vist coses, però el de 60, menys..

-El de seixanta el feia, bueno ho veia, tenia barco i així..

Ah, amb la barca..

-L'havia vist de molt a prop. I també he entrevistat a una senyora de Serra de Daró que ella *bueno* m'ha parlat que els hi portaven arròs de Pals, i ella intercanviava l'arròs per mongetes.

Ah, *bueno* jo que vivia a St. Miquel, a casa, el meu pare baixava a Celrà, perquè de mongetes a Celrà se'n feien moltes i moltes, i es carregava dos punteres de mongetes que eren 120 kg i amunt per la muntanya. Això sí. I a la Guàrdia Civil, els hi deia tu quedat aquí perquè la meva germana vivia al costat del *cuartel* del a Guàrdia Civil de Celrà i com baixava li baixava una ampolla d'oli, perquè li deia al Guàrdia Civil, no el facis anar a passar per allà baix, fotet a dintre. Saps? Vull dir que això, no anem pas a tants anys, que *pude* anem allà als anys 50, 55. Sí. És que estava tot controlat. T'ho controlaven tot. A casa és clar, el pare matava, jo l'havia vist matar porcs a la nit però en aquell temps de *d'allò*, matàvem porcs allà a la nit i no els socarrimava, els pelava com un vedell, perquè així no feia pudor i no se'n *enterava* ningú saps? Això.. jo *devia* tenir 3 o 4 anys, vull dir.. era l'any 45. Tothom feia el que podia. I pa, a casa diu que el forn va durar un temps, *pude* 2 anys que no es refredava. La meu mare sempre feia pa per Girona, per l'Encesa, el de la farina. L'Encesa feia pujar un carro amb 10 sacs de farina, 1000 kg de farina escortada per la Guàrdia Civil. Imagina't noia. Perquè era l'Encesa. L'Encesa era un personatge, *bueno* encara és, els fills són els amos de la Gavina de Sagaró. I *bueno*, la meva mare anar fent pa, anar fent pa i ell els anava a buscar per repartir a la gent, als amics. Això aquestes coses era *contrabando* també..

-Sí, és clar.

Diga'm

-És el que em puguis explicar, de si tu veies que portaven altres productes, que us faltessin, o que intercanviéssiu..

Aquell temps, nosaltres a casa teníem de tot, teníem oli, teníem pa, teníem patates, teníem de tot. Érem de pagès. De l'única cosa que no teníem era moltes mongetes i les anàvem a buscar a Celrà, i les pujàvem d'allà i després venia gent de Girona a comprar-les. Això sí. Això de *contrabando*, i *llavorens*, matava porcs a casa el meu pare i els venia a trossos a la gent, a la nit.

-A la nit?

Sí, això. I amb la guerra diu que van fotre una bomba que tiraven des d'allà dalt a Fornells i va caure a darrera casa i va matar un porc, tenia els porcs allà, i li va matar un porc, i *collons* el va aprofitar i a vendre'l saps?

-I per vendre-ho com ho feia? Venia la gent a buscar-lo a casa?

A Girona, ja ho tenien.. tot s'havia de fer d'amagat.

-I per portar els talls del porc a Girona? A on se'ls amagava?

A l'esquena, o al llom del cavall, o al carro.. has de contar que nosaltres en aquella època, teníem cartilla de l'aconumat de la Guàrdia civil. I per exemple anaves allà i deien: aquesta

setmana hi ha sucre, un sac de sucre. Aquesta setmana hi ha cafè, i hi ha això altre, i això altre. I tan..

Aquesta cartilla era per reaccionar els aliments, com que hi havia tanta escassetat, a segons qui donaven cartilles i tu *anaves* amb aquesta cartilla als economats i allà et posaven un segell i et posaven el que hi havia aquella setmana. Sucre, oli, llet, sí, però a les altres botigues no donaven tan eh, hi havia llocs que donaven mig kg, i cafè et donaven un quart de kg.. Tot anava racionat. Però a casa, amb la Guàrdia Civil hi havia de tot, perquè ells sabien que la Guàrdia Civil venien a casa i trobaven de tot. Perquè ells quan venien portaven que si tauletes de xocolata, llaunes de sardina, tonyina.. tot ho portaven i ho deixaven a casa. Ells el que volien era menjar calent. La Guàrdia Civil anava a peu aquella època, no anava amb *jeeps*. El tinent coronel anava amb un cavall, i pujava a la nit avera si la Guàrdia Civil estava a el *puesto* on havia d'estar. I feien les rondes per vigilar que ningú fes el que no havia de fer. Que no es passes menjar *d'estranguis*, però és clar, la gent quan tens gana i necessitat..

-Alguna vegada va enganxar a algú?

No

-No?

No perquè si els enganxava ja els hi deien tu.. A vegades, el meu pare alguna vegada m'ho havia dit, que pujava de Celrà amb 120 kg de mongetes amunt, i quan va ser casi a casa seva el para la Guàrdia Civil de Celrà i diu que els ha de tornar a baixar avall. I diu: baixa-les tu. I les va deixar anar a terra. Diu, baixa-les tu, però no vinguis pas demà a menjar a casa eh. I l'altre Guàrdia Civil que anava amb aquell diu: *No ves tonto, venga Juan, tira pa casa coño*. És que estaven fent aquella inspecció allà a aquella carretera i diu; *venga, venga vete pa casa*. Clar, perquè les mongetes que portàvem se les menjaven els guàrdia civils.. i *vinga*. I com que volien menjar calent.. una bona escudella els hi fèiem.. els hi agradava menjar calent.. Per què? Perquè tothom sabia que mentrestant hi havia la guàrdia civil per allà vigilant que no hi hagués *contrabando* a casa teva estaves tranquil. I dormien els Maquis i la Guàrdia Civil, junts a la païsa.

-Però no ho sabien no, els Guàrdia Civils que eren Maquis?

I si ho sabien feien la vista grossa *home!* Si ho sabien... si portaven la pistola aquí a la faixa!!! Però *bueno*, ells no veien re. Els Maquis anaven cap allà, perquè els Maquis, treballaven a casa a *llimipar* boscos, perquè en aquells temps els boscos, es *llimpiaven* nets. D'un bosc cap a l'altre veies els bolets, *mecagun* Déu, d'aquí a allà baix.. doncs el meu pare tenia molta gent a treballar. Gent de tots, i a més a més els Maquis, doncs si volien menjar havien de treballar. I aquell tal Paiella, era un anomenat en el temps dels Maquis. Jo d'aquest me'n *enrrecordo* eh, *pude* tenia 3 o 4 anys saps? Però me'n *enrrecordo*. I llavors me n'he *enterat* que d'allà a casa i per allà a ca la Ferriola i aquells masos de per allà va venir a parar als Metges, a una casa que hi ha als Metges. I d'aquí cap a França..

-Els llocs per on passaven? Camins de muntanya?

Encara existeixen els camins, segur que la majoria són els mateixos. *Bueno* a algun camí *putse* hi han fet carretera.. De St. Miquel a Celrà hi han fet carreters per pujar-hi els tot *terrenos* i a casa també encara hi ha la carretera. Clar, hi passaven carros i animals.

-I tot es feia per necessitat? O negoci?

Clar, per negoci també, per *subviure* d'això, i havia molta gent que vivia d'això, perquè ara, no els hi *arreglis la ganància* eh, perquè a França, ara *putse* es triaven tot un dia caminant per anar a trobar el tren i no sortir a la Frontera. Perquè si sortien a la frontera de Portbou, ja els esperava la Guàrdia Civil a allà. *Pues*, agafaven el *gènere* per exemple a Perpinyà, o a prop de Portbou i passaven per la muntanya tot un dia caminant. I venien a *d'allò* més cap aquí de Portbou, cap a Llençà o així. Igual que feien aquí que es paraven a Celrà i *envés* de parar-se a Girona, baixaven a Celrà i pujaven per la muntanya. Perquè a Celrà no hi havia tant de control com a Girona. Passaven per la muntanya i feien aquella gent 10 km a peu. I carregats eh? *Hasta* el meu germà ho havia fet, el meu germà gran, venia a Celrà, es carregava 50 o 60 kg de pa, hi havia un flequer que li feia allà a d'allò i passava per la muntanya i l'anava repartint a les dones *d'allí* de Girona. Feia 10 km.

-I quan el repartia, li donaven diners, a canvi del pa?

És clar.

-Sap quan?

Això si que nena.. Si el preu eren 10 pessetes, segur que els n'hi donava 25. Més valor del que *d'allò*, això.. sempre hi ha un sobre preu. Quan escasseja un producte o hi ha dificultats sempre hi ha un sobre preu. Però és clar, és un sobre preu que si mires el risc que corre el que el ven, compensa d'alguna manera. Clar, un dia *putse* trobava a la Guàrdia Civil de mala llet i *putse* els hi decomissava tot.. s'ho quedaven ells, i els hi fotien un gratat d'hòsties.. la propina era un gratat d'hòsties.. això és normal..

-I el que a mi m'estranya és que anessin caminant carregats com anaven..

Si no hi havia res més. Com volies que hi anessin?

-Amb carro. Perquè per amagar els productes..

Sí, però amb un carro què has de fer, per exemple la gent que venien de Portbou, a aquí Celrà.. què havien de tenir, un carro que els esperés per portar-los a Girona? No.. perquè llavors a el carro ja els havien agafat.. La gent pujaven a peu, perquè la gent per exemple veien la Guàrdia Civil a 1 km i passaven per el bosc i anaven a sortir a un altre lloc. Per exemple si sabien que eren aquí al pont, passaven i anaven a sortir al Pou del Glaç. Entens? Ho feien a peu perquè tenien un element a favor seu que era vital, que coneixien el terreny pam a pam. Que sabien que si passaven per allà sota, que la Guàrdia Civil estaria 3 metres al cim seu, i ells allà si no es movien no el veurien. Saps? Permet això.. són coses que veus a les pel·lícules.. Amb un cavall el veuries de seguida.. És això, anant a peu és més cansat però tens més facilitat per camuflar-te i amagar-te.

-I quan anaven a buscar les coses o així, ho planejaven tot abans?

Clar. A tu què et sembla? Passa que si planejaven un dia, per exemple arribar el dimarts, arribaven el dijous. Ells planejaven avera quines hores la Guàrdia Civil passava per allà. Passaven a una altra hora.

-I còmplices? N'hi havien?

Sempre n'hi han. En aquestes coses sempre n'hi han hagut. Sempre n'hi han hagut que han dit tu, distreu a la Guàrdia Civil allà a aquella cantonada, que passarem nosaltres per baix. Ja et deixaré una cosa, o el que sigui. Això a aquí i a tot arreu. Perquè no anem pas tan lluny..

Mira jo vaig venir aquí l'any 65 doncs, devia ser per allà l'any 70, te'n *enrrecordes* que va venir en Guillermo, aquell el Guàrdia Civil.. que va fer de guarda a Torre Bisbal? El tinent aquell, era molt recte. Resulta que vaig anar a portar la documentació allà dalt a la Collada de Tosses a la meva sogra, que treballava allà dalt. I vaig arribar amb un Guàrdia Civil de Girona que era de tràfic que érem molt amics, en Reina que havíem fet aquell any el *Tour de França* i veiem venir uns amb moto que era la policia francesa i *naven* a sobre la moto així saps? Fent d'allò? I després aquest en Reina, en Guernal, després el Cabo Rubio i 4 o 5 més, amb aquelles *Sangles* a la Devesa, varen arribar allà i van fer el mateix que ells. Cony veig entrar a aquest en Reina i a aquest li deien "Reina por un dia" que era un programa del a televisió, i aquest es fotia els *carahillos* en vasos de *cubata*, aquells vasos de *pepsicola* d'aquell temps.. i li posaven dos cafès i li acabaven d'emplenar de conyac, es fotia el *d'allò aviam*, estava tot nevat.. i jo li dic: Reina por un día! I es girava despressa i clar, erem els companys que li deiem no? I va venir cap allà i em diu: *Pero que haces tu aquí? Me cago en Diós!* I jo: Mira.. i em diu: Tu *estás en la Bisbal no? Vaya hijo de puta que teneis..*, el tinent, el tinent aquest, el borni.. era un mal parit. Havia estat ell allà i diu: *Menos mal que ha marchado, porque en esos tiempos, no hemos podido hacer ni un duro..* La guàrdia civils.. perquè? Per què els que passaven de *contrabando* que passaven de França doncs ja deien, mira tu, passarem a tal hora per aquest puesto.. i quan passaven aquells per allà trobaven o *calers* o això, això de propina.. això a l'any 70. La Collada de Tosses és un lloc clau perquè està molt amunt. Aquí havia fet molt de *contrabando*, en Llong, baixaven Wishky i moltes coses d'Andorra. Ell i aquell que tenia el gimnàs tan ben parit d'aquí als Gèminis? El seu pare, un germà. Parents de'n Mora. La Bici era casada amb un altre noi que feia *contrabando* amb en Llong, però el van agafar i va haver de complir 10 anys de presó a França.. pero aquest en Llong hi anava cada dia. I ell baixava *mantequilla* i wishky amb un 127 que tenia, cada dia. I ell marxava d'aquí alla a les 2 quarts de 3 de la tarda, i un dia a baix, a un trencant collons, veu un *Jeep* que ja el segueix, i ell gas a fondo. I a la collada, *en vez* de passar pel *poste* va passar per davant el *cuartel*, saps? I cap avall. *M'ecagun* Déu, va sentir que baixaven a darrera d'ell, la Guàrdia Civil. I ell quan va ser *antes* d'arribar a baix *antes* de Gall para el cotxe i es fot a pixar. I baixa la Guàrdia Civil allà amb les metralleres, *mecagun* Déu! - No ho veieu que estic pixant? I *bueno* el varen detenir allà i diu: ¿Dónde va? Diu: a Andorra, a *trabajar*. Portava sempre la paleta la gaveta, tot.. i bueno clar, el van tenir allà fins a les 7 i diu: *Venga, ya se puede ir*. Diu: Ara? Ara haig d'anar cap a casa, poc que puc anar a fer res a aquesta hora. I *bueno*, al cap de 2 dies el van tornar a parar i li diuen: On va? A treballar i comprar a Andorra!

El que feia era carregar aquell 127 a rebentar. Això a nivell particular a aquella època ho feia tothom, perquè si volies formatge aquí no hi havia Rocafort ni altres, ni res. Això és l'any 75 eh, el wishky igual.

A aquesta època això era una necessitat que a més a més estava perseguida per tota la policia, perquè fer *contrabando* era trencar el sistema que havia implantat el règim. A més s'ho quedaven ell eh?

-S'ho quedaven?

Sí, hi feien tiberis i de tot.. El contraban s'ha fet sempre i ara és amb la droga. L'època que et parlo jo estava amb un punt crític perquè fos un punt de trobada dels contrabandistes i dels perseguïdors. I tothom feia la seva vida i ningú es ficava amb ningú perquè era una manera de conviure i coexistir pacíficament, perquè a uns tan se'ls n'hi feia i als altres no els hi convenia. És això.

El cas del meu pare, -Baixa les mongetes a Celrà.

-Jo? Baixa-les tu, però demà no vinguis pas a menjar a casa.

Necessitaven el menjar.. i quan la Guàrdia Civil hi anava també. No teníem pas obligació de adonar-los-en, però es feia, perquè com a mínim teníem la tranquil·litat de que allà no ens molestarien., perquè hi havia la Guàrdia Civil..

De la frontera també portaven bolígraf.. Les dones que els portaven venien de França, a lo millor havien marxat el diumenge, se'n havien anat a França amb el tren, i llavors havien comprat allà.. Però aquestes dones les passaven putes perquè no pujaven al tren a Portbou, sinó que pujaven a la muntanya i venien a Llençà i és clar si veien la Guàrdia Civil allà, llavors passaven per aquí, però mai arribaven a Girona, sempre es quedaven a Celrà o a Bordils.. saltaven al marge i muntanyes amunt. Si baixaven a Bordils, tenien 15 km o 16 km i segurament portaven a sobre 50 o 60 kg. 5 o 6 hores caminant.. els primers km els fas molt bé, però els últims ja no..

-Però segons el que m'han dit els altres senyors que he entrevistat, les dones no participaven a el contraban.

Aquí sí. Per què és un *contrabando* diferent. Aquí es feia un *contrabando* per coses per menjar, i per beure.. una vegada li van portar una ampolla de conyac al meu pare.

Podries entrevistar a la filla d'en Pitu Limpia que era un distribuïdor de tabac i condons.

Això és el que més o menys et puc aplicar és això.

-D'acord, moltes gràcies.

15.2.6. Josep Sala Ros

-Primer de tot el seu nom i cognom?

El nom? Josep Sala Ros

Clar, ara això segons on ho posi...

-No, no es preocupi, és per l'institut

Abans.. jo coneixia als que ho feien

**-No es preocupi tot això ha proscriu, no pateixi per això.
Després, l'any de naixement?**

El 7/8/1928

-Val, i a on va néixer? A quin lloc?

A Peratallada i vivia a Canapost.

-Val. De què treballava vostè?

Jo treballava fins a 20 anys, fins que vaig anar a l'emili, de pagès.

-Però vostè va treballar de sereno, i a la sarfa no?

Si, la primera feina va ser a buscar petroli, no sé si n'havia sentit a parlar de que abans es buscava petroli, després del petroli vaig anar a la Sarfa, i allà era on feien estraperlo. Però, jo no en vaig fer, alguna vegada hi vaig haver d'intervenir, però sense que fos meu, hi hi col·laborava, però sense saber-ho.. ja passa això, un té ulls hi ho veu.

-Ja.. la seva feina en què consistia a la Sarfa?

Cobrador

-Quin horari feia?

L'horari, mira el vaig començar a 3 quarts de 5 del dematí i plegavem a les 10 del vespre

-Llavors tot el que vostè havia vist d'estraperlo es feia a la nit?

Clar, a el viatge que feiem de Flaça a Girona, no era un viatge declarat, diguéssim.. anavem a buscar gent a Girona, la línia era Palafrugell Flaça, i després allà aprofitaven i pujaven a la Sarfa dues senyores que baixaven.. i aquestes baixaven abans d'hora, però clar si les veien baixar ja sabien qui eren.. Baixaven abans d'arribar a la parada de Sarfa, i és clar.. en portaven, portaven estraperlo.

-Sap què portaven?

Bueno, el que jo vaig veure va ser un dia, per què esperavem a l'express, que l'express anava cap a dalt, un dia esperant per allà, doncs vaig mirar per terra i vaig veure grans de cafè. Jo amb el peu vaig anar seguint el cafè, una cossa cap aquí, una cossa cap allà i anar tirant i tirant i vaig anar a parar a dins el vàter del tren petit que hi havia hagut. Allà era on feien l'intercanvi.. Aquelles senyores amb una d'aquí a la Bisbal que jo coneixia.. doncs.. les altres també portàven alguna cosa perquè abans d'arribar a Flaçà baixaven elles, aquestes dues senyores i deien que anaven a Cassà de la Selva.

-Així a la Sarfa, només ho feien senyores?

Jo estic segur que no portàven només cafè sol.. perquè a la bossa que portàven, la posaven al seien de darrera i elles seien a davant, i em deien: si ens paren i ens venen a mirar, tu amb el peu, fes saltar la bossa, aquella bossa, era de cuir.. allò no era pas cafè..

-Què era?

Llavors quan es va acabar l'estiu volien fer un pacte amb el xofer i ens donarien 15 peles cada dia, que era el jornal que jo guanyava per portar aquest cistell a Salt, per sort, per què a mi no m'agrada fer això, la línia es va tallar, el servei de quars de 5 no va sortir, va sortir a quars de 8, ja era massa vist la gent no ho va pujar..

-La guàrdia civil alguna vegada les va agafar?

No no

-I només eren aquestes dos senyores que ho feien?

Sí

-I no sap amb qui ho intercanviaven?

No.

Llavors una altra vegada, amb un cobrador em ve i em diu: demà tinc un casament, i m'han dit que em fas tu la meua línia, diu.. a St Feliu et donarà una maleta, i llavors aquella Maleta l'has de baixar a Palafrugell, després la línia ja quedava tallada, no has d'enrraonar ni dir re.

Bueno arribem a Palafrugell i la parella de la guàrdia civil esperant a fora, jo ja m'ho pensava que allò era estraperlo, com que no sóc fumador vaig sentir l'olor.. A dins a la maleta hi havia tabaco, i la gent que l'esperaven estaven amb la gent de les maletes, sols.. nosaltres vam pensar: avera què passarà amb la maleta.. Bueno després va marxar tothom i nosaltres vam anar a tancar el cotxe, però de seguida ens van venir a buscar la maleta.

-I li van donar diners?

No, ni al cobrador ni a mi. Perquè jo hi estava de pas.. Jo complia el contracte que vaig firmar i ja està, perquè anar a allà era.. tot era així, de robo tot. Robo els cobradors, cobraven i no donaven tiquets, el bitllet, però clar, s'exposaven a que passes l'inspector.. era molt lleig, i sino li donaven el bitllet abans de que passes el cobrador.

Una vegada en vaig soplar a un de cobrador, que feia festa, i el jefe ja l'havien agafat que no donava bitllet..

-I quan vostè quan feia de sereno?

Ja no n'hi havia d'estraperlo, tots els anys no n'hi havia, jo treballava a la nit, però no n'hi havia..

-Quin horari feia a la nit?

Però no n'hi havia, per això ja te dit que molt poca cosa,

-Bueno, i quan vostè treballava a la Sarfa? Quins anys eren?

1952, 1953. Va ser un estiu.. Per què vaig plegar, perquè tothom robava, li vaig dir al gerent, jo guanyava els diners perquè a casa no els podia demanar i d'una manera o altra havien de sortir, buscaves trucs, però no feia contraban..

-Així quin truco feia?

Era un viatge que anavem a Caldes, i passavem per St. Feliu, i anavem plens, i a St Feliu que anavem cap a Salt, i n'hi havia que eren estrangers, n'hi havia un que era de ja feia temps i sempre em donava una pesseta perquè li agafes la maleta primer, i clar els altres venen a aquí i miren el què fa la gent i clar.. a aquella època doncs.. els estrangers també es pensaven que m'havien de donar una pesseta, però abans de robar... és que clar jo tenia una família a aquí que erem molt amics, ella era cosina del jefe del de la sarfa, i clar.. jo pensava, com t'enganxin a aquí robant.. llavors quan vagis a allà... Clar, però si ho feia bé, m'afavoria als llocs on treballava.

-De contraban, va veure alguna cosa més?

La única cosa que vaig trobar és que el 90% dels treballadors, si tenen la oportunitat roben. Un 90% eh, i he treballat a varis llocs

-Per què ha dit que era un lloc perillós la Sarfa?

Per què obligaven a robar.. una setmana si feiem correu ens donàven un extra, però ens donaven una pesseta...

Ens donàven 250 pessetes, per treballar de les 5 del matí a les 10 de la nit tota la setmana sense fer festa, clar.. per exemple, dinar... mira teniem l'avantatge que dinavem sempre a Caldes, a Caldes n'hi havia un que tenia un bar al costat de l'estació, aquest home sempre quan el cotxe era ple de gent baixava una panera a vendre begudes, i nosaltres encontres de marxar de seguida ens esperavem.. i clar, ell podia vendre begudes, i després ell ens donava el dinar.

-Els amos de la sarfa, ho sabien que es feia estraperlo?

És clar que ho devien saber

-I a vostès no els hi feien intervenir de cap manera?

L'inspector, feien passar l'inspector..

-I l'inspector ho sabia que es feia estraperlo?

Suposu, n'hi havia un que ja estava retirat, i aquest es posava a la taquilla de Caldes a vendre bitllets, però els estrangers no eren pas tontos eh? No sabien les coses però no eren tontos, ells sabien el que havien pagat, però el de Caldes els hi deia que a dalt els hi tornarien el canvi, i a mi m'ho deien, i m'ensenyaven el bitllet, però clar, jo no els hi podia pas tornar..

-De l'estraperlo que es feia a la sarfa, no n'havien de fer cap seguiment?

No, algun vegada hi va intervenir algú, però detenir no.
Però jo com que no cobrava per aquesta missió, ho veia, ho sabia, però.. no deia re.

-I quan treballava a l'ajuntament, segur que els hi donàven unes normes més explícites de cares a si hi hagués contraban, encara que fos d'alcohol o de medicina?

Eren les drogues, però aquest encara el fan ara, no s'hi pot fer re.

-Alguna vegada vostès quan treballaven a la nit, van haver d'intervenir a algun local per tabac o alcohol?

Follons molt, per què es barallaven, molts, per fer-ne una pel·lícula

-Cap relacionada amb el contraban?

No per què això dels locals, només ens van demanar a nosaltres per col·laborar.. però no hi intervenien.

-Feien alguna feina especial a la nit a part de vigilar?

Sí, una que l'alcalde ens la feia fer, que fossim aquí quan portàven els cèntims al bar.

-Sap alguns llocs d'aquí La Bisbal, on s'hi hagués fet contraban?

No, no vam detenir a ningú.

-Però intervenien per què?

Per què portàven..

-Què portàven?

Pero quan els registraven, ja l'havien llençada o la tiraven a terra o al bar que anaven..

-Com ho sabien que ells ho duien?

La policia que entraven anaven vestits com gitanos, hippies, i uns es posaven al costat de la porta del local, o dels lavabos, i clar quan entraven els altres ja quedaven tots detinguts, ja no podien anar al vàter a llençar-la.

-Què portàven?

Suposo que deiven portar droga..

-A quin local?

Local? És que aquest xerrarà

-No pateixi que no passarà re

No, no no he dit cap nom.. No vull dir el nom.

-Considera que el contraban ha canviat d'ençà que ha aparegut la droga?

Sí, abans els contrabando que es feia era particular, era per casa.. per exemple a Pals els hi canviaven el vi per l'oli.

-Ho feien a la nit?

No, ho feiem a mercat. Quan venia de Pals passava per casa i ens deixava l'oli, després quan tornava cap a casa seu, passava i agafava el vi. Vull dir que no...

-A les comarques Gironines hi havia algunes ordres especials per si hi havia contraban, al ser una zona marítima i de frontera?

No. Oli i aquestes coses, aquest sí que l'anaven a comprar a Garriguella i el passaven a les botigues,

-I aquest era de contraban?

Sí, era d'oli de contraban. A l'hivern havien de trebassar el riu fins a la cintura amb aigua

-I com el portaven?

Sí, amb unes garrafes.

-A coll?

Sí

-Quans eren?

Ara mateix venien de Barcelona aquí les criades, i en venia una de molt grassa que portava una dotzena d'ous i no se li veien, mira una capsa d'alumini que encara vaig veure l'altre dia, i a dins hi posaven 6 ous, i se la posava sota el pit, i cap a Barcelona amb una dotzena d'ous..

Me'n enrecordo a Platja d'Aro que hi havia un policia que portava espadenyes i coses que aquí no n'hi havien, i s'enportava coses de menajr cap allà, és clar aquest normalment seguint de la república com era..

Pero després amb els nacionals s'ho amagava..

15.2.7. Lluís Tauler Carbó

-Vostè com es diu?

Jo Lluís

-Què més?

Tauler Carbó

-A quin any va néixer?

Al 41

-I a on va néixer? A quin lloc?

A Palafrugell

-Doncs el treball que jo estic fent, parla, bueno ja ho sap, parla del contraban i l'estraperlo.

De l'estraperlo no en sé pas res.

-Bueno, doncs del contraban. I tot el que pugui explicar-me m'aniria bé per anar completant i tenir informació.

D'acord.

-Jo he preparat unes quantes preguntes, però com vulgui..

Pregunta, si te les has preparades és que et deuen anar bé.

-Val. De quina manera va començar a fer contraban vostè?

Jo poc que n'he fet mai

-A no?

No. Jo em pensava que això era per explicar o mirar de recordar els temps que aquí es feia.

-Sí, sí. El que vostè veia.

Jo personalment no.

Home, un de molt important va ser una vegada que varen matar a una persona. Era el cap de la colla que anaven a buscar el *tabaco*, que feien el contrabando, era el sogre d'aquesta persona que matar la guàrdia civil. Aquest home que *varen* matar els guàrdies. Aquesta persona em sembla que havia sigut em penso capità de la República i la guàrdia civil li havia anat molt al darrere i el *varen* matar. Això és el més gros. Llavors trobava camions plens de *tabaco* pujant de Tamariu o pujant per calella o cap a l'altre costat. Els *amos* dels camions deien que no hi havien anat, en canvi la guàrdia civil ja havia mirat, ja havia vist amb les rodes que eren les seves i llavors és clar, els hi fotien llenya.

-I vostè ho veia tot això, i el contraban que feien era de tabac?

Tabac, tabac ros

-Sap d'on venia?

Home, d'aquí les barques desembarcaven que ho portaven els mallorquins, venien de Mallorca. *Barcos* que anaven molt *despressa*. Desembarcaven i marxaven. I llavors els deixaven en punts de la costa que no es mullessin gaire, que es mullessin una mica però molt poc, a algun *embarcadero* d'algun xalet que hi havien a ran d'aigua i deixaven allà els *fardos* grossos. I hi anaven els contrabandistes, que eren una colla de 15 o 20 i *vinga* amb un *fardo* d'aquests a sobre a pujar roques amunt i llavors carregar-les en un camió.

-I sap cap a on anaven?

Si, aquí, a Llafranc, a *radera* el port, a l'*embarcadero* den Vilà. Llavors a Tamariu, al xalet de la Perica que hi havia un *embarcadero* i unes roques molt planes quan ho deixaven allà.

-I quan els contrabandistes anaven a buscar els *fardos*, podia ser a qualsevol hora del dia?

No, era a la nit. I això suposo que a vegades hi *devia* haver combinació amb els guàrdia civils, perquè els guàrdia civils en aquella època rondaven, les parelles al voltant de tota la costa i a per tot i clar, devien procurar, si pagant o no pagant que no coincidissin uns i altres. I així si els guàrdies no ho veien no tenien cap problema i passaven tranquils i els descarregaven. Això es feia molt.

-I vostè veia si els contrabandistes parlaven entre ells?

Entre ells? Mira, ja es trobaven per allà al Fraternal el dia que hi havia *desembarc*, ja es trobaven a les 5 o les 6. I una vegada, com que tots fumaven *tabaco* ros i els guàrdies civils ja els esperaven doncs es clar, com que tots fumaven doncs els *varen* seguir. Es trobaven allà al Fraternal i deien mira l'endemà a tal hora o demà passat, el que sigui. I eren colles que sempre eren les mateixes. I aquí a Palafrugell n'hi havien dues de concretes. Que unes anaven amb un camió i els altres amb un altre camió.

-S'enfrontaven entre elles?

No, hi havia convivència. Els fotien a la presó de tan en tan i si estaven alguna temporada.

-Hi havien dones que feien contraban?

No.

-I si era de tabac, es feia per necessitat o per negoci? Ho sap vostè?

Es feia més aviat per necessitat. Com que eren anys molt dolents, als anys 40 i els anys 50 jo crec que es feia per tenir un sou més. No com una cosa mafiosa sinó...

-Per necessitat, no per avarícia de tenir més, no?

Sí, exacte. Home tenir diner més que de l'altre manera no tenien doncs..

-Clar. I sap alguna ruta que fessin quan desembarcaven els paquets que ha dit vostè?

Sí, els de la platja de nit, quan desembarcaven, llavors, els Frares que és aquí sota a Sant Sebastià i a una mena de plaça de pedres i llavors els havien de pujar amunt.

-I quan els pujaven on els duien?

Al camió.

-Al camió que els repartia?

Sí. I ho venien a estancs i llocs d'aquests.

-Sap quan cobraven els contrabandistes?

No.

-I els camions quan portaven els *fardos*, la guàrdia civil els parava o ja vigilaven de no trobar-se?

Suposo que procuraven de no trobar-se

-Però com ho feien per amagar el que duien?

Home ja eren camions tapats. Els dos que jo coneixia eren tapats. A més un feia una fressa que ja per engegar-los *sol* necessitaven un quart d'hora per escalfar el motor.

-I sap alguna tàctica, algun mètode que fessin servir o apliquessin per ser més eficaços?

No, és així de simple. El que jo he sentit a explicar sempre. Ja he parlat amb gent que hi anaven a fer *contrabando*. Jo he parlat amb molts i llavors quan eren a la presó, hi van estar nou mesos a l'última agafada grossa que es va fer per qui. I llavors els hi solien pagar la fiança de Mallorca, de Mallorca els hi pagaven. Perquè es diu que el *contrabando* era en March, de Mallorca era el *jefe* de tot i es clar com els tenien a la presó, pagaven la fiança i els deixaven sortir. L'última vegada, que ja tu dic, s'hi varen estar 9 mesos, a mi m'ho ha explicat gent i encara n'hi ha algun de viu.

-Val. I *bueno*, lo dels suborns a la guàrdia civil?

Això suposo que és una cosa que passa sempre. Per això una mica de diner a el cap. Ei, mira no se si tens de passar per allà dir-li a tal hora no passis per allà, estigues dues hores fent una altra ruta. I llavors descarregaven tranquil·lament. Però això ja surt al cine i a les pel·lícules.

-I els contrabandistes l'endemà de fer el contraban?

Treballar a la fàbrica, o anar a fer de paleta.. Com si no hagués passat re.

-I vostè creu que ho sabien a casa seva que eren contrabandistes?

Jo crec que sí. Si els trobaven al Fraternal o els anaven a buscar un a casa de l'altre. I això eren els d'aquí. Els que tenien embarcacions que eren pescadors, s'ho feien per ells. I *vinga* a emplenar el *barco* tan com podien i ja esta.

-Ja.. *Bueno* jo crec que tot això és molt interessant perquè amb lo durs que eren aquells anys fer això.. ho trobo interessant. Alguna cosa més que li vingui a la memòria?

De què?

-Del que sigui. Perquè vostè tot això ho veia?

No, no. A mi m'ho han explicat. Llavors'ns n'hi havia que hi tenien els pares i que anàvem a estudi junts i collons els hi fotien algunes palisses. Alguna palissa forta a algun. A els que deien mentides sobretot, els hi fotien, llavors els guàrdies els tustaven. Això de tustar-los no estava bé.

-No.

Era una altra manera el món.

-Sí. *Bueno* doncs, clar a vostè li han explicat tot això de la part de la costa del contraban del tabac.

Sí, jo no sé pas res més. Dels que tenien *barcos* a vegades sé que els hi havien agafat els *barcos*, a pescadors de Llafranc, de Tamariu, i els hi requisaven l'embarcació.

-La guàrdia civil?

Sí. Els hi havien embargat i llavors un jutge els jutjava. Els hi embargaven un *barco*, o el que tingués.

-Doncs, les preguntes se m'han acabat.

Bueno, doncs mira..

-Però tota la informació que em pugui donar i la que m'ha donat em va molt bé, ja li vaig dir a en Joan.

Oh, ell en deu tenir molta.

-Quan vostè ha dit que havien posat als contrabandistes a la presó, mentrestant eren a la presó, els guàrdia civils què?

No, llavors no, no els tustaven, però abans sí. Si deien mentides que no hi havien anat.. perquè n'hi havien molts que eren el fill i el pare i a vegades també n'hi havia algun que hi anava amb el seu germà o el pare. I llavors els feien cantar, però no arribava a ser una tortura, *bueno* si que ho és però poca cosa. Un revés o bufetades. Els duïen a Salt a la presó d'allà a Girona.

-Ah, els enviaven a Girona?

Sí, sí. A la presó

-Em pensava que els tancaven a Palafrugell

No, no. Ja n'hi havia una de presó a Palafrugell però era petita els enviaven a Salt.

-Bueno doncs res, és això. Vol explicar *algo* més?

No me surt. Pot ser en un altre moment, ara estic taponat.

-D'acord. Moltes gràcies.